

Bidrag til Vendelbo Stifts Kirkehistorie siden Reformationen.

Ved **Holger Fr. Børdam.**

Hvad jeg her agter at meddele, er ikke bestemt til at yde en udtømmende Behandling af det i Overskriften angivne Emne, men vel at give Bidrag til Oplysning af forskellige kirkelige Forhold i Vendelbo — siden Aalborg — Stift i ældre Tid. Jeg har ordnet Efterretningerne omkring Superintendenterne eller Biskopperne, idet jeg tillige har søgt at meddele lidt fyldigere Oplysninger om disses Livsforhold. Dog har det mere været min Hensigt at fremdrage ny Oplysninger om dem, end udførlig at dvæle ved det allerede litterært bekendte. At en Undersøgelse af Aalborg Stiftsarkiv vilde kunne have ydet rigere Materiale, kan ikke betvivles; men dertil har jeg ikke haft Lejlighed.

I nærværende Tidsskrift har allerede tidligere de temmelig brogede Forhold i Børglum Stift i Tiden nærmest før Reformationen været Gjenstand for Undersøgelse¹⁾. Ved disse skulle vi derfor ikke her opholde os, men strax begynde med den første evangeliske Superintendent.

¹⁾ Se Ny kirkehist. Saml. IV, 465—73: Om Provsterne i Børglum Kloster efter Aaret 1530. Smst. IV, 733—9. A. Helse, Smaa-bemærkninger om de sidste Bisper og Provster i Børglum før Reformationen. Smst. V, 783—90: Mester Henrik Gerkens i Børglum.

1. Hr. Peder Thomesen.

Om denne Mands tidligere Liv skal her kun bemærkes, at han uden Tvivl var en Vendelbo af Fødsel, da det berettes, at han begyndte sin kirkelige Bane som Munk i Børglum Kloster¹⁾, og da han udtrykkelig betegnes som værende fra Børglum Stift ved hans Immatrikulation i Vittenberg 1523²⁾. Ad hvilke Veje han er naaet hertil, er os ikke bekendt; men at det har været en saare betydningsfuld Begivenhed i hans Liv, kan ikke betvivles, især hvis det forholder sig, som det berettes, at han under sit Ophold i Vittenberg var Luthers Husfælle³⁾. Saa meget er i alt Fald vist, at han fra den Tid af var en af Reformationens ivrigste Venner. At han har sluttet sig nøje til Hans Tavsens, der samtidigt med ham studerede i Vittenberg, kan med god Grund antages. Den ene var Præmonstratenser-, den anden Johannittermunk; men det gjorde ikke noget til Sagen, fremtidig skulde de kæmpe under samme Fane.

Efter Hjemkomsten fra Vittenberg kom Peder Thomesen i Tjeneste hos Rigshofmester Hr. Mogens Gøye til Klavsholm, det evangeliske Partis store Beskytter; ventelig har han været hans Huskapellan og maaske tillige Lærer

¹⁾ Hvittfeldt, Bispekrønike, Folloudg. S. 110. I Nyerups Extract af Bonden Peder Dyrskjøts Breve til Biskop Jens Bircherod i Aalborg (Borgervennen 1798 S. 383) omtales nogle Optegnelser, som Peder Dyrskjøet siger, at han har udskrevet af sl. Mads Christensen, Raadmand i Hjørring hans Beretelse efter hans sl. Farfader Hr. Peder Lavritsen, Præst i Harridslev, som tilforn havde været i Munkeorden, og dog i Reformationen 1537 blev gift og der Præst, og var en vel belæst og forfaren Mand og Halvbroder til Bispem Hr. Peder Thomesen i sit mødrene. (Ogsaa meddelt i Saml. til jydsk Hlst. og Topogr. III, 266).

²⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 463.

³⁾ Se Ny kirkehist. Saml. V, 558. At han har været Luthers »domesticus» siges ogsaa i et 1723 af Biskop Frants Thestrup i Aalborg forfattet Hdskr., »Episcopi Wandsallci» (Ny kgl. Saml. 1224. 4to, p. 239—44).

for nogle af hans mange Børn. Hans Opholdssted er ikke saa let at angive, men maa vel fornemmelig antages at have været Skanderborg Slot, som Hr. Mogens Gøye havde i Forlening. Her var det, at han paa saa nært Hold var Vidne til den unge, siden saa navnkundige Birgitte Gøyes smertefulde Kamp for at undgaa den hende tiltænkte, forhadte Brudgom, at han mange Aar efter kunde aflægge Vidnesbyrd om Sagen ¹⁾.

I et Par Aar har Hr. Peder Thomesen rimeligvis været hos Mogens Gøye, indtil han omtrent 1528 blev Præst i Torum (og Junget) i Salling ²⁾. Her var det, at han i Forening med flere ligesindede Præster først ret gjorde sig bemærket som en ivrig Forkjæmper for Reformationen. Da Dr. A. Heise imidlertid tidligere i dette Tidsskrift ³⁾ har meddelt udførlige Efterretninger om Reformationsbevægelsen i Salling, forbigaa vi, hvad derom vilde være at sige, og bemærke blot, at efter at Hr. Peder Thomesen baade havde deltaget i de evangeliske Prædikanter Møde ved Herredagen i København 1530 ⁴⁾ og i Forhandlingerne om Kirkeordinansen i den første Del af Aaret 1537 ⁵⁾, modtog han Belønningen for sin Iver i den evangeliske Sags Tjeneste ved i September sidstnævnte Aar at blive beskikket til Superintendent i Vendelbo Stift.

Her laa der en stor og vanskelig Opgave for ham, thi saa vidt vi vide, var ingen Del af Landet — maaske Laaland og Falster undtaget — mindre forberedt paa det store

¹⁾ Danske Mag. 3. R. I, 175. T. Becker, Herluf Trolle og Birg. Gøye. S. 6—8.

²⁾ Torum, som nu er Annex til Junget, var den Gang Hovedsogn. 1503 forekommer Niels Pøgh som Sognepræst i Torum (Torum) i Salling. (Arne Magn. danske Dipl. Fasc. VIII Nr. 7).

³⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 558 fig. 724 Not. 759—60.

⁴⁾ Münster, Den danske Reformationshist. II, 97.

⁵⁾ Danske Mag. 3. R. VI, 76. Hans Underskrift under den latinske Kirkeordinans lyder: »Et ego Petrus Thomæ, Clericus Wibergens. Dioecesis, Parochus ecclesiæ Torum subscribo (Cragli Ann., Addit. p. 87).

kirkelige Omslag, og intetsteds kunde der derfor ventes en sejgere Modstand. At Hr. Peder Thomesen har arbejdet efter Evne, kunne vi efter hans Fortid være visse paa, men de Oplysninger, der kunne tilvejebringes om hans Fremgangsmaade, ere desværre kun fattige. Fra Nykjøbing paa Mors høre vi, at han fik Kalentets eller Præstegildets forskellige Ejendele anvendte til Skolens og Kirketjenernes Nytte ¹⁾. Paa lignende Maade har han ventelig ogsaa andensteds søgt at skaffe Midler tilveje til Opdragelse af en ny Slægt, skjønt de Vanskeligheder, han mødte, ikke tillode ham at komme vidt i saa Henseende. Et Træk af, hvorledes han modarbejdede den Overtro, som herskede paa saa mange Steder, skal omtales under hans Efterfølgers Historie.

Da Aalborg den Gang endnu hørte til Viborg Stift, og de katholske Bispers Residens, Børglum Kloster, lidet passede for en evangelisk Superintendent ²⁾, fik Hr. Peder Thomesen Bolig i Thisted, som det fremgaar af følgende Kongebrev:

Hr. Peder Thomesen, Superintendent udi Vendelbo Stift, og hans Hustru, Anne Lavritsdatter, fik Livsbrev paa en [Kronens] Gaard udi Thisted, de nu selv ibo, [at have] frit og kvit uden al Afgift og Besværing i alle Maade. Cum inhibitione solita. Datum Viborg, Mandag næst efter Guds Legems Dag, Aar 1542 ³⁾.

Hvad hans Embedsløn angaar, da fik han samtidig et Kongebrev af det Indhold, »at han aarlig skulde oppebære

¹⁾ Dueholms Diplom. udg. af O. Nielsen. S. 130. Jvfr. Program fra Aalborg Skole 1871, S. 11—12. Af et Brev, der skal anføres nedenfor under Biskop Jakob Jensen Holm, ses, at det var Kloster-skolen paa Dueholm, der flyttedes til Nykjøbing.

²⁾ Peder Dyrskjøt var rigtignok af en anden Mening (Saml. til jydsk Hist. og Topogr. III, 258). Men hans Udtalelse, om at Hr. Peder Thomesen skulde have boet paa Børglum Kloster, er kun en »Tro«, der ikke passer med de virkelige Forhold.

³⁾ Regist. over alle Lande Nr. 4, Fol. 367. Jvfr. Danske Mag. 3. R. VI, 339.

af Kgl. Majestæts Tiende saa meget Korn, som han skal aarligen have paa sit Embeds Vegne; og hvis andet, som han derudover skal have, Penge og anden Del, det skal Mester Henrik Gerkens aarligen fornøje ham af samme Tiende, til saa længe Kgl. Maj. i andre Maade kan forvise ham, hvor han skal aarligen opbære samme Landgilde og Rente ¹⁾«.

Af dette Brev fremgaar vistnok, at Hr. Peder Thomesen havde været i Viborg hos Kongen og klaget over, at han ikke fik den ham tillagte Løn. Det var den samme Klage, som oftere lød fra de evangeliske Superintendenter i den første Tid efter Reformationen, og som navnlig kom til Orde, da fire af dem, og deriblandt Hr. Peder Thomesen, i April 1539 vare samlede med D. Johan Bugenhagen i Nyborg og derfra indgav et Andragende til Kongen, hvori de frembar deres indstændige Begjæring, om at der maatte skaffes Udveje til Gjennemførelse af Kirkeordinansens Bestemmelser, at Skolerne maatte blive forsynede med de nødtørftige Midler, fattige Folk i Hospitalerne forsørgede, og Præsterne nyde deres Rettigheder ²⁾.

Vi vide andensteds fra, at det var en af de vanskeligste Opgaver, der paalaa de første evangeliske Superintendenter, at skaffe Præsterne et saadant Udkomme, at de kunde leve deraf, om end i den største Tarvelighed. Og Vanskelighederne have vistnok været større i Vendelbo Stift end paa de fleste andre Steder. Dette antydes ogsaa ved de Beretninger, man har, om at mange Præstekald endnu i Hr. Peder Thomesens Tid besørgedes af Klostermænd, der neppe i nogen sønderlig Grad egnede sig til at være evan-

¹⁾ Danske Mag. 3. R. VI, 340. M. Henrik Gerkens var Regnskabsprovst i Vendsyssel. Af Dueholms Diplomat. S. 133 synes at fremgaa, at Hr. Peder Thomesen og hans Hustru i sin Tid have været forlenede med en Ejendom i Nykjøbling paa Mors.

²⁾ B. Münster, Symbolæ ad illustr. Bugenhagii in Dania commemoratio-nem, p. 107—8. Jfr. Ny kirkehist. Saml. III, 465—82.

geliske Prædikanter ¹⁾). Under disse Forhold gjør det ikke noget heldigt Indtryk, naar vi finde en kgl. Bevilling af 29de April 1546 for Borgmester, Raadmænd og menige Borgere i Thisted, hvorved det tillades dem, »paa det at Byen saa meget desto bedre kan blive bygget og forbedret«, at tilegne sig et Gildehus, sønden op til Kirkegaarden, i hvilket deres Sognepræst, Hr. Thomas, hidtil havde boet, og gjøre det til deres Raadhus, og derhos at nedbryde det ny Kapel udenfor Byen og bruge Materialierne af samme til det omtalte Raadhus ²⁾«. Brevet indeholder ingen Anvisning om, hvor Præsten fremtidig skulde faa Tag over Hovedet. Som en Art Modvægt skulle vi dog ogsaa anføre et andet Dokument omtrent fra samme Tid, der viser, at Kongen under givne Forhold var villig til at tage en Præst i Forsvar mod ubillige Krav, og vi gjøre det saa meget hellere, som det forekommer os at indeholde et Vidnesbyrd om, at det ikke forholder sig, som nogle have paastaet, at Christian III ikke forstod Dansk. Det er en Dom af Kjær Herreds Ting, dat. 9de Juni 1545, og af følgende Indhold:

Christen Thomesen, Foged i Hundslund Kloster, mødte paa Kjær Herreds Ting og havde Tiltale med Høringsdele til Hr. Jep Olsen, Sognepræst i Vadum, for Skyld og Landgilde af Vadum Kirke og Præstegaard, som tilforn har været til Hundslund Kloster. Hr. Jep Olsen fremlagde et Brev, udgivet i Aalborg Fredag for Purificationis (c: 30 Jan.) Anno 1545, lydendes, at Axel Juul, Lensmand paa Aalborg-hus, Hr. Per Jensen, Prior og Forstander i Hospitalet, M. Morten Hegelund, Sognepræst i Aalborg, og Karl Skotti

¹⁾ Se de forevrigt noget forvirrede Uddrag af en haandskreven Presbyterologi for Aalborg Stift, som findes hos Helveg, Den danske Kirkes Hist. efter Reform. 2 Udg. I, 96—7. Jvfr. Pontoppidan, Marm. Dan. II, 260. 261.

²⁾ Orig. i Geh.-Ark., topogr. Saml. Tisted Nr. 1. Det fremgaar af dette Brev, at det ikke kan være rigtigt, hvad jeg i Ny kirkehist. Saml. V, 556 Not. og VI, 247 har antaget, at Hr. Oluf Libbert 1546 har været Præst i Thisted.

vidnede, at de hos vare i Aalborg i Borgmester Christen Persens Gaard, den Tid Kongen var der, og da saa' og hørte de, at fornævnte Hr. Jep Olsen beklagede sig for Kongen, at Gabriel Gyldenstjerne havde aftvunget ham aarlig til Hundslund Kloster imod Ordinansen nogle Penge af samme (Vadum) Kirke. Da hørte og saa' de, at Kongen forhød ham at svare Penge til Klosteret; men han skulde alene svare Kongens Stiftsbefalingsmand ligesom andre Præster i Stiftet. — Her paa kjendtes for Ret: Hr. Jep Olsen bør være fri for Tiltale, saa længe samme gode Mænds Brev staar ved Magt¹⁾.

Naar Pontoppidan siger ²⁾, at Biskop Peder Thomesen deltog i Nationalsynoderne eller Bispemøderne i Kjøbenhavn 1540 og i Ribe 1542, da er det sandsynligt, at han har Ret, skjønt de enkelte Deltagere ikke udtrykkelig nævnes. Ved Nationalsynoden i Antvorskov 1546 var han derimod ikke tilstede, medens ellers hans øvrige danske Embedsbrødre vare mødte.

Almindelig siges, at Hr. Peder Thomesen, træt af den Modstand, han fandt, nedlagde Bispeembedet i Aaret 1547. Det skete dog først i Aaret 1548, hvad blandt andet fremgaar af følgende Kongebrev:

Hr. Peder Thomissen, Superintendent udi Vendelbo Stift, fik Livsbrev paa Haverslev og dens Annexkirke og der tilmed Kronens Part af Tienden over alt forskrevne Sogne at have, nyde, bruge og beholde kvit og fri uden al Tynge; dog saa at han skal altid besørge samme Kirker med gode Sognepræster, som kan gjøre Sognefolket, baade inden Kirken og uden, den Rettighed med Prædiken og anden Gudstjeneste efter Ordinansens Lydelse. Cum inhibitione solita. Datum Kolding Mandagen post dominicam vocem Jucunditatis Aar etc. 1548 ³⁾.

¹⁾ Orig. i Geh.-Ark., topogr. Saml., Vadum. Nr. 1.

²⁾ Ann. eccl. Dan. III, 180.

³⁾ Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 55. I Chr. Nielsen Juels Aarbog (Ny kirkehist. Saml. V, 345) findes det rigtige Aarstal for Hr. Peder

Haverslev og Bejstrup hørte til de anseeligere Kald i Stiftet. I Præstegaarden fandtes et Barfred¹⁾ — en af disse noget mystiske Bygninger, hvis Oprindelse og Bestemmelse man ikke rigtig kjender, men som nærmest synes at have været et Slags Gjestehus for Kongerne, naar de rejste om i Landet²⁾. Efter at Eftermanden i Bispeembedet var ankommen, trak Hr. Peder Thomesen sig nu tilbage til Haverslev, hvor han selv overtog Præsteembedet³⁾. Det forholder sig nemlig ikke, som det almindelig siges, at han »efter sin Afgang fra Bispeembedet opholdt sig hos sin Søn, som var Præst i Haverslev i Han-Herred, hvor han levede i mange Aar og efter almindeligt Rygte forrettede Præsteembedet for Sønnen⁴⁾«. Sønnen, Thomas Pedersen, kan nemlig i det tidligste først være født 1530, han kunde altsaa umulig være Sognepræst 1548. Dertil kommer, at Hr. Peder Thomesen endnu 1556 skriver sig selv som Sognepræst i Haverslev og Bejstrup⁵⁾. Da hans Eftermand i Bispeembedet, D. Oluf Chrysostomus paa sine Visitationer optegnede de Bøger, han fandt hos Præsterne, anførte han 18 theologiske Værker som udgjørende Hr. Peder Thomesens Bibliothek, unegteligt kun en lille Bogsamling for en afgaaet Biskop; dog har den en Mærkelighed, der viser, at Hr. Peder i Studier ragede op over de øvrige Præster, nemlig at blandt hans Bøger fandtes en

Thomesens Afgang fra Bispeembedet; jvfr. min Univ. Hist. I, 491—2. Det urigtige Aarstal 1547 findes derimod endnu i Ny kirkeh. Saml. II, 755 og i Kirkehist. Saml. 3. R. I, 168.

¹⁾ Dansk Atlas V, 307: »I Præstegaarden i Haverslev haver forud været et Asylum eller Barfred, kaldet Fredeborg«.

²⁾ Se Dr. O. Nielsens Oplysninger i Danske Saml. II, 55—9, og i Jydske Saml. II, 201—3.

³⁾ En Angivelse om Præstekaldets Indtægter i Hr. Peder Thomesens Tid (1553) findes i Wulffs Statist. Bidrag til Vendelbo Stifts Hist. S. 170.

⁴⁾ De anførte Ord findes i Paludans Presbyterol. Aalb., Hdskr. i Kallske Saml. 495. 4to.

⁵⁾ Dueholms Diplom. S. 130.

hebraisk Bibel og et græsk Ny Testamente, hvilke savnes hos alle Stiftets andre Præster ¹⁾. I nogle samtidige kronologiske Optegnelser bemærkes, at i Aaret 1557, Onsdagen efter Cantate, afbrændte Hr. Peder Thomesens Gaard i Thisted ²⁾. Det er sikkert den, paa hvilken han og hans Hustru havde faaet Livsbrev 1542, som ovenfor er omtalt. Paa den Tid levede han vistnok endnu, men 1561 var han død, da hans Hustru i dette Aar omtales som »Hr. Peders Efterleverske i Haverslev ³⁾«. Ved hans Afgang blev hans ovennævnte Søn Hr. Thomas Pedersen (skrev sig selv: Thames Perssen) Sognepræst i Faderens Sted; han var 1584 Provst i Han Herred ⁴⁾, og efterfulgtes baade i Præste- og Provsteembedet af Sønnen Hr. Peder Thomesen.

2. Dr. theol. Oluf Chrysostomus.

Til at udfylde den ved Hr. Peder Thomesens Afgang ledige Plads valgtes en Mand, der allerede forlængst havde et anset Navn i den danske Skole og Kirke, Vendelboen Dr. theol. Oluf Chrysostomus (ell. Gyldenmund), Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn og Professor i Theologien ved Universitetet, en stræng og myndig Personlighed, der kunde synes ganske vel skikket til at bryde den Modstand, der var bleven hans Forgjænger for stærk. Jeg har allerede paa et andet Sted saa udførligt skildret denne Mands Virksomhed, før han blev Superintendent i Vendelbo Stift ⁵⁾, at jeg her udelukkende skal holde mig til den sidste Del af hans Liv.

¹⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. I, 172. 201—2.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 349.

³⁾ Dueholm Diplom. S. 133. Ny kirkehist. Saml. V, 760.

⁴⁾ Wulff, Statist. Bidrag. S. 170—1. Dansk Atlas V, 307. Kirkehist. Saml. 3. R. II, 201.

⁵⁾ Kjøbenhavns Univ. Hist. 1537—1621. I, 485—93.

I Marts 1548 modtog Dr. Oluf Kaldelse til sit ny Embede, men først den 12te Juni s. A. blev han af Sjælands Biskop D. Peder Palladius indviet dertil ¹⁾. Ventelig har Spørgsmaalet om, hvor Biskoppen skulde have sin Bolig, voldet nogen Forsinkelse. Hr. Peder Thomesen havde jo Livsbrev paa Gaarden i Thisted, Chrysostomus har maaske hellere villet bo i sin Fødeby Hjøring. Nok er det, at der den 8de Maj 1548 udgik følgende Kongebrev:

Superintendenten udi Vendelbo Stift, den som nu er eller her efter kommendes vorder, finge Ejendomsbrev paa en Jord og Grund udi Hjøring liggendes, som laa til Præstegildet der sammesteds, til en Residens og Vaaning til evig Tid at være. Cum inhibitione solita. Datum Kolding, Tirsdagen post dominicam vocem jucunditatis, Aar etc. mdxlvij ²⁾.

Samtidig udgik der en Række andre Kongebreve om Sagen, saaledes til Stiftslensmand Axel Juul om strax at »lade opbygge og berede en Gaard, Hus og Vaaning i Hjøring By paa den Grund og Jord, som laa til Præstegildet«, da Kongen havde erfaret, »at udi Vendsyssel Stift er ingen bekvem Sæde eller Residens til Superintendens der i Stiftet at have sin Værelse og Bolig«. Albret Skel, Lensmand paa Børglum Kloster, fik Befaling at lade hugge det fornødne Tømmer i Klosterets Skove til den omtalte

¹⁾ Rørdam, Hist. Kildeskrifter. I, 434. Jvfr. Ny kirkehist. Saml. VI, 80.

²⁾ Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 55. Det er aabenbart det samme Brev, som i Danske Mag. 4. R. II, 78 gives i følgende Udtog: »Et Brev, at efterdi Kgl. Maj. er kommen udi Forfaring, at ingen Vaaning og Værelse er der udi Vendsyssel Stift, hvor Superintendens kan have sin Residens og Bolig, derfor haver Kgl. Maj., Gud almægtigste til Lov og Ære, den hellige kristelige Religion til Gavn og Formering, undt og givet den Vaaning, Jord og Grund udi Høffryng By liggendis, som laa og hørte til Præstegilde der sammesteds, med al sin Længde, Rum og Brødelse, som den med Rette »hør« at være, siden at være og blive til en evig Residens og Bolig til samme Stifts Superintendens, der nu er eller herefter kommendes vorder«.

Bygning efter Axel Juul nærmere Tilsigelse. Borgmester og Raad i Hjøring fik Paalæg om at udlægge Præstegildets Vaaning, Jord og Grund til Axel Juul paa Superintendentens Vegne, og at være ham behjælpelig med at fremme Bygningsværket. Og endelig skulde Stiftsskriver Rasmus Pedersen flytte Axel Juul af Kronens Part af Tienden i Vendelbo Stift hvis Underholdning og anden Nødtørft, som han til samme Bygning behov haver¹⁾«.

I Sommeren 1548 er da Bisperesidensen vistnok bleven saaledes beredt, at D. Oluf Chrysostomus inden Vinteren har kunnet drage ind i den. I Oktober s. A. udgik der kgl. Befaling til den ovennævnte Stiftsskriver om »at fornøje Dr. Oluf, Superintendent i Vendelbo Stift, hvis aarlig Rente som han bør at have efter vor Ordinanses Lydelse, og dertil med en Tønde Smør og en Oxe, som Kgl. Maj. haver forbedret hans Rente med, eftersom Hr. Peder Thomesen tilforn fanget haver²⁾«.

Ligesom den sidstnævnte Biskop havde skaffet Nykjøbing en Latinskole, saaledes var det en af Dr. Olufs første Bestræbelser at faa Skoler indrettede i Thisted og Hjørring og formodentlig ogsaa i Skagen og Sæby. Den 18de Februar 1549 bestemte Kong Christian III, »paa det der kan opholdes en Skole udi vor Kjøbsted Thisted, som unge Personer kunde med god Lærdom og boglige Kunster oplæres og optugtes udi«, at Skylden og Landgilden af en Del Jordegods, hvoraf det meste tidligere havde tilhørt et Gilde i Thisted, indtil videre skulde ydes til en Skoles Ophold sammesteds³⁾. Skolen kom da i Stand; men den har vistnok haft Vanskeligheder at kæmpe med i sin Begyndelse, især da dens første Rektor ikke synes at have været nogen meget heldig Person. Der haves nemlig et

¹⁾ Danske Mag. 4. R. II, 78—9. Det sidste Brev er fuldstændigt og efter Originalen trykt i Joh. Grundtvigs Meddelelser fra Rentekammerarchivet. Jvfr. Ny kirkehist. Saml. V, 386.

²⁾ Danske Mag. 4. R. II, 176.

³⁾ Hofman, Fundat. IV, 81—2. D. Mag. 4. R. II, 322.

Kongebrev, dat. 24de Maj 1552, af følgende Indhold: Gertrud Bernsdatter havde berettet, hvorledes hendes Husbonde Anders Villumsen, som var Skolemester i Thisted, for nogen Tid siden havde ihjelslaaet en Karl og derfor var svoret fredløs og var rømt for Sagen, og Byfogden havde konfiskeret hans Gods som Rømningsgods, deriblandt ogsaa den Gaard, de boede i, hvilken Anders Villumsen havde faaet med hende. Hun fik nu Brev paa at maatte beholde den Part, som kunde tilfalde Kronen af hendes Husbonds Gaard ¹⁾).

Om Oprettelsen af Skolen i Hjøring have vi fundet følgende Kongebrev af 20de Maj 1549:

Chriistiann etc. Giøre alle wiitterligt, att wij aff wor synderlige gunst oc naade, saa oc religionen til forfærdringh oc beste, haffue wndt oc tilladett, oc nu met thette wort obne breff wnde oc tillade, att thet stenn hus wdj wor kiøbstedt Høringh, wdj sognekyrke gordtz muer wed sancte Karine kyrcke staaendis, att mue oc skulle her epther altiiddt were oc bliffue till enn bye skolle wdij for^{ae} Høringh; sameledes haffue wij oc wnnddt oc tilladett, att ald thennd rennth, som tilfornn haffuer weret til preste gyldett ther samestedz oc nu tilstede er ²⁾), att mue oc skulle were oc bliffue til samme skolle oc skollis opholdt. Thij forbiude wij alle wore fogeder, embitzmend oc alle andre thennom her emodt paa samme scholle och rennth, epther som forscreffuet staar, at hindre, hindre lade eller forfang att giøre wdij noget maade wnder wortt hylldeste oc naade. Datum Kiøpenhaffnn fredagen post Søndagen cantate Aar etc. Mdxlix ³⁾).

¹⁾ Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 386. Et lille Bidrag til Thisted Skoles Historie findes i Ny kirkehist. Saml. II, 339.

²⁾ Istedenfor »oc nu tilstede er« har en noget kortere Gjengivelse af Brevet i Tegnelse over alle Lande III, 67: »wnderthagen hues szom effther woris Breffue eller Recetz er ther fraakommen«.

³⁾ Registre over alle Lande Nr. 5, Fol. 88. Skolens første Rektor, Niels Mortensen, og hans Efterfølgere nævnes i Program fra Aalborg Skole 1871.

Skolerne i Skagen og Søby omtales først lidt senere — henholdsvis 1555 og 1558 — men paa en saadan Maade, at det er aabenbart, at de ikke først da ere oprettede, men allerede havde bestaaet i nogen Tid ¹⁾. I disse smaa Skoler var Rektoren som oftest tillige Byens Kapellan.

D. Oluf Chrysostomus's Bispevirksomhed er ellers især mærkelig ved de Optegnelser, han paa sine Visitatser gjorde om de Bøger, han fandt hos Præsterne. De vise formentlig, at det laa ham paa Hjærte, at Præsterne, hvis theologiske Dannelse vistnok i Regelen kun var meget tarvelig, vedligeholdte og udvidede deres Kundskaber. Da denne mærkelige Bogliste imidlertid tidligere er meddelt i dette Tidsskrift med de fornødne Oplysninger, skulle vi ikke her dvæle videre ved den ²⁾. — Et andet statistisk Arbejde, vedrørende Vendelbo Stifts Præsteskab, som denne Biskop mod Slutningen af sin Embedstid vistnok har foranlediget, er de Optegnelser om Præstekaldenes Indkomster, som høves fra en Del af Stiftet fra Aaret 1553 ³⁾. Det var kun en saare ringe Løn, de fleste Præster oppebar. Offeret af et helt Sogn var ofte kun 1 Daler eller endog mindre, og Tiendens ubetydelige Beløb viser, hvor lavt et Trin Jordens Dyrkelse har staaet paa. En Sammenkomst, som tre af de jydske Superintendenter, M. Matthis Lang, M. Hans Tavsén og D. Oluf Chrysostomus, i August 1552 havde i Ribe, synes netop at have haft til Hensigt at skaffe Udveje til Præsternes bedre Forsørgelse, da de, aabenbart til fremtidig Anvendelse i deres Stifter, udstedte en Vidisse af en kgl. Forordning af 14de November 1539 for Sjælland om den Løn, Præsterne skulde have for forskjellige Embedsforretninger ⁴⁾.

¹⁾ Aalborg Skoles Program 1871, S. 28. 35.

²⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. I, 165—212.

³⁾ Trykte i Forbindelse med flere senere Indberetninger om samme Forhold i Wulffs Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Historie i det 16de og 17de Aarhundrede. Aalb. 1872—74.

⁴⁾ Heise, Dipl. Viberg. S. 218.

At D. Oluf med Iver har søgt at bryde de slette Traditioner fra Fortiden, ses bl. a. af hans Optræden overfor en Præst, der gav sig af med de i den katholske Tid saa meget yndede Tryllekunster. Mariager Kloster ejede det meste af Mov Sogn, der ligger i Viborg Stift, Fleskum Hrd., yderst ude paa den Pynt, der mod nord begrænses af Limfjorden og mod øst af Kattegat, lige over for Hals. Da Kirken stod under Klosterets Patronat, plejede man at sætte en Klosterbroder til at besørge Tjenesten her, og denne Skik vedblev endnu en Tid efter Reformationen. En saadan »Broder«, om hvem man endog antog, at han ikke var rettelig præsteviet, var en vis Hr. Oluf, der ved Siden af sit Præsteembede i Mov drev en vidtstrakt Forretning med alleslags overtroiske Tryllekunster. Om de syge sagde han, at de vare besatte, og at han besad Lægedom derimod, Sildene forstod han at drive ind i Fiskernes Garn ved »at lægge Skrift i Flaaer« og andet af den Slags. Maaske for at være mere uhindret synes han især at have valgt Vendelbo Stift til Skueplads for sin Virksomhed. Allerede Chrysostomus's Forgjænger Hr. Peder Thomesen havde »tidt drevet ham af Vendsyssæl for Trolddom og Experimenter«. Men han kom bestandig igjen. I Hals, i Hellevad og andensteds havde hans Optræden vakt stærk Bevægelse blandt den overtroiske Befolkning. Da tog D. Oluf Chrysostomus sig for at skrive en alvorlig Klage over ham til Biskop Kjeld Juel i Viborg, der forøvrigt selv allerede forud havde et godt Øje til Manden, og denne Klage førte endelig til, at han af Tamperretten i Viborg den 26de Februar 1550 erklæredes for afsat fra sit Embede¹⁾.

Blandt andre Forhold, som i de Tider kunde forvolde en nidkjær kirkelig Tilsynsmand alvorlige Vanskeligheder, var den Raahed i Sæderne, som prægede hele Samfundet og da Præsterne med. At en Præst begik Manddrab, var den Gang ingen uhørt Sag; men om Fremgangsmaaden

¹⁾ Helse, Dipl. Viborg. S. 276—7.

overfor en saadan var der endnu ingen fast Regel. Fra Chrysostomus's sidste Leveaar have vi et Brev til ham fra Biskop Peder Palladius som Svar paa en Forespørgsel, om hvorledes han skulde forholde sig i et saadant Tilfælde. Svaret gaar nærmest ud paa, at vedkommende Manddraber ikke burde blive i det Embede, i hvilket han havde begaaet en saadan Gjerning. Om han mulig senere kunde finde Ansættelse andensteds, vilde bero paa de nærmere Omstændigheder ¹⁾).

Den 8de September 1553 døde D. Oluf Chrysostomus efter kun at have været Biskop i fem Aar ²⁾). En af hans Eftermænd, D. Jens Bircherod, søgte at forny hans Minde, idet han ved sin Tiltrædelse af Bispeembedet 1694 holdt en latinsk Tale til Stiftets forsamlede Gejstlighed »de Chrysostomo Vansalico ³⁾«. Hans Enke, »Mette D. Oluf Gyldenmunds«, fik den 8de Maj 1555 kgl. Bevilling paa at være fri for al kongelig og Bys Tynge i Aalborg, al den Stund hun hensad i Enkesæde og ingen Handel eller Kjøbmandskab brugte ⁴⁾).

En Søn af D. Oluf Chrysostomus var Daniel Olufsen, for hvem Faderen udvirkede, at han fik et Kongebrev af 31te Januar 1551, hvorved han forlenedes med S. Anne Alters Vikarie i Hjøring Kirke, »paa det at han saa meget desbedre kunde fremdrages udi boglige Kunster og have Tilhjælp til sit Studium«. Da Præsten i Hjøring, Hr. Hans Brodersen, døde 1559, kaldte Lensmanden paa Aastrup, Hr. Erik Krabbe, og menige Sognemænd i Hjøring med Bispens, M. Lavrits Nielsens, Samtykke Daniel Olufsen til deres Sognepræst. Men da han endnu ikke havde fuldendt sine Studier, fik han kongelig Tilladelse til at lade Embedet besørge af en Kapellan, medens han selv endnu i tre Aar

¹⁾ Helse, Dipl. Viberg., S. 296—7.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 346.

³⁾ Bircherods Dagbøger ved Molbech, S. 290.

⁴⁾ Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 395. Jvfr. Danske Mag. 3. R. VI, 258.

fortsatte sine Studeringer ved Kjøbenhavns Universitet ¹⁾. Under sit Ophold her maa han være kommen i nøje Forhold til den gamle og berømmelige kgl. Sekretær Jesper Brockmand, da han efter dennes Død (1562) udgav et latinsk Mindedigt over ham, der indeholder enkelte mærkelige Particulariteter, særlig om Brockmands Sendelse til Paven i Rom for mangfoldige Aar siden, hvorom Forf. neppe kunde have Kundskaben uden fra den gamle Mand selv ²⁾. Det vilde maaske have været heldigt, om vi ikke havde vidst mere om Hr. Daniel Olufsen Chrysostomus, da vi saa kunde have antaget, at han i alle Maader hæderlig havde forplantet Faderens Navn, helst da vi ogsaa vide, at han blev Provst i Venebjerg Herred; men uheldigvis have vi fundet en Række Kongebreve ham angaaende, der vise, at der har været adskilligt at bemærke ved hans Forhold, skjønt det vel ikke var saa slemt, som det oprindelig af hans Fjender blev fremstillet. Nok er det, at han blev baade afsat og igjen indsat i sit Embede, som følgende Breve nærmere ville vise. Maaske det engang kan lykkes en anden Forsker at fremdrage mere til Oplysning af den noget dunkle Sag.

1.

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at efterdi vi ere komne udi Forfaring, at Skolemesteren og Kapellanen udi vor Kjøbsted Hjøring have en føje Underholdning, da have vi af vor synderlig Gunst og Naade, saa og paa det Skolemesteren og Kapellanen des bedre kunde blive forsørget, undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at det Vicarie udi Sanct Karine Kirke i for^{ne} Hjøring, som Hr. Daniel Olufsen nu haver, maa og skal herefter ligge og være til for^{ne} Skolemesters og Kapellanens Underholdning. Og skal Superintendenten forordinere en god,

¹⁾ Kbhvns Univ. Hist. IV, 159—60. Ny kirkehist. Saml. II, 616—17.

²⁾ Pontoppidan, Marmora Danica. I, 71—2.

duelig, lærd og skikkelig Mand, som kan være baade Skolemester og Kapellan, og samme Befalinger forestaa, og efter for^{ne} Superintendentens Befaling og Undervisning skal samme Person sig altingest rette, hvor vidt han sig udi for^{ne} Kapellans Embede skal lade bruge, paa det han og kan vare Skolen, og Skolebørnene ikke skulle blive forsømmet. Datum Viborg den 5 Decembris Aar etc. 1566 ¹).

Registre over alle Lande Nr. 9, Fol. 20.

2.

Bjørn Andersen fik Brev anrørendes et Vicaries Gaarde og Ejendom, nogen Borgere udi Aalborg have udi Brug, som ere funderede til Skolemesterens og Hørerens Underholdning udi Hjøring, sammeledes om en Gaard til for^{ne} Vicarie liggendes, som Sognepræsten udi for^{ne} Hjøring sig tilholder.

V. s. G. t. Vider, eftersom et Vicarie, som haver været stiftet til Sancte Karine Kirke udi Hjøring, skal for nogen Tid siden forleden være forordnet og funderet til Skolemesteren, som og er Kapellan udi vor Kjøbsted Hjøring, hans Underholdning, og der udi vor Kjøbsted Aalborg skal være nogle Gaarde og Ejendom, af hvilke ganger og gives Jordskyld til for^{ne} Vicarie, og samme Jordskyld undertiden mere, undertiden ringere udkommer, og ikke kan vides, hvad samme Jordskyld er, og hvad Skolemesteren udi for^{ne} Hjøring deraf skal fordre: da bede vi eder og ville, at I lader fremfordre hvilke af Borgerne som have nogen Gaarde eller Ejendom, af hvilke bør Jordskyld at

¹) Det er dette Brev, som har givet Anledning til den Misforstaaelse (Hundrup, Lærerstanden ved Hjøring o. fl. Skoler, Program fra Aalb. Sk. 1871, S. 4. Wiberg, Præstehist. III, 735), at Hr. Daniel Olufsen først skulde have været Rektor og Kapellan i Hjøring, inden han blev Sognepræst. Men Indholdet er jo et ganske andet, nemlig at Hr. Daniel nu skulde afgive det Vicarie, han i sin Tid havde faaet til sine Studeringer, til den Mand, der fremtidig skulde beklæde de tidligere adskilte Bestillinger som Kapellan og Skolemester.

gives til for^{ne} Vicarie, med deres Jordebrev, og deraf forfarer, hvad samme Jordskyld bør at være med Rette, og hjælper Skolemesteren udi for^{ne} Hjøring det uden Hinder og til gode Rede at bekomme. Sammeledes eftersom hæderlig og højlærd Mand Mester Jørgen Boringholm, Superintendent udi Vendelbo Stift, haver underdanigst givet os tilkjende, at den Præst, som til des haver været udi for^{ne} Hjøring og nu er dømt fra samme Kald, skal med Underfundighed have bekommet en Gaard fra for^{ne} Vicarie, som til Skolemesteren er forordnet, endog Sognepræsten sammesteds derforuden skal være vel forsørget: da bede vi eder og ville, at I derom forfarer, og hvorledes dermed er forhandlet, og hvad derudinden begge Parter, Sognepræst og Skolemester, hver efter sin Lejlighed, til tilbørlig Ophold er billigt og ret, os tilbyder, at vi derefter kunne vide derudi at forordne. Dermed etc. Actum Skanderborg den 14 Decembr. Aar 1582.

Jydske Tegnelser II, 349—50.

3.

Bjørn Andersen fik Brev anrørendes den Præst udi Hjøring, som med hans Sogne var fradømt.

V. s. G. t. Vider, at som I have eder at erindre, om hvis I mundtliggen have talet med os, saa og vi eder siden have tilskrevet belangendes den Præst udi Hjøring, som er dømt fra hans Kald for at han haver holdet et Krohus der sammesteds og derudinden holdet utilbørlig Handel med Brændevin og Ølsalg, undertiden om Helligdage under Prædiken, saa vel som andre Tider, og saa for han skulde have bandsat en Mand udi for^{ne} Hjøring og ikke lovliggen lyst for samme Band efter Ordinansen. Da efterdi at vi komme udi Forfaring af os elsk. hæderlige og højlærd Mand Mester Jørgen Boringholm, Superintendent udi Vendelbo Stift, hans underdanigste Beretning, hvorledes samme Præst ikke aleneste mod for^{ne} Borgmester og Raadmænd udi Hjørring, men og imod hannem som sin Superintendent

udi adskillig Maade sig skulde have modtvillig og utilbørlig anstillet og forholdet, og altid holdet Kiv og Trætte med sit Sognefolk, tilmed anden megen Uskikkelighed, som hans Kald ikke var sømmeligt, at have begangen, af hvilket er, at han som en Herredsprovst en Gang skal have skikket og forordnet Kalendgilde paa en Søndag, hvortil alle Præster udi det Herred, han var Provst udi, have dennem efter hans Bestilling forføjet, og de derover have forsømt deres Kirketjeneste, at ikke er sket Tjeneste udi nogre Kirker der udi Herredet. Han skal og have ladet bandsætte alle de, som bo udi hans Sogne og ikke have hannem tiendet retfærdeligen, og saa alle dennem, som have ganget til Sacrament og ikke ofret hannem paa de tre store Fester. Der skal og have været en Kvinde, som af hans Sogn for Løsagtighed var forvist og siden er kommen udi Ægteskabsstand og igjen kommen der til Byen og der en Tid lang levet udi samme Stand; hvilken Kvinde, der hun er bleven død, han ikke skal have villet stede udi Jorde, saa at samme Lig af Hunde og Svin er bortrevet; med anden slig mere Utilbørlighed; af hvilke Aarsage og Lejlighed vi ikke ville eller kunne hannem imod den Dom, som over hannem udgangen er, benaade at blive ved sit Kald, hvorfor I med for^{ne} Superintendent have eder efter samme Dom derudinden at rette, og en anden god, christen og skikkelig Person at forordne til samme Kald. Dermed etc. Actum Skanderborg den 14 Decembris ¹⁾ Aar 1582.

Jydske Tegnelser II, 351.

4.

Bjørn Andersen fik Brev Superintendenten udi Vendelbo Stift og Hr. Daniel, fordum Sognepræst udi Hjøring, anrørendes.

Frederik. V. s. G. t. Vider, at som I med os elsk. Peder Munk, vor Mand, Raad og Admiral, have efter vor

¹⁾ I Kopibogen staar: Februar, hvilket kjendelig nok er en Fejlskrift.

Skrivelse og naadigste Befaling forfaret, om hvis Sager og Beskyldninger hæderlig og højlærd Mand Mester Jørgen Mortensen, Superintendent udi Vendelbo Stift, over Hr. Daniel Olufsen, fordum Sognepræst udi vor Kjøbsted Hjøring, haver for os angivet og beklaget, at I skriftligen have eder erklæret og ladet os foredrage, hvis I derom forfaret have, deraf vi fornemme, for^{ne} Hr. Daniel skal have sig udi mesten de Sager, for^{ne} hans Superintendent over hannem haver angivet, i nogle Maade undskyldet og aarsaget. Dog de to Sager, for hvilke han er dømt fra sit Kald, om den Bandsættelse [og] om det Krohus, han haver holdet, stillet til sin Besked efter Dommens Lydelse. Da have vi nu samme Sags Omstændighed til Sinde ført og overvejet, og befinde derhos paa een Side, at for^{ne} Hr. Daniel for det Krohus, han der udi Byen haver holdet og paa hellige Dage ladet udtappe Øl og Brændevin, saa og for han med Bandsætten ikke haver efter christelig Proces og Ordinanser forhandlet, er dømt fra for^{ne} hans Kald og Sogne, og over det udi adskillige Sager, om hvilke I nu forfaret have; og forfare derhos, at for^{ne} Hr. Daniel skal sig have vidtløftigen erklæret imod hvis for^{ne} hans Superintendent haver om hannem beklaget, saa I og for^{ne} Peder Munk udi eders skriftlig Besked derom begjære, vi for den Skyld vilde være med hannem tilfreds, saa have vi paa den anden Side at betænke, at efter for^{ne} Hr. Daniel i saa Maade for forargelig og utilbørlig Sag er beskyldt, og Dom over hannem gangen, derudinden han er dømt fra sit Kald, er en anden Person af os forskrevet til for^{ne} Hjøring, og han bekommet lovligt Kald af menige Sognemænd udi for^{ne} Hjøring Sogn og andre dertil annexerede Sogne, fra hvilket Kald hannem nu at fortrænge for en, som brødig og forargelig er, vil være ubilligt; og have derhos at formode og agte, at dersom vi for^{ne} Hr. Daniel vilde benaade at komme igjen til for^{ne} sit Kald og Sogne, som han er fradømt, imod den Dom, derudi udgangen er, skulde imellem hannem og den Parti udi for^{ne} Hjøring, som hannem udi samme Sager haver været

imod, altid være og foraarsages Had, Tvist og Trætte til ydermere Forargelse og Uenighed udi den christne Menighed sammesteds saa vel som andensteds. Og efter slig Lejlighed kunne eller ville vi ikke bevilge eller tillade for^{ne} Hr. Daniel at komme til samme Sogn og Kald igjen, men den Person at blive derved, som nu did forskikket [er] og deres lovlige Kald forhvervet haver. Men efter vi fornemme, for^{ne} Hr. Daniel ikke heller at skulle være aldeles skyldig udi de Sager, hans Superintendent hannem haver tillagt, som ellers synes at være meget utilbørligt: da paa det han i nogen Maade maa adnyde saa megen Uskyldighed, som for Hænder er, og ikke skulde aldeles komme til Undergang, have vi naadigst bevilget, at han maa komme til Kald igjen og med andet Kald paa andre Steder der udi Stiftet, hvor det først vacerendes og efter Ordinansen ske kan, maa blive forsørget, og for godt anset, at den Person, som er kaldet til Hjøring Sogn udi hans Sted, skulde aarlig komme hannem til Hjælp med noget til Underholdning, til han kan i saa Maade blive forsørget, eftersom I kunne dennem derom imellem forhandle og forene. Thi bede vi eder og begjære, at I derudinden efter denne vor naadigste Betænkende og Vilje ville vide at forordne, og for^{ne} Person, som nu er skikket og kaldet til Hjøring, ved samme Kald holde og haandhæve, og forskaffe, at han Præstegaarden, saa og hvis anden Præsterettighed og Rente, hannem dertil bør, bekommer og ubehindret nyder, og om for^{ne} Hr. Daniel ville foreholde Superintendenten, saa og selv ser og gjør dertil, at han paa en anden Sted, naar noget ledigt bliver, maa blive forset og forsørget, dog det [sker] efter Ordinansen; og ville med for^{ne} Superintendent handle med den Person, som kaldet er til for^{ne} Hjøring Sogne, at han paa saa lang Tid kommer hannem med noget til Hjælp til Underholdning, hvad lideligt og efter samme Persons Lejlighed taaleligt kunde være, til han med Kald kan blive forsørget, som forskrevet staar. Her efter I eder derudinden vider

at rette. Dermed etc. Actum Haderslevhus 19 Aprilis Anno 1583.

Jydske Tegnelser II, 391—2.

5.

Bispen udi Vendelbo Stift fik Brev Her Daniel Olufsen, som var Sognepræst udi Hjøring og des Annexe, anrørendes, ut sequitur.

Vor synderlig Gunst tilforn. Vider, eftersom vi nu vidtløftig forfaret have om hvis Sag Her Daniel Olufsen, forud Sognepræst udi Hjøring, er tillagt, og hvis Beretning I om hannem for os have ladet indføre, hvilket han til nu forgangen Herredag haver for os indstevnet og budet sig derom til al Ret. Da have vi altingest, ydermere Vidtløftighed at forekomme, taget overtvært og naadigst bevilget for^{ne} Her Daniel Hjøring Sogn og det Kald, han haft haver, at maa igjen bekomme. Bedendes eder derfor og ville, at I hannem til samme Kald og Sogne igjen indskikker, og eftersom en anden ved Navn Her Oluf¹⁾ haver været udi hans Sted forordineret, midler Tid denne Irring haver været, da paa det han uden hans Beskyldning (o: Skyld) og Tilgjøring ikke skulde ske nogen Foragt eller lide Brøst til hans Ophold, have vi for godt anset, at for^{ne} Her Daniel skal give og fornøje hannem saa meget, til han med anden Kald kan blive forsørget, som han sig paataget og bevilget havde Her Daniel til hans Underholdning at ville have forlagt, til han i andre Maade skulde været bleven forseet; vi ville og af vort dertil forordne, at han des mindre skal have sig at beklage. Og bede vi eder og ville, at efterdi han ikke for nogen sin Forskyldning og Tilgjøring eller Uskikkelighed er kommen fra denne Lejlighed, vi og berettes, at han skal være den Person, som et godt Kald er

¹⁾ Af Kirkehist. Saml. 3. R. II, 203 ses, at hans fulde Navn var: Oluf Andersen Krag. Da Hr. Daniel Olufsen var bleven afsat, var Hr. Peder Olufsen i Ugilt og Taars bleven Herredets Provst; Navnet kunde vække den Formodning, at han var en Broder til Hr. Daniel.

værd, I da befordre hannem til den første Kald, som kan blive ledigt der udi Stiftet, og han kan være behjulpen med; og eder altingest derudinden lader være anliggende og befalet, saa vi med videre ubilligt Overløb derom maa være forskaanet. Dermed sker vor Vilje. Befalendes eder Gud. Actum Ringsted Kloster 7 Julii Aar 84.

Jydske Tegnelser II, 511—12.

6.

Predbjørn Gyldenstjerne fik Brev Hr. Oluf, som var nogen Tid Præst udi Hjørring og annexerede Sogne, anrørendes.

V.G.t. Vid, at eftersom vi nu naadigst bevilget have Hr. Daniel Olufsen, fordum Sognepræst til Hjørring og des Annexsogne, at maatte igjen komme til samme Kald, efter vi om hvis Beskyldning, saa og hans Superintendents Beretning, som imod hannem var angivet, ere vidtløftig komne udi Forfaring. Da paa det Hr. Oluf, som udi hans Sted, imidlertid denne Irring haver paa staaet, er kommen til samme Kald, og efter denne Lejlighed maa det for hannem vige, ikke skulde uden hans Forskyldning og Tilgjøring ske nogen Foragt, eller paa hans tilbørlige Ophold for kort, have vi naadigst bevilget at ville aarligen, til han med anden Kald kan blive forsørget, lade give hannem et halvt hundrede gamle Daler til Hjælp til hans Ophold over det, for^{ne} Hr. Daniel hannem og skal give, efter lige Forhandling og Afsked, som han tilforn med hannem gjort havde. Thi bede vi dig og ville, at du af den Afgift, du af vort Slot Aastrup pligtig er, samme halvhundrede Daler til hannem aarligen betaler og fornøjer, og det lader indskrive udi dit Regnskab. Dermed sker vor Vilje. Befalendes dig Gud. Actum Ringsted 7 Julii Anno 1584.

Jydske Tegnelser II, 511.

Om Hr. Daniel Olufsen kan endnu bemærkes, at vi have den Indberetning, han 1571 afgav om Hjørring Præste-

kalds Indkomster ¹⁾, hvoraf man ser, at han var saaledes aflagt, at han ikke behøvede at holde Kro. Han havde tre Kirker (S. Karine, S. Hans og S. Oluf) og to Præstegaarde, og den Angivelse, der findes om Udsæden ved disse Gaarde, viser, at Jordtilliggendet har været betydeligt. Han siges at være død 1603 ²⁾. En Søn af ham, Hr. Oluf Danielsen Chrysostomus, var Skolemester og Kapellan i Hjøring, indtil han 1629 blev Sognepræst i Rubjerg og Maarup, i hvilken Stilling han døde omtrent 1637 ³⁾.

3. Mester Lavrits Nielsen Riber.

Denne Mand var født i Ribe og var af de første Studenter, der besøgte Kjøbenhavns Universitet efter dets Gjenoprettelse. En Barndomsven og Studiefælle af ham var den fortjente Skolemand Jens Pedersen Grundet, for hvem hans berømte Discipel Anders Sørensen Vedel har rejst et saare smukt Minde, hvorved han da heller ikke undlader at omtale Grundets Hjærtensven M. Laurits Nielsen ⁴⁾. Dennes første Ansættelse var, saa vidt vides, som Prædikant paa Kjøbenhavns Slot. I denne Egenskab forlenedes han den 8de Maj 1541 med et Kannikedømme i Ribe, som følgende Brev viser:

Her Lauritz Nielsen, Kon. Mat^{tz} Predicant paa Kiøpen-
haffns Slott,

Fick Breff ad gratiam paa thed prebende och Cannicke-
domme wdj Riiber domkiercke, som mester Peder Andersen ⁵⁾
nu sist i were och forleening haffde, och samme prebende

¹⁾ Wulff, Statist. Bidrag. S. 118—9.

²⁾ Hdskr. Optegnelse. Wiberg og Hundrup angive ham som død omtrent 1606.

³⁾ Hundrup, Lærerstanden ved Hjøring og fl. nedlagte Skoler (Progr. fra Aalb. Sk. 1871), S. 5.

⁴⁾ And. Sev. Welleius, Oratio de vita et obitu Jo. Pet. Grundith.

⁵⁾ Om denne se Ny kirkehist. Saml. I, 90. 391. 401—2. 409.

och Cannickedomme, strax effther at annus gratiæ er wde, till sig att anamme, och med ald sin renthe och tilliggelse haffue, niude, bruge och beholde frij och quit for ald thyng och besuering ther aff at giøre, ald thend stund hand er wdj wor thieniste for en predicanther her paa wort Slot Kiøpnehaffn, och siiden frambdiellis niude huis preuilegier som wij Vniuersitetet her wdj wor Stad Kiøpnehaffn forseglet haffue, thend stund och saa lenge hand er wdj Studie, och naar for^{ne} Her Lauritz Nielsen icke lenger er wdj wor theniste eller studier wdj nogen Vniuersitet, tha maa och skall hand residere och giøre thieniste huos kiercken effther wor Ordinantzes Liudelse liige med andre Cannicker ther wdj Riibe residerendis. Cum Inhibitione solita. Datum Haffniæ Onsdagen nest effther Jubilate Søndag Aar Mdxlj.

Registre over alle Lande Nr. 4, Fol. 328—29.

I Aaret 1542 er han formodentlig bleven Sognepræst ved S. Nicolai Kirke i Kjøbenhavn ¹⁾; i alt Fald var han i denne Stilling, da han den 6te November 1543 paa Kongens Vegne forelagde Universitetet det Spørgsmaal, om man med god Samvittighed kunde benaade en Sømand, der paa Grund af Drab var dømt fra Livet ²⁾. Ved denne Lejlighed omtales han første Gang som Magister, uden at vi dog med Sikkerhed kunne sige, om han har taget Graden i Kjøbenhavn eller andensteds. Derimod vide vi med Vished, at han den 15de September 1544 blev creeret til Baccalaur i

¹⁾ Det er nemlig ikke rigtigt, naar Terpager, Ripæ Cimbr. p. 629, siger, at han blev beskikket til Præst her 1544. Af Prof. Sv. Grundtvigs Undersøgelse om Affattelsestiden af P. Palladius's Visitatsbog — i hvilket Skrift den forudgaaende Præst ved Nic. Kirke, Hr. Christen Morsing, omtales som død — fremgaar formentlig, at Hr. Lavr. Nielsen ikke senere end 1542 kan være bleven Præst ved denne Kirke, og som vi ovenfor saa', var han i Maj 1541 endnu Slotspræst.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 4.

Theologien af D. Johannes Machabæus ¹⁾. At han har været en nidkær og alvorlig Præst, fremgaar af hans, i dette Tidsskrift tidligere meddelte, mærkelige Paatale af en af hans Sognefolks, Admiral Theus Pryts's, Skjørlevned 1546 ²⁾. Men skjønt Kongen ikke var uvillig til at støtte Præsten i hans Udøvelse af Kirketugten, er det dog rimeligt, at det var denne Sag, i Forening med Kjærlighed til Hjemmet, der samme Aar bragte M. Lavrits Nielsen til at gaa tilbage til sin Fødeby. I sin Forestilling til Kongen beraaber han sig nemlig paa, hvad der var mange vitterligt, at han daglig gik i Livsfare, fordi han havde dristet sig til alvorlig at formane Admiralen til at afstaa fra hans syndige Levned. Nok er det, at M. Lavrits Nielsen endnu i Aaret 1546 blev Sognepræst i Ribe Domkirke, medens den hidtilværende Præst her, M. Frants Berg, afløste ham ved S. Nicolai Kirke, et Bytte, der neppe har kunnet gaa for sig uden kongelig Tilladelse. Borgerne i Ribe synes at have gjort særlige Offere for at faa deres Bysbarn M. Lavrits Nielsen til Præst ³⁾. Forøvrigt opnaaede denne jo ogsaa ved Forflyttelsen, at han fremtidig kunde nyde Fordelene ved at være residerende Kannik i Ribe, ligesom han selv kunde tage vare paa de faste Ejendomme, som han — ventelig som Arvegods — havde der i Byen ⁴⁾. Af hans Stilling som Sognepræst ved Domkirken fulgte vistnok tillige, at han var Stiftets øverste Provst ⁵⁾.

Alt synes at vidne om, at M. Lavrits Nielsen har været æret og afholdt for sin Duelighed og Omgjængelighed under sin Virksomhed i Ribe ⁶⁾, saa det var ikke med

¹⁾ Kbhvns Univ. Hist. IV, 24. Vinding, Acad. Haun. p. 72.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. VI, 375—8.

³⁾ Ny kirkehist. Saml. VI, 136. Jvfr. Kinch, Ribe Bys Hist. fra Reform. S. 65—6.

⁴⁾ Disse Ejendomme maa have været ret anseelige, da de 1579 vurderedes til 924 Daler (Kinch, a. St.).

⁵⁾ A. Thura, Series Episcoporum diœces. Vansal. p. 17.

⁶⁾ A. S. Wellelus, Oratio de vita et obitu Jo. Pet. Grundith. Jo. Francisci Rip. Epigrammata. (Jvfr. Terpager, Ripæ Cimbr. p. 629. Kinch, a. Skr. S. 66).

Glæde, man gav Slip paa ham, da han efter D. Oluf Chrysostomus's Død af Vendelbo Stifts Kjøbstedpræster og Herredsprovster blev valgt til deres Biskop. Hvorledes disses Opmærksomhed er bleven henledet paa ham, vide vi ikke; men saa meget er vist, at han beskikkedes paa den i Kirkeordinansen foreskrevne Maade, nemlig ved et Valg, der senere, den 2den December 1553 modtog kongelig Stadfæstelse, efter at M. Lavrits Nielsen havde været hos Kongen paa Koldinghus og aflagt sin Superintendent-Ed til ham ¹⁾).

I det Brev af samme Dag til Stiftslensmand Jakob Brockenhus, hvorved Kongen meddelte ham Besikkelsen af den ny Superintendent ²⁾), hed det: »Thi bede vi dig og ville, at du lader Mester Lavrits aarligen til gode Rede paa vore Vegne fornøje hvis Rente, som en Superintendent bør at have til sin Underholdning efter vor Ordinances Lydelse«. Denne Klausul bestemtes ved et senere Kongebrev — vistnok altsaa efter et særligt Andragende fra den ny Biskop — som følger:

»Mester Lavrits Nielsen, Superintendent i Vendelbo Stift, fik Brev til Jakob Brockenhus, lydendes, at Kgl. Maj. haver undt og tilladt hannem at skulle have saa megen Rente, som Doctor Oluf tilforn havde, at Jakob derfor lader hannem det ubehindret følge. Actum Kolding, Fredag næst efter Helligtrekongers Dag 1554. ³⁾).

I det ovennævnte Brev af ²/₁₂ 1553 til Stiftslensmanden fandtes endvidere følgende vigtige Bestemmelse: »Endog at vor Kjøbsted Aalborg ligger udi Viborg Stift, da ville vi, at

¹⁾ A Thura l. c., p. 17—18. Det Kongebrev af ²/₁₂ 1553, hvorved M. Lavrits Nielsen myndiggjordes i Stiftet, er ganske efter samme Formular som det i Ny kirkehist. Saml. VI, 97—8 meddelte for hans Eftermand.

²⁾ Brevet er trykt hos Thura anf. St., i Christian III's Hist. II, 231—2 og i Wandalls Saml. af kong. Forordninger, der angaae Gejstligheden i Danmark, II, 163.

³⁾ Tegnelser over alle Lande IV, 344.

forskrevne Mester Lavrits skal have sin Værelse og Bolig udi for^{ne} Aalborg og der have Tilsyn med Skoler og Lectier, og ligevel Superintendenten af Viborg Stift at have sin Værelse udi Aalborg, som han nu haver, og der have sin Befaling over Præster og at holde Præstemode, som han her til gjort haver. Bedendes dig og ville, at du forskaffer for^{ne} Mester Lavrits en god Superintendentbolig der udi Byen, og udi alle Maade forfærdrer ham til det bedste«.

Søndag Jubilate (15. April) eller, som andre Kilder have, 30te April 1554 blev M. Lavrits Nielsen bispeviet i Aalborg af Nabosuperintendenten M. Kjeld Juel i Viborg¹⁾. Det ved Kongebrevet af 2den Decbr. 1553 indførte lidet naturlige Forhold, at Skolevæsenet i Aalborg skulde staa under M. Lavrits Nielsen, men Kirkevæsenet under Biskoppen i Viborg, blev allerede omordnet ved et Kongebrev af 29de September 1554 til Biskop Kjeld Juel, hvori det hedder: »Vider, at efterdi Superintendenten udi Vendelbo Stift haver sit Hus og Bolig udi vor Kjøbsted Aalborg, da haver vi for godt anset, at han og maatte have Befaling over de gejstlige sammesteds, saa og, paa det han, som andre Superintendenter udi vort Rige Danmark, maatte have en Kjøbsted udi Befaling, udi hvilken han kunde læse for Præster og andre unge Personer, som studerer, som hans Lectie besøge ville: at I herefter be-

¹⁾ Den sidste Angivelse af Dagen findes i et Par, maaske ikke uafhængige, Kilder (Ny kirkehist. Saml. V, 346 og VI, 80 Not.); den første, som jeg anser for den rigtige, fordi 15. April 1554 var en Søndag, medens 30. April var en Mandag, har jeg fundet i nogle hdskr. Optegnelser i Kallske Saml. 97 Fol. Naar der i Dän. Bibl. I, 161 og andensteds siges, at M. Lavrits Nielsen først 1554 blev kaldet fra Ribe, saa er det vistnok at forstaa, om at han ikke før dette Aar forlod Byen. Lensmanden paa Riberhus fik kgl. Befaling om at skaffe ham Vogne til Flytningen af hans Gods til Skodborghus, hvorfra Peder Stub skulde skaffe det videre til Kolding (Kinch, Ribe Bys Hist. fra Reform. S. 66). Fra Kolding er det saa ført til Søs til Aalborg.

fatter eder intet med de gejstlige i Aalborg, men dennem tilsiger, at de rette dennem efter at være Superintendenten i Vendelbo Stift hørige og lydige. Dog, naar I vil holde nogen Provstemode i den Egn, kunne I alligevel lade dennem komme tilhobe der i Byen, og der med dennem udrette, hvis I med dennem haver at handle¹⁾. — Fra den Tid begyndte Benævnelsen Aalborg Stift lidt efter lidt at trænge sig frem, indtil den fortrængte den tidligere: Vendelbo eller Vendsyssel Stift.

Noget af det første, den ny Biskop lod være sig magtpaaliggende, var at hjælpe Aalborg Skole paa Fode, hvorfor han erhvervede et Kongebrev af 21de Juli 1554, hvorved et »Stenhus«, der hørte til Helligaands Hospital, anvistes til Skolelokale og Bolig for Rektoren²⁾. En anden Sag, han ogsaa snart fik meget at gjøre med, var Undersøgelse af Præsternes Indkomster, der ofte vare saa smaa, at en Familie vanskelig kunde leve deraf, med mindre Præsten ganske skulde være som en Bonde. Den 4de Oktober 1554 udgik der et Kongebrev til Biskoppen af følgende Indhold: Kongen besværedes ofte ved Overløb af Præster, der klagede over, »at de ikke havde slig tilbørlig Underholdning, som de kunde holde dem af«. For nu een Gang for alle at faa gjort en saadan Skik, at enhver Præst, der led Mangel, kunde faa det fornødne til sin Underholdning, skulde Biskoppen i Forening med Stiftslensmand

¹⁾ Thura, Series episc. diœc. Vansal. p. 19. Christian III's Hist. II, 232. Senere anvistes der Bispnen fra Viborg tvende Værelser med nogle tilhørende Rum i Helliggejsthus i Aalborg, naar han opholdt sig der i Byen (se Heise, Dipl. Viberg. S. 327).

²⁾ Hofman, Fundat. IV, 70—1. Naar Hundrup (Progr. for Aalb. Skole 1869, S. 1) opfatter dette Brev som det, hvorved Skolen blev stiftet, da er denne Antagelse urigtig. Han anfører selv strax efter, at der i Skolens Arkiv findes et Dokument, hvorved Rektoren Mag. Ole Jensen 1553 — altsaa Aaret forud for Kongebrevets Udstedelse — angiver sit Embedes Indtægter. Allerede 1540 omtales Skolemesteren i Aalborg i et Brev, der findes hos Heise, Dipl. Viberg. S. 221.

Jakob Brockenhus begive sig paa Rejse rundt om i Stiftet, sammenkalde Præsterne og undersøge, hvilke der havde »Brøst til deres Underholdning«. Der skulde skaffes Optegnelser om, hvad hvert Præstekald havde i Indtægter, og hvor det befandtes, at Indtægten var utilstrækkelig, skulde Bispen og Stiftslensmanden i Forening med vedkommende Herreds Provst overveje, hvorledes der kunde skaffes Midler til Kaldenes Forbedring¹⁾. Det var et stort Arbejde, der her paalagdes Biskoppen, saa meget mere som han endnu var fremmed i Stiftet.

Den 20de Marts 1555 udgik der ny Befaling til Biskoppen, om, for saa vidt han ikke alt havde fuldendt det ham paalagte Hverv, da i Forbindelse med Lensmanden snarest mulig at bringe det til Ende, og derpaa Søndag efter Paaske tilligemed denne indfinde sig paa Nyborg Slot hos Kongen og Rigsraadet med de forfattede Optegnelser om Præstekaldenes Brøst og Midlerne til at afhjælpe dem. Indberetningerne for hvert Provsti skulde være underskrevne af vedkommende Provst, »paa det at udi Fremtiden ikke skal siges, at der ingen var hos uden Lensmanden og Superintendenten, og de ikke alle vare optegnede af Præsterne, som Brøst havde«²⁾.

Udbyttet af denne Foranstaltning foreligger ikke blot i en Række Indberetninger om Præstekaldenes Indtægter i Vendelbo Stift, men ogsaa i det saakaldte Klemmebrev af 9de Maj 1555, hvori Kongen og Rigsraadet — efter at have overvejet Stiftsøvrighedens Forslag — bestemte, hvilke Præster der skulde have Tillæg i deres Løn, sædvanlig under den Form, at en større eller mindre Del af Sognets Kongetiende blev dem tillagt, men ofte ogsaa under den lidet heldige Form, at Kirker skulde nedbrydes og Sogne sammenlægges³⁾.

¹⁾ Wulff, Statist. Bidrag, S. 4—5.

²⁾ Wulff, Statist. Bidrag, S. 6.

³⁾ Klemmebrevet for Vendelbo Stift er trykt (men lidet korrekt) hos T. Hofman, Om Tienden, S. 107—11, ny Udg. S. 68—73, samt i Christian III's Hist., Suppl. S. 133—7.

Efter at Forhandlingerne i Nyborg vare endte, drog M. Lavrits Nielsen med de andre tilstedeværende Biskopper til Kjøbenhavn, hvor de under D. Peder Palladius's Forsæde vedtog en Del kirkelige Bestemmelser af ikke ringe Betydning, paa hvilke vi ikke kunne gaa nærmere ind paa dette Sted ¹⁾).

Efter Hjemkomsten fra Kjøbenhavn havde Biskop Lavrits Nielsen nok at gjøre med at udstede Vidisser af de Dele af »Klemmebrevet«, der angik hvert enkelt Pastorat, for paa lovformelig Maade at gjøre Indholdet bekjendt for de paagjældende ²⁾. Mange Steder vakte dog Befalingen om Kirkers Nedbrydelse megen Uvilje blandt Befolkningen, og ikke sjældent lykkedes det denne ved sejt Modstand at hindre Kongebrevets Udførelse, hvorfor ikke faa Kirker, der 1555 dødsdømtes, endnu staa den Dag idag. Som Exempel kan anføres, at der under Christian III's sidste Ophold i Aalborg udvirkedes tvende Kongebreve af 2den September 1558, ifølge hvilke Helligaand Kirke i Jerslev Hrd. og Hjortels Kirke i V. Han Hrd. skulde »blive ved Magt«, skjønt Klemmebrevet havde bestemt dem begge til Nedbrydelse ³⁾. — Den 27de September 1554 fik Aalborg By Kongebrev, om at Vor Frue Kirke maatte nedlægges, og Helliggejstes Kirke fremtidig være Sognekirke. Men dette forandredes Aaret efter saaledes, at Vor Frue Kirke blev ved Magt, og at Sønder og Nørre Tranders Sogne annekteredes dertil ⁴⁾.

¹⁾ Christian III's Hist. II, 242—52. Heise, Dipl. Viberg. S. 310—12.

²⁾ Rosenvinge Gl. d. Domme II, 230—1. Den 29. Septbr. 1555 udstedte Lensmanden og Biskoppen i Aalborg samt Morten Hegelund, Sognepræst smst., og Christen Povlsen, Prior i Helligaandskloster, en Vidisse paa den Del af Klemmebrevet for Aalborg Stift, ifølge hvilken Lodberg Kirke skulde ødelægges, og Sognets Beboere søge til Ørum (Orig. i Geh. Ark., topogr. Saml. Ørum Nr. 23). Lodberg Kirke staaar dog endnu.

³⁾ Brevene findes i Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

⁴⁾ Breve af ²⁷/₂ 1554 og ⁶/₂ 1555 i Langeb. Dipl. Sammesteds findes et Andragende af ¹⁵/₄ 1555 fra Sognemændene i V. Frue Sogn i

Samtiden betegnede M. Lavrits Nielsen som en aarvaagen (vigilantissimus) Biskop ¹⁾. Et Træk i den Retning indeholder en kgl. Rettertingsdom, der tidligere er meddelt i dette Tidsskrift, vedrørende en meget forargelig Præst i Agger ²⁾. Men forresten kjende vi ikke meget til denne Biskops Virksomhed, nærmest vel fordi den var saa kortvarig. Han døde nemlig allerede den 16de November 1557 ³⁾. Digteren Hans Frandsen fra Ribe (siden Professor ved Københavns Universitet) forfattede følgende Gravskrift over ham ⁴⁾:

Ad Magistri Laurentii Ripensis Tumulum.

Gressum siste tuum, viator, oro,
Dicam, quis situs hoc loco quiescat.
Hunc Ripis ⁵⁾ genuit, sacrata Musis,
Muis Hafnia perpoliuit almis
Ingenium fælix fauente Christo.
Ast Olburga pio labore functi
Manes præsulis hac recondit urna.
Fatis ergo sacer iaces sepultus
Antistes, dolor, heu dolor, perennis!
Jam iam non eris hinc et inde sancto
Multis vrbibus ambiendus cæstro.
In vita fueris velut caduca
Hac, dum fata tulère, gratus, atque
Summis et pariter probandus imis.
Sic nunc ad superas domos receptus
Multo gratior es Deo parenti.

Om Navnet paa den afdøde Biskops Enke ⁶⁾ og om Forholdene efter hans Død underrettes vi ved følgende

Aalborg til Lensmand Jakob Brockenhus og Bispen M. Lavrits, om at de vilde unde dem S. og N. Tranders Sogne til deres Præsts Underholdning.

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. III, 320.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. VI, 711—12.

³⁾ Ny kirkehist, Saml. V, 349.

⁴⁾ Joan. Francisci Ripensis Carmina, Lugd. 1561, p. 51—2.

⁵⁾ I Nominativ kaldes ellers Byen sædvanlig Ripæ eller Ripa; men Hans Frandsen bruger Formen Ripis.

⁶⁾ Som det i Ny kirkehist. Saml. III, 357 er oplyst, har man en hdskr. Stamtavle af Gjessing, ifølge hvilken Biskop Lavrits Niel-

Kongebrev, der blandt andet viser, at M. Lavrits Nielsen ogsaa som Biskop i Vendelbo Stift havde haft det ham tidligere tillagte Kanonikat i Ribe.

Marine, mester Lauritz superintendent wdj Wendelbo stigts eptherleffuerske, fick breff, som eptherfølger etc.

Christian etc. Wor gunst tillforn. Wiider, at epther som etthers hosbonnde paa synn yderste haffuer weritt begerendis, att wij wille forlenne hanns sønn mett thett Canickedome, som hannd mett forlennt wor wdj Riber domkiercke, thaa epthertij att wij tillforn havde giffuett mester Peder Dues, sogneprest thill Helligesthus her wdj wor kiøbsted Kiøpnehaffnn, wortt breff paa thett første Canickedom, ther bleff ledigtt wdj Riber domkiercke; saa och forfare wij, att ethers sønn skall ennd were møgett wnngh, haffue wij fore thenn aarsags skylldh icke kund forlennt hanom mett same Canickedom. Medenn paa thett att wij io wille hielpe etthers sønn till sytt lere, wille wij lade hannom holle till skolle och forsørge hanom mett wnderhollingh; ther som hannd will lege wind paa seg, och hannd kand thienne Religionen, wille wij wdj frembtidenn forse hanom enthenn mett for^{ae} Canickedom eller mett nogen anden kirkens Renthe. Och som wij forfare, att Ethers hosbondt skall haffue latt epther sig enn stoer giældh, thaa wille wij hielpe etther till same giæld att betalle j^c daller. Her kunde i wide etther epther att rette etc. Actum Haffniæ 1 Decembris 1557.

Dominus Rex manu propria subscripsit ¹⁾).

At Kongen har holdt sit Løfte om at tage sig af M. Lavrits Nielsens Søn, ses af Riberhus Lensregnskab,

sens Hustru hed Anne og var en Datter af Biskop Hans Tavsens; men dette kan neppe være rigtigt (se min Univ. Hist. II, 627 Not. og Kinchs Bemærkninger i Jydske Saml. V, 236).

¹⁾ Tegnelser over alle Lande Nr. V. Fol. 300. Udkast i Topogr. Saml., Ribe Nr. 40.

hvor der for 1562—63 findes følgende Udgiftspost: »Givet Hr. Jens (Pedersen Grundet) Sognepræst (i Ribe) for M. Lavrits's Søns Kost og Klæder 25 Dlr. 9 Sk. 2 Alb.«¹⁾. Jeg har andensteds søgt at vise, at den Søn, om hvem der her er Tale, er den senere Professor ved Universitetet M. Niels Lavritsen (Riber), der døde 1579²⁾. Foruden denne havde Biskoppen en Datter og to andre Sønner, nemlig: M. Jørgen Lavritsen (Riber), der den 28de Januar 1574 vendte tilbage til Ribe fra sine Studier udenlands — i Vittenberg havde han ikke længe forud taget Magistergraden — og som ved Aaret 1575 blev Sognepræst i Thisted; holdt den 4de Avgust 1576 Bryllup i Ribe med Hr. Jens Pedersen Grundets Datter Elisabeth³⁾; den 10de Marts 1579 fik han Kongebrev paa, at Bispegaarden i Thisted, som Godske Brockenhuus gjerne vilde afstaa til ham, fremdeles altid skulde være Præstegaard i Thisted⁴⁾; 1580 blev han Provst i Hundborg Herred og døde 1602⁵⁾. Den tredje og maaske mest bekjendte af Sønnerne var Dr. med. Hans Lavritsen Amerinus, der i sin Tid var en anset Latindigter og døde som Læge og Kannik i Ribe den 21de Oktober 1605⁶⁾.

Biskop Lavrits Nielsens Enke ægtede siden Hr. Mads Ibsen (Finger), Præst i Hundslund (nu Dronninglund) i Vendsyssel. Hun døde rimeligvis 1583, da Hr. Mads Ibsen i

¹⁾ Kinch, Ribe Bys Hist. fra Reform., S. 69 Not.

²⁾ Kbhvns Univ. Hist. 1537—1621. II, 227—30. Jvfr. Ny kirkehist. Saml. V, 247.

³⁾ Hegelunds Kalendere: ²⁸/₁ 1574 venit Ripas ex studiis M. Georgius Laurentius. ⁴/₈ 1576 Nuptiæ M. Georgii Laurentii et Elizabethæ D. Joh. Petreil. I Joh. Amerini Ripensis Carmina, Witteb. 1576, findes et Digt til »M. Georgio Laurentio fratri suo et Pastori Thistadiensi«.

⁴⁾ Jydske Registre Nr. 2, Fol. 399.

⁵⁾ Wiiberg, Præstehist. III, 307.

⁶⁾ Worms Lexicon I, 19. Hegelunds Kalendere.

Sommeren 1585 i Ribe holdt Skifte med hendes Børn af første Ægteskab ¹⁾).

4. Mester Jørgen Mortensen Boringholm.

Efter M. Lavrits Nielsens Død gik Rygtet — i alt Fald i Ribe — at Præsteskabet i Vendelbo Stift ønskede Dr. Niels Hemmingsen til deres Biskop, og der bemærkedes, at det naaede man neppe, da denne Mand umulig kunde undværes ved Universitetet, hvis vigtigste Støtte han var ²⁾. Dette maa vel Valgmændene ogsaa have skjønnet, thi da det kom til Stykket, udbad de sig (4de Decbr. 1557) af Kongen enten Sognepræsten i Landskrone M. Niels Povlsen eller Professor M. Hans Albretsen, der senere blev Sjælands Biskop. Men da den sidste ikke kunde undværes i den Stilling, hvori han var, og den første ansaas for mindre skikket til Bispeembedet, beskikkede Kongen den 14de Januar 1558 Sognepræsten ved Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, M. Jørgen Mortensen Boringholm, til »Superintendent over alt Vendelbo Stift« ³⁾.

Den nævnte Mand var sikkert en Bornholmer af Fødsel; ventelig er han den Georgius Burrindensis, der som Student 1542 nød akademisk Understøttelse ⁴⁾. Siden erhvervede han Magistergraden hjemme eller udenlands. Iblandt den bekjendte Latindigter Hans Jørgensen Vibergs eller Sadolins »Elegier« (Witteb. 1552) findes et Digt »de tabulis chiromanticis« til M. Jørgen Mortensen Boringholm, hvilket dog ikke afgiver noget bestemt Bevis for, at denne har givet sig af med Chiromantien eller de i ældre

¹⁾ Kinch, Ribe Bys Hist. fra Reform. S. 66. Her er det oplyst, at det er en Fejl, naar man tidligere paa Alb. Thuras Autoritet har antaget, at det var D. Oluf Chrysostomus's Enke, der ægtede Hr. Mads Ibsen.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. III, 320.

³⁾ Ny kirkehist. Saml. VI, 95—99.

⁴⁾ Danske Mag. 3. R. VI, 9.

Tid meget almindelige Forsøg paa at bestemme Menneskers Karakter og Skjæbne efter Linierne i deres Hænder. — I Aaret 1548 blev han Læsemester ved S. Knuds Kirke i Odense, og 1552 valgtes han til Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn¹⁾. Samme eller følgende Aar havde han Bryllup med Marine Jørgensdatter. Biskop Peder Palladius forrettede Vielsen, og vi have endnu den Tale, som Biskoppen ved denne Lejlighed holdt²⁾. Universitetet viste sin Sognepræst den Opmærksomhed at sende ham en Oxe til hans Bryllupskost³⁾.

Efter at være beskikket til Biskop i Vendelbo Stift, indviedes han den 16de Februar 1558 til dette Embede⁴⁾, som han siden forestod i en lang Aarrække. Han regnes af Niels Hemmingsen blandt de gode Mænd, der søgte at bevare Fred og Læreenighed i Kirken⁵⁾. Mod sin Formands efterladte Familie synes han at have vist sig velvillig og hjælpsom⁶⁾. Da han første Gang, vistnok kort efter sin Tiltrædelse af Bispeembedet, samledes med Stiftets Provster, meddelte han dem en mærkelig og udførlig Anvisning til en omhyggelig Betjening af Tilsynseembedet i Kirken, tilligemed Oplysning om, hvorledes han selv agtede at forrette sin Bispegjerning. Hvad han meddelte, var i Hovedsagen uddraget af Peder Palladius's Visitatsbog⁷⁾.

Da Kong Christian III i Høsten 1558 besøgte Aalborg, benyttede Biskoppen Lejligheden til at udvirke nogle

¹⁾ Kbhvns Univ. Hist. II, 692.

²⁾ Et kort Udtog af Talen er meddelt i Ny kirkehist. Saml. I, 697.

³⁾ Danske Mag. 3. R. VI, 248.

⁴⁾ Efter en gammel hdskr. Optegnelse i et Exemplar af Hvitfeldts Bispekrønike. Der siges ikke, om han er bleven indviet i Aalborg eller i Kjøbenhavn.

⁵⁾ Hemmingsen, Dedication i hans Historia Dn. Jesu Christi 1562. Jvfr. Engelstoft og Møller, Hist. Calender, II, 341 Not.

⁶⁾ Se et Digt til ham i Joh. Amerini Ripensis Carmina, Witteb. 1576.

⁷⁾ Hele Stykket er meddelt i Ny kirkehist. Saml. VI, 130—9.

Begunstigelser for Skolerne i Sæby og Skagen¹⁾. Henad Efteraaret (3die Oktober s. A.) tilskrev Kongen, der vistnok havde en Følelse af, at hans Endeligt nærmede sig, fra Em Kloster samtlige nørrejydske Bisper og Stiftslensmænd om at overveje, hvad der kunde gøres for Hospitaler og Skoler i deres Stifter; og senere (16de November s. A.) fik de Befaling om at indfinde sig hos Kongen paa Koldinghus S. Andreæ Dag (30te November) samme Aar med deres Optegnelser og Forslag²⁾. I fjorten Dage (indtil d. 13. Decbr.) opholdt M. Jørgen Mortensen og hans tre jydske Embedsbrødre sig i Kolding, hvor han tilligemed M. Hans Tavsens fra Ribe og M. Kjeld Juel fra Viborg for Kongens Regning var indlagt i Kost hos M. Niels Nielsen Kolding, der da var residerende Kapellan i Kolding og kort efter blev Hofprædikant³⁾.

Resultatet af Forhandlingerne var en anseelig Række Donationer til de jydske Hospitaler og Skoler. For Vendelbo Stifts Vedkommende kunne vi nævne følgende: Kongetienden af Vust og Torup Sogne henlagdes til det almindelige Hospital i Aalborg, mod at dette skulde give Skole-

¹⁾ Kongetienden af Tversted Sogn bestemtes til Underholdning for Skolemesteren i Skagen (Pont. Ann. III, 362), Kongetienden af Albæk Sogn for Skolemesteren i Sæby (Hofm. Fundat. IV, 83). — Da Sognemændene i Albæk siden »fortrykkede sig» ved at yde denne Tiende i Kjørven til Skolemesteren i Sæby, blev det ved Kongebrev af 14. Decbr. 1582 strængelig paalagt dem (Hofm. Fundat. IV, 83—4). Samme Dag udgik der lignende Paalæg til Beboere i Mosbjerg Sogn, hvis Kongetiende var forordnet til Underholdning for Præsten i Skagen, og Beboerne i Tversted Sogn, der skulde yde Tienden til Skolemesteren i Skagen, om at de uvægerlig skulde fremføre bemeldte Tiende i Kjørven til Skagen (Jydske Tegn. II, 350). Men da Bønderne senere vemodig klagede over, at det var dem fast uoverkommeligt at gjøre dette, da de havde fem Mil til Skagen, bestemtes der ved Kongebrev af 1. Sept. 1583, at Sognepræsten og Skolemesteren i Skagen enten skulde forpagte de dem tillagte Tiender ud til Mænd i de nævnte Sogne, eller selv annamme dem paa Stedet (Jydske Reg. 3, 549).

²⁾ Ny kirkehist. Saml. III, 326—8. 330. Helse, Dipl. Viberg. S. 329.

³⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 412. Jvfr. Dipl. Viberg. S. 334.

mesteren og de tre Locater ved Skolen sammesteds deres Underholdning til Øl og Mad; Kongetienden af Karby henlagdes til Hospitalet i Nykjøbing paa Mors; Kongetienden af Ovtrup og Tæbring bestemtes til Underholdning for to Hørere ved Nykjøbing Skole; Kongetienden af Hundstrup Sogn perpetueredes til Underholdning for to Hørere ved Thisted Skole; Jelstrup Kongetiende henlagdes til Lønning af Skolemesteren i Hjøring ¹⁾).

Blandt de Sager, som Kong Christian III inden sin Død fik ordnet, var ogsaa Fastsættelsen af Bispens Løn. Der havde tidligere oftere været Klage over, at den var utilstrækkelig, og navnlig at den ikke blev ydet i rette Tid af Lensmændene. Nu blev Sagen ordnet paa en anden Maade, saa Biskopperne ikke alene fik en rundelig Løn, men ogsaa kom til umiddelbart selv at oppebære samme. For Vendelbo Stift udgik følgende Kongebrev herom:

Breff paa superintendentens wnderhollingh wdj Wendelbo stigt, thenn som nu er och hans epherkommere superintendenterne ther samesteds, saa liudendis.

Wij Christiann thenn tredie etc. Giøre alle witterligt, att ephertij wij tillfornn haffue forordineritt wdj wor thenn geistlig Ordinantzs, som wij haffue ladett wdga, huor møgett huer Superintendent her wdj Rigett skall haffue till synn aarligh wnnderholling paa synn Embitz wegnne, och same wnnderhollingh thenom huertt aar skulle fornøgis aff wore Lensmenndh, thaa paa thett att same superintendenter thieris wnnderholling maa were thenom thes wiss, och the icke skulle same thieris wnnderholling huert aar wpkreffue af Lennsmendene, haffue wij ladett wdlegge thenom thieris wnnderholling, och thenn forbedrett wdj Jordegotzs, tiender och annden wiss Rennte, som her ephther føllger. Och skall thenn superintendent wdj Wendelbo stigt och hanns ephterkomere haffue thenn

¹⁾ Hofman, Fundat. IV, 72—3. 91—2. 471. Program fra Aalborg Sk. 1871, S. 3.

gaardh till enn superintendentzs Residentzs wdj wor kiøbsted Aalborg, som hanndh sielluff wdj boer, och tillforrn wor til Wendelbo stigt, och ther till mett till hanns wnderhollingh: Sundby sogen mett prestegaarden, och alld ann denn presterennathenn, dog saa at hannd sielluff skall forsørge thenn mett enn godh Capelann, at giøre sognnefolckett thieris rette prestethienniste bode inndenn kierckenn och wdenn, som thenom bør at haffue, nar thenn prest dør och affgaar, som same sognn nu wdj were haffuer. Sameledis skulle forskreffue superintendent wdj Wendelbo stigt haffue wor och kronens partt af kornntienndenn och Lamme tienndenn aff alle the sogner offuer alltt Huettboherritt, thesligeste wor och kronens partt aff kornntienndenn aff thesse ephtherscreffne sognner wdj Kierherrit, som er Aandbye (o: Aaby) sognn, Biersted sognn, Sulsted sognn, Hammer sognn, Horsens sognn, Huorup sognn. Sammeledis skall forskreffne superintendent och hanns ephtherkomere Superintendent aarligen mue wpbere och nyde, bruge och beholle giesteriennett aff alle sogneprester wdj alle thesse ephtherscreffne herritter, som er aff Huettboherritt xxiiij marck, aff Kierherrit xxxj marck, aff Jer(s)løffherritt xxxij marck danske, aff Børlumherritt xxviiij marck, Vennebiegherritt xxxvj marck, Huornsherritt xliij marck, H(ill)ersløffherritt xlviiij marck, Hundborgherritt xxxvj marck, Refsherritt x marck, Hasingherritt xl marck, Sønderherritt xlviiij marck, Nørreherritt xliij marck danske. Huilckenn forskreffne Rennte och aarlig Indkomme for^{ne} superintendent wdj Wendelbo stigt och thieris ephtherkommere, superintendent ther samesteds, skulle alletid her ephther mue wpbere, och till thieris wnderhollingh, nyde, brugge och beholle, som forskreffuit staar. Cum inhibitione solita. Datum Kolling alle Helgene dag Mdlviiij.

Regia maiestas Manu propria subscripsit ¹⁾).

¹⁾ Registre over alle Lande Nr. 6, Fol. 446—7. Jvfr. Pont. Ann. III, 361.

Hertil kan endnu føjes følgende Tillæg eller nærmere Bestemmelser:

1.

M. Jørgen Mortensen Boringholm, Superintendent i Vendelbo Stift, og hans Efterkommere, Superintendenter sammesteds, fik Kongebrev paa at „maatte have, nyde, bruge og beholde til Præstegaarden i Sundby den Kirkejord, som ligger til Sundby Kirke, og ingen veed, hvorfra kommen er, dog at de aarlig til gode Rede skulle give deraf til Sundby Kirke den sædvanlige Afgift, som der med Rette bør af at gange“. Dat. Aalborghus 23. November 1567 ¹⁾.

2.

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at efterdi os elskel. hæderlig og højlerd Mand Mester Jørgen Mortensen, Superintendent udi Vendelbo Stift, haver beret for os, hvorledes at Kjetterup Kirke nogen Tid siden er efter vor Befaling lagt øde, og Sognefolket at skulle søge til Indstrup Kirke ²⁾, af den Aarsag at Sand skal have gjort stor Skade udi samme Sogn, af hvilket Sogn for^{ne} Mester Jørgen Mortensen aarligen plejer at fange 16 Tønder Byg og 4 Tønder Rug, som var lagt til hans og andre hans Efterkommere Superintendents Underholdning i Vendelbo Stift: da efter slig Lejlighed og paa det for^{ne} Superintendent ikke skal lide Brøst paa hvis hannem i saa Maade er tillagt, have vi af vor sønderlig Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at for^{ne} Mester Jørgen Mortensen og hans Efterkommere, Superintendenter i Vendelbo Stift, maa og skulle aarligen herefter bekomme og lade oppebære for^{ne} 16 Tøn-

¹⁾ Registre over alle Lande Nr. 9, Fol. 91.

²⁾ Kongebrevet herom, dat. 4. Oktober 1571, findes i Registre over alle Lande, Nr. 9, Fol. 127.

der Byg og 4 Tønder Rug af Afgiften af vor og Kronens Part af Korntienden af Tømmerby Sogn, hvilket Korn hannem og hans Efterkommere Superintendenter skal fornøjes af den, for^{ne} vor og Kronens Part af Tienden af Tømmerby Sogn stedt og fæstet haver, og hvis ydermere af for^{ne} Tiende skal gives, end for^{ne} Superintendenter skal have, det at fornøjes Stiftslensmanden paa vort Slot i Aalborg (etc.). Actum Skanderborg den 12 Januarii Aar 1575 ¹⁾.

3.

M. Jørgen Mortensen, Superintendent, fik Kongebrev paa Kongetienden af Østerbrønderslev Sogn istedenfor samme Tiende af Hune Sogn, hvilket sidste Sogn var »mestendel fordærvet ved Sandflugt«. Dat. 14. December 1582 ²⁾.

Til disse Oplysninger om Biskoppens Løn skulle vi føje nogle Bemærkninger om Præsternes, idet vi først omtale en kgl. Befaling af 2den November 1569 til Rasmus Pedersen, Stiftsskriver i Vendelbo Stift, om Skyldsætning af de Præstegaarde, som vare udlagte de Præster, som havde faaet deres Præstegaarde og Residenser fra Klosterne og »Stigtens Gaarde« ³⁾. Herved bortfaldt den sidste Levning af den Forbindelse, hvori flere Præstekald tidligere havde staaet med Klostrene, idet Præsterne havde haft Bolig i disse Stiftelser og derfra forrettet Tjenesten i de ofte langt fraliggende Sogne, inden særlige Præstegaarde vare udlagte til dem paa Klostrenes Gods.

Det viste sig snart, at de Lønningsforbedringer, »Klemmebrevet« havde indeholdt, ikke allevegne vare tilstrækkelige. Som Exempel i saa Henseende kan anføres et Brev, som Biskop Jørgen Mortensen den 16de Maj

¹⁾ Jydske Registre Nr. 1, Fol. 281. Jvfr. Marmora Danica, II, 268°.

²⁾ Udkast i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Hune Nr. 1.

³⁾ Tegnelser over alle Lande, X, 450.

1573 skrev til Stiftslensmand Erik Podebusk til Bistrup, Hovedsmand paa Aalborghus, hvilket i Udtog her skal meddeles:

Hr. Niels Jensen i Nørhaa (Hundborg Hrd.), sidder i et meget ringe Kald og har ikke uden 17 Gaarde og 1 Bol samt 1 Mølle i sit Sogn, hvilke ilde formaa at svare 1 Læst Korn af alle Slags i Tiende, skjønt de have stedt Kongetienden for 26 Td. Hammelkorn (3: Rug og Byg); men hans Part bliver neppe saa stor, thi han nødes for Foders Skyld at tage sit paa Straaet, og Gaarden er kun passelig (3: middelmaadig) med Avl. Han har meget ondt ved at hjælpe sig med sin ringe Indtægt; hans Formand gik saa godt som og tiggede sit Brød, mestendels udenfor Sognet, og efter hans Død stod Sognet ledigt et helt Aar, da man ingen Præst kunde bekomme dertil. Bispen beder derfor Lensmanden om at udvirke hos Kongen, at Præsten ogsaa maa erholde Sognets Kongetiende; thi han kan ikke leve med Hustru, Børn og Tyende af 13 Pund Korn foruden den Smule, han selv avler. Datum Aalborg Løverdagen i Pindseuge Aar 1573 ¹⁾.

Da Universitetet tilskrev Biskop Jørgen Mortensen om at indsende den Daler, der ifølge Universitetsfundatsen skulde ydes af enhver afdød Præsts Bo, oplyste han (1584), hvor vanskeligt det i Almindelighed var at skaffe denne Ydelse paa Grund af den yderlige Fattigdom, hvori Præsternes efterladte ofte befandt sig, saa at de ikke sjældent nødtes til at gaa omkring og tigge deres Brød ²⁾.

Nægtet kan det vel altsaa ikke, at der undertiden var stor Trang tilstede. Vi finde da ogsaa, at Regjeringen jevnlig paa en eller anden Maade gav Præster Tillæg til deres Løn. Exempelvis skulle vi her i Udtog anføre følgende Kongebreve fra denne Biskops Tid vedrørende de her omtalte Forhold:

¹⁾ Meget beskadtiget Orig. i Geh.-Ark., topogr. Saml. Thy Nr. 1.

²⁾ Kbhvns Univ. Hist. IV, 325—7.

1567, 28. November. Hr. Niels Morsing, Sognepræst til Boddum Kirke, fik Kongebrev paa Kronens Part af Tienden af Boddum og Ydby Sogne i sin Livstid mod aarlig at svare 120 Mark danske til Stiftsskriveren paa Kongens Vegne ¹⁾).

1570, 3. Marts. Kgl. Befaling, at Hurup Sogn, som nu er ledigt, altid for Fremtiden skal være Annex til Boddum og Y(d)by Kirker, som det har været af Arilds Tid, indtil Hr. Thomas Michelsens Død, da hans tvende Kapellaner tilholdt sig at være Sognepræster, den ene til Boddum og Y(d)by, den anden til Hurup. Hr. Niels Morsing, Sognepræst til Boddum, har nemlig forestillet Kongen dette, saa vel som at Hurup Sogn ikke er saa formuende, at det kan holde sin egen Sognepræst; dog skal han holde en god lærd Mand til Kapellan, for at Sognefolkene ikke i nogen Maade skulle blive forsømte ²⁾).

1573, 7. Februar. Kgl. Bevilling, at Hr. Niels Morsing, Sognepræst til Boddum Kirke, herefter aarligen maa opbære Kronens Tiende af Yby Sogn og Boddum Sogn i sin Livstid imod en aarlig Afgift af 40 enkende Daler, istedenfor de tidligere bestemte 120 Mark danske. Afgiften skulde han betale til Stifslensmanden i Vendelbo Stift inden Fastelavn ³⁾).

1573, 26. Maj. Kgl. Bevilling, at Hr. Oluf Jørgensen, Sognepræst til Sæby, maa faa Kongetienden af Understed Sogn uden Afgift, ad gratiam ⁴⁾).

1573, 24. Sept. Kgl. Bevilling, at Hr. Anders Mortensen, Sognepræst i Tæbring og Ovtrup, for sit Kalds

¹⁾ Udkast i Geh.-Ark., Topogr. Saml. Ydby Nr. 1. Den her nævnte Præst, om hvilken kan henvises til Ny kirkehist. Saml. II, 539—40. 657—8. Kirkehist. Saml. 3. R. I, 190. II, 203, synes at have været fremragende blandt sine samtidige, saa de Lønningsforbedringer, han fik, vel mere stammede fra hans Fortjenester eller Forbindelser end fra hans Trang. Han var, i det mindste i sine senere Aar, tillige Provst i Refs Herred.

²⁾ Udkast i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Boddum, Nr. 1.

³⁾ Udkast i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Boddum, Nr. 2.

⁴⁾ Udkast i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Sæby, Nr. 4.

Ringheds Skyld maa beholde for sig og Efterkommere i Kaldet en Kirkegaard i Tæbring til den Præstegaard, han nu har, dog at han deraf svarer Kirken den sædvanlige Landgilde, Kronen Herligheden, og ikke udfæster Bønden imod hans Vilje. Paa disse Vilkaar har Erik Podebusk, Lensmand paa Aalborghus, bevilget ham Gaarden, og Kongen samtykker deri ¹⁾).

Det Indtryk, som de om M. Jørgen Mortensen Boringholm levnedes Efterretninger frembringe, tyder paa, at han har været en virksom Biskop. Af Enkeltheder, der i det mindste for en Del stadfæste dette, skulle efter Tidsordenen endnu anføres følgende:

1563, Søndag næst for Bartholomæi Apostoli Dag, aflyser M. Jørgen Mortensen, Superintendent udi Aalborg og Vendelbo Stift, paa Prædikestolen i S. Bodels Kirke, desligeste Hr. Peder Jensen, Sognepræst til Vor Frue Kirke, med Borgmesteres, Jørgen Kønings og Christen Skrivers, og menige Raads Samtykke, at ingen fattige Folk skal maa gange at tigge i Aalborg uden de, som have Lov og have Byens Tegn paa deres Klæder, Findes der nogen anden at tigge, da skal de forvises af Byen efter Kgl. Maj.s Recesses Lydelse ²⁾).

1563, 14de November, holdt M. Jørgen, Superintendent i Vendelbo Stift, Ligprædiken i Kjettrup Kirke over Fru Elsebet Brade, Henrik Gyldenstjernes Hustru paa Aagaard ³⁾). (Dette anføres her som et af de første Spor af den siden saa almindelige Skik, at Bisperne rejste ud og holdt Ligprædikener over æfdøde Adelspersoner i Stiftet).

1567, 23de November. Kgl. Befaling til Rasmus Pedersen, Stiftsskriver i Vendelbo Stift, at Hvidberg Kirke, som var bygfældig, maatte i dette Aar til sin Istandsættelse beholdt Kirketienden ⁴⁾. (Under Syvsaarskrigen havde

¹⁾ Udkast smst., Tæbring, Nr. 1.

²⁾ Saml. til jydsk Hist. og Topogr. II, 160.

³⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 355.

⁴⁾ Udkast i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Hvidbjerg, Nr. 1.

Kongen allevegne lagt Beslag paa Sogdenes Kirketiender, noget, der selvfølgelig var til stor Skade for Kirkerne, der ofte ikke engang havde det fornødne til Vin og Brød ved Altergangen).

1574, 29de Januar. Interessant Indberetning til Biskop Jørgen Mortensen fra Præsten Hr. Anders Nielsen i Thisted, Provst i Hundborg Hrd., angaaende Thisted Skole, hvis hidtilværende Rektor, Hr. Peder Olufsen, roses som en udmærket Lærer; han tænkte nu paa at opgive sin Plads, men Byen vilde meget nødig miste ham, og Biskoppen opfordres derfor til at virke til, at man endnu en Tid maatte beholde ham ¹⁾).

1575, 12te Januar, har Biskoppen sikkert været hos Kongen paa Skanderborg Slot og har der udvirket flere Breve (se foran, S. 420), deriblandt følgende mærkelige:

1.

Mester Jørgen Mortensen, Superintendent udi Vendelbo Stift, forhvervede Kongl. Maj.s Brev til Mester Jens Severinsen, Hospitalsforstander i Aalborg, ut sequitur.

Vider, at vi forfare, at der udi Hospitalet skal findes at være indsat udi Forvaring en Part gode, nyttige Bøger, som udi lang Tid ikke have været brugt, hvilke med Tiden slet fordærves, og efterdi udi Sanct Bodels Kirke der udi vor Kjøbsted Aalborg er begyndt at anrettes et Liberi²⁾, have vi naadigst bevilget, at hvis Bøger, som findes der udi Hospitalet og tjenlige ere at kunne bruges, maa indlægges udi for^{re} Liberi i Sanct Bodels Kirke. Bedendes eder derfor og ville, at naar os elsk. hæderlig og højlærd Mand Mester Jørgen Mortensen, Superintendent udi Vendelbo Stift, eder med dette vort Brev besøger, at I da

¹⁾ Program fra Aalborg Skole 1871, S. 45—6.

²⁾ Om en Bogsamling, som 1573 var opstillet i Vor Frue Kirke i Aalborg, se Ny kirkehist. Saml. V, 789.

tilsteder hannem at opsøge iblandt for^{ne} Bøger saa mange nyttige ere at kunne bruges til for^{ne} Liberi; og at I siden lader hannem følge samme Bøger. Dog at han giver eder hans Reversal paa hvis Bøger han annammendes vorder, og den igjen indlægger udi Forvaring hos de Bøger igjen bliver. Dermed etc. Actum Skanderborg den 12. Dag Januarii Aar 1575.

Jydske Tegnelse I, 173.

2.

Nederste Parten af Skolen udi Aalborg skal altid herefter blive til et Lectori, ut sequitur.

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, efterdi vi forfare, at det Hus, som højbaarne Fyrste vor kjære Herre Fader, salig og højlovlig Ihukommelse, haver givet fra den Helligaands Kloster udi vor Kjøbsted Aalborg til et Lectori, nu saaledes skal være forfalden, at Superintendenten eller den, som herefter tilskikkes for en Læsemester, saavel som de, hannem høre skal, ikke vel kunde læse eller være derudi uden stor Livsfare, og at den nederste Part udi Skolen udi Aalborg, som tilforn var Sacristiet, til denne Dag ikke haver været i nogen Brug, men vel tjener til et Læsehus, det rette Skolehus uden nogen Forhindring: Da haver vi af vor sønderlig Gunst og Naade undt og tilladt, at nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at samme nederste Part af Skolen, som tilforn var Sacristiet, maa altid herefter være og blive til et Lectori og indtages og afskjelles fra Skolen til et Læsehus, at Superintendenten efter Lejligheden, naar han ikke er udi nogen Visitats eller i andre Maade forhindret, eller den, som Læsemester bliver, i samme Hus skulle læse og undervise de Personer af Skolen og andre, som tjenlige ere at kunne høre samme Lectiones. Cum inhibitione solita. Actum Skanderborg den 12. Dag Januarii Aar 1575.

Jydske Registre Nr. 1, Fol. 280. Hofman, Fundat. IV, 71—72.

1580, 15de Marts. Indberetning til M. Jørgen Mortensen Boringholm fra Provsten i Nørre Hrd. og Sognepræsten i Nykjøbing paa Mors angaaende Tilstanden i Nykjøbing Skole siden den Tid, da Biskoppen selv havde været der. Rektoren, Esbern Juul, havde i længere Tid været syg, men var atter bleven rask. »Siden haver han og Hørerne taget mærkelig vel vare paa Skolen, og Esbernus er meget glad, at han er kommen til sin Helbred og lover Gud almægtige, at han skal vogte sit Kald i Guds frygt, Gud til Ære og Ungdommen der i Skolen til Gavn« ¹⁾).

1582, 14de December. Kgl. Befaling til Borgmestere og Raad saa vel i Nykjøbing p. M. som i Thisted om at sørge ordentlig for Hørerne ved deres Byers Skoler, da Superintendenten M. Jørgen Mortensen havde givet tilkjende, at bemeldte Hørere ikke vare forsynede med tilbørlig Underholdning ²⁾).

1582 og følgende Aar forefaldt den tidligere omtalte Sag med Hr. Daniel Olufsen Chrysostomus i Hjøring, i hvilken Biskoppen synes at være gaaet tilværks med lovlig stor Strængthed, hvorved vi erindres om, at i den Satire (fra 1572) over de danske Bisper, der med eller uden Grund tillægges Niels Hemmingsen, betegnes Mester Jørgen som den, der gjemte vel meget paa sin Galde ³⁾).

1584, 15de Juni, har Biskoppen utvivlsomt været tilstede ved Hertug Christians Hylding i Viborg, og derfra har han begivet sig til Odense, hvor han var d. 25de Juni, samme Dag som Kongen og Dronningen indtraf dertil med den unge Prinds, der blev hyldet her to Dage efter ⁴⁾).

Efter en niogtyveaarig Bispevirksomhed døde M. Jørgen Mortensen Boringholm den 16de Februar 1587 og jor-

¹⁾ Program fra Aalborg Skole 1871, S. 12—13.

²⁾ Jydske Tegnelser. II, 349.

³⁾ Se Kbhvns Univ. Hist. II, 442—3.

⁴⁾ Biskop Jens Nielsens Visitatsbøger, udg. af Yngvar Nielsen (Kristiania 1880), S. 45.

dedes i Budolphi Kirke i Aalborg, hvor følgende Gravskrift siden mindede om ham:

Revertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi, eripuit animam tuam de morte, oculos a lacrymis, pedes meos a lapsu. Psalm 116.

Ao. 1587. d. 16 Februarii pius et præclarus vir, Mag. Georgius Borringholmius, hujus diœcesis superintendens vigilantissimus, placide in Domino vitam morte commutavit. Ao. 1592. d. 23 Septembris pia et honesta matrona, Maria filia Georgii, uxor prænominati viri, pie in Christo obdormivit.

Som Gravskriften viser, overlevede hans Hustru ham i fem Aar. Af deres Ægteskab var Sønnen Morten, der, som det synes, 1584 var ved Universitetet, men hvis senere Skjæbne ikke er bekjendt¹⁾. Ventelig have de haft flere Børn; men vi vide intet nærmere derom.

¹⁾ Kbhvns Univ. Hist. IV, 326.

(Fortsættes).

Bidrag til Vendelbo Stifts Kirkehistorie siden Reformationen.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

(Slutning).

5. Mester Jakob Jensen Holm.

Efter M. Jørgen Mortensen Boringholms Død samledes Stiftets Provster og Kjøbstedpræster til Valg af en ny Superintendent. Blandt flere, som de i deres Indstilling til Kongen foreslog, var ogsaa den i Overskriften nævnte Mand, om hvis Levned og Virksomhed vi have følgende at meddele.

Han var en Søn af en Borger i Viborg ved Navn Jens Holm og var født ved Aaret 1543 sammesteds. At han har besøgt sin Fødebys Skole og derfra er afgaaet til Universitetet, kan betragtes som givet¹⁾; men nærmere Efterretninger mangle, indtil vi under 28de Juni 1571 i M. Peder Hegelunds Skrivkalender finde den Notits, at Absalon Juel paa denne Dag (vistnok fra Ribe) afrejste til Vittenberg med sin Lærer Jakob Holm²⁾. Absalon Juel til Mejl-

¹⁾ Naar Hundrup. »Lærerstanden ved Viborg Kathedralskole«, S. 15, siger bestemt, at Jakob Holm (som han urigtig kalder Jakob Hansen H.) deponerede 1563 fra Viborg Skole, da er det nok kun en Formodning, som for Resten jo kan være ret sandsynlig.

²⁾ Mag. til den danske Adels Hist. S. 158.

gaard indtog senere, i Slutningen af Kong Frederik II's Tid, en meget indflydelsesrig Stilling som kgl. øverste Sekretær i Kancelliet og var derhos en Mand, der ikke savnede litterære Interesser, i hvilken Henseende da vel hans Lærer har nogen Fortjeneste.

Fra Jakob Jensen Holms Ophold i Vittenberg, hvor han, som det synes, med Iver og Grundighed har fortsat og afsluttet sine egne Studier, kjende vi ikke blot et paa Græsk affattet Skrift af ham »Om Dyden«¹⁾, men ogsaa nogle latinske Vers, skrevne af ham til Venner og med-studerende, deriblandt nogle i Anledning af den tidligere omtalte Vendelbo-Biskop Lavrits Nielsen Ribers to Sønners, Niels og Jørgen Lavritsens, Magisterpromotion²⁾. Selv tog Jakob Holm vistnok Magistergraden i Vittenberg 1574, inden han vendte tilbage til sin Fødeby, hvor han den 14de Oktober samme Aar overtog Rektorembedet ved Skolen³⁾.

I syv Aar forestod M. Jakob Jensen Viborg Skole »med stor Berømmelse«, som en samtidig Forfatter siger⁴⁾. Blandt hans Disciple vandt ingen et større Navn end den siden højt ansete Hans Povlsen Resen, der 1579—81 afsluttede sin Skolegang under hans Vejledning, samtidig

1) *Ὅτι ἐξίς προαιρετικῇ τῇ ἀρετῇ ἐν μεδότητι οὔσα . . .* Quod virtus habitus sit ad consulto et sponte agendum aptus, in ea quam ratio nobis præscribit et quæ prudenti probatur mediocritate positus . . . a Jacobo Johanne Holmio. Witeb. 1574. (Tilegnet Axel Juel til Villestrup, Kantor i Viborg Domkapitel og Landsdommer i Nørrejylland).

2) Ny kirkehist. Saml. V, 247. Lyskanders Levned og Bog om danske Skribenter, S. 258. Et interessant Minde fra Opholdet i Vittenberg omtaler Jakob Holm mange Aar efter i et Brev (af 18. Febr. 1607) til Biskop Peder J. Vinstrup (Dän. Bibl. IV, 102). Han siger nemlig: »Memini, me audivisse a Præceptoribus meis olim Witebergæ, qui Phil. Melancthonem viderant et docentem audiverant, ipsum prædixisse, ut religio turbata in Germania requiesceret aliquamdiu in Dania«. Ellers tillægger man jo Luther dette Udsagn.

3) Gjessing, Jubellærerne III, 254 Not. Ny kirkehist. Saml. V, 366.

4) Ny kirkehist. Saml. V, 375.

med at han var i hans Hus¹⁾. Efter at Mester Jakobs ydre Stilling 1577 var bleven betydelig forbedret derved, at han havde faaet et Kannikedømme ved Domkirken, indlod han sig den 15de December samme Aar i Ægteskab med Biskop M. Peder Thøgersens 18aarige Datter Else²⁾. Herved kom han i Forbindelse med de anseeligste Familier i Viborg³⁾, noget, der formodentlig ved Siden af hans egen Dygtighed har bidraget til hans senere Forfremmelse. Efter at han nemlig den 3die November 1581 havde fra-
traadt Viborg Skole, blev han et Aars Tid derefter Sognepræst ved Domkirken sammesteds⁴⁾, og derfra kaldtes han 1587 til Aalborg Bispestol, som følgende tvende Kongebreve nærmere vise.

Mester Jakob Jensen fik Brev, at efter han var kaldet til at være Superintendent udi Aalborg, skulde han begive sig til Kgl. Maj. og gjøre sin Superintendentsed.

Frederik. V. G. t. Vider, at hæderlige og vellærde Mænd, Provster og Præster udi Vendelbo Stift, som dertil have været forordnede, have underdanigst ladet give os tilkjende, hvorledes at de efter Ordinansen have været tilsammen efter deres fremfarne Superintendents Afgang, og have dennem beraadslaget om en duelig og skikkelig Mand udi hans Sted at udvælge, og efter saadan deres velbetænkte

¹⁾ Kbhvns Univ. Hist. III, 570—71.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 368. 370.

³⁾ Jvfr. Saml. til jydsk Hist. og Topgr. VI, 234.

⁴⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 375—6. Holms Formand ved Viborg Domkirke, Hr. Niels Solgaard, blev 21. Novbr. 1582 kaldet til Sognepræst i Mariager (Danske Mag. VI, 278). Naar Gjessing siger, at Holm blev »Stiftsprovst« (en Titel, som forøvrigt ikke den Gang brugtes), da er det ikke rigtigt. Af Kirkehist. Saml. 3. R. II, 205 ses nemlig, at 1584 var M. Hieronymus Justesen Ranch Provst i Nørlyng Herred og saaledes Stiftets øverste Provst, medens M. Jakob Jensen samtidig kun nævnes som Præst ved Domkirken.

christelige Beraadslag have iblandt andre kaldet og tilnævnt eder. Da have vi udi samme deres Valg og Kald naadigst ladet os befalde og givet vort Samtykke paa eders Person, forseendes os naadigst, at I udi det, som I udi saa Maade ordentlig tilfordres, og Guds Æres og hans hellige Ords Forfremmelse og den christne Menigheds udi for^{ne} Stift deres Tjeneste menes og anrørendes er, skulde findes godvillig. Thi bede vi eder og begjære, at I retter eders Lejlighed efter og ville være fortænkt udi at komme hos os tilstede udi tilstandende Bededage, saa I da kunde gjøre os eders Superintendentsed efter Ordinansen og siden tage videre Besked hos os, som udi den Bestilling er behørlig. Hermed sker vor Vilje. Actum Statsgaard den 17 Martii Aar 1587.

Jydske Tegnelser III, 147.

Mester Jacob Jensen Holm fik Brev at skulle være Superintendent udi Vendelbo Stift.

Vi Frederik etc. Gjøre alle vitterligt, at efterdi os elsk. hæderlige og højlerde Mand, Mester Jacob Jensen Holm, er nu retteligen udvalgt og kaldet til Superintendent at være udi Vendelbo Stift efter Mester Jørgen Mortensens Død og Afgang, og for^{ne} Mester Jacob Holm nu haver været her hos os og gjort sin Ed, samme sit Embede og Kald af hans yderste Formue christeligen, troligen og gudfrygteligen at skulle forestaa, da have vi af vor synderlige Gunst og Naade bevilget, samtykt og stadfæst, og nu med dette vort aabne Brev bevilge, samtykke og stadfæste for^{ne} Mester Jacob Holm Superintendent at være udi for^{ne} Vendelbo Stift, og til samme hans Befaling at skulle have, nyde og beholde al hvis Rente og Rettighed en Superintendent der sammesteds er tillagt og som for^{ne} Mester Jørgen Mortensen for hannem haft haver, og skal derimod være forpligt sit Embede og Kald troligen og retteligen at forestaa, som en christelig Superintendent bør at

gjøre, og have flittig Opseende med, at Guds Ord prædikes og læres rent og purt allevegne der udi Stiftet, desligeste at Skolerne med gode, skikkelige Personer til Skolemestre, som Ungdommen udi Gudsfrygt og boglige Kunster rettelig kan opdrage, bliver forsørget, og altingest med Religionen ganger skikkeligen og ordentlig til efter Ordinansens Lydelse, og udi Visitats og anden Bestilling, som hans Embede udfordrer, sig flittig og uforsømmelig lader befinde. Thi bede vi og byde alle Provster, Sognepræster, Sognedegne og alle andre gejstlige udi for^{ne} Vendelbo Stift, at I holde og kjende for^{ne} Mester Jacob Holm som eders Superintendent, og at være hannem paa hans Embeds Vegne udi alle tilbørlige Sager hørige og lydige. Ladendes det ingenlunde. Actum Skanderborg 29 Martii Anno 1587.

Jydske Registre, Nr. 4, Fol. 208.

Den 5te April 1587 udgik den kgl. Befaling til Mester Peder Thøgersen, Superintendent i Viborg Stift, om at begive sig til Aalborg og der indvie hidtilværende Sognepræst ved Domkirken i Viborg, Mester Jacob Jensen Holm, til Superintendent i Aalborg Stift¹⁾. Denne Handling foregik sjette Søndag efter Paaske samme Aar i Budolphi Kirke²⁾, og vi kunne antage, at det har været en ikke ringe Glæde for M. Peter Thøgersen at overdrage sin Svigersøn Bispembedet; han kjendte hans gode Egenskaber saa nøje, at han kunde føle sig overbevist om, at han med Ære kunde udfylde Pladsen.

Om M. Jacob Holms bispelige Virksomhed foreligger der vel ikke hidtil meget. Kan man imidlertid af en enkelt Udtalelse undertiden gjøre en rigtig Slutning om en Mands Tankegang i det hele, da antager jeg, at følgende Brev til Kansler Niels Kaas vil give Læseren en temmelig

¹⁾ Jydske Tegnelse III, 157.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 376. Hermed stemmer en anden samtidig hdskr. Optegnelse, som jeg besidder.

klar Forestilling om den kirkelige Nidkjærhed, som udmærkede den ny Biskop.

Gudz naade, barmhiertighet och fredt ynsker ieg ether vid Jesum Christum. Kiere her Cantzler, gunstigh herre og patron, Gudt almectig^e belønne ethers mangfoldige ære och gode mig beuist, och ieg effther myn ringe vilkor vill findis tacknemmelig aff hiertit all myn dage, met daglig forbøn, Gudt vill e. f. met languarindis sundhet och fremgagh nadeligen beuare. Gode her Cantzler, ieg bekom ethers fromhedz och the andre myne gunstige herrer och Patroner regierindis raadz breff then 24 Octobris, om en prestmandt aff Aarhus stigt, erlig och welbyrdige frue Karin Rønnow haffde kaldit thil Vredleff sogen, och ieg den kaldt iche skulle ville beuilge, aff aarsag at handt iche haffuer hafft sin thienist och kaldt her vdi Aalborg stigt, och vdi itt andit stigt haffuer sin kaldt och sogner. Biudindis, at ieg skulle lade hannom nyde hindere kaldt, om ieg iche haffde andre vichtige aarsager mig at vegre, enten mod for^{ne} prestis personn, eller vdi andre maader, och huis saa var, ieg da der om emod yder guode herrer mig skulle erklere. Saa giffuer ieg ethers fromhet vnderdanigst at viide, at ieg haffuer mod for^{ne} prest thesse sager fornemmelige. Først, at handt er beskylt y vngdommen her y byen for barn afflit y skiørleffnit, som buode den och moderen endnu leffuer her vdi byen, af huis aarsag handt motte søge sin kaldt in loco remotiore, huor saadant forargels var wbeuist. Siden at handt er inddragit her i stigten, bode før sognepresten aff Vredleff døde, och siden, och predickit mig och prousten watsport, och vden forloff, som er mod kong^e breff, forbudt och domme vdi saadan thilfældt vdgongit, thette iche at motte thilstedis. For det triede, at handt haffuer viist mig thuende kaldz breffue, som mig iche haffuer kundt siuntis loffligen aldels gjort effther ordinantzen, den enne velbyrdige frue Karins, som skulle haffue Jus patronatus thill Vredleff

sogen, giort uden proustens raadt. Den anden aff Hestrup sogen, som er annex thill Vredleff, huor ingen Jus patronatus er, ey heller giort effther ordinantzen. Thi der er iche vdneffnit vij mendt, som met provsten skulle haffue fuldmagt at kalde, men nogen aff sogenmendene haffuer then breff vdgiffuit vden proustens neruerilse, raadt och sambytte. For det fierde, at da for^{ne} prest var huos mig met thisse breffue, eskit ieg frem hans testimonia doctrinæ et vitæ, och aff huad aarsag handt sin kaldt vdi Aarhus stigt ville offuergiffue: Men handt haffuer ingen regenskab vildt giøre mig der for ind nu thill thenne dag, huis ieg miener och at vere mod ordinantzen. For det femte, at handt haffuer sin preste kaldt y Aarhus stigt, udi huilchen handt sig vell kandt behielpe, och at handt iche retferdeligen for sin egen fordiell och rolighedt burde den at offuergiffue, vden handt paa en anden Sted kunde thiene thill store Gudz ære, eller der var andre merckelige thilfaldt, som aff øffuerste øffrighet burde at offuerueis, som bode patres & scriptores recentiores er vdi thenne mening, at saadant er och fuga mercenarij, och mod S. Pouels regell 1. Corin. 7. Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea maneat, qvem locum referunt non solum ad vocationem et officium, sed et ad locum, ita, ut, qvi privati commodi et suæ tranquillitatis cavssa suam vocationem et stationem velint deserere, ii contra conscientiam fugiant, fidem abjiciant & contumaciæ adversus Deum rei sint: ex quo fiat, ut, ad quamcunque postea conditionem venerint, & in pericula inciderint, non habeant, quo se consolentur, ut qvi consciï sint sibi suæ temeritatis et foedæ desertionis ejus loci, in quo illos Deus collocarat, ut non minus, quam milites deserentes suam in acie stationem, proditores habeantur. Huad wlemp der och skulle følge paa, om saadant almindeligen skulle thilstedis, villde forfarenhet giffue thilkiende, at nar ith god fiedt beneficium vacerit, skulle mange sidde paa rippen, och vinde, som flest venner och penning haffde, som handt er den femte

y thenne stigt, siden ieg wuerdig hidkom, som haffuer tenterit tales permutationes lucrosas; dog Gud schee euig ære, da di gott folck, som haffde jus vocandi, bleff der vdi vnderuiist, er di alle sielffuiligen affstanden. Disse aarsager gunstige her Cantzler haffuer ieg hafft vdi thenne kaldt migh at vegre, at om ieg fattige mandt och prousten end skulle vdi voris embide foractis, siuntis mig, at ieg icke tuorde eller motte noget sambytte mod Gudz ordt, ordinantzen och kong. breffue. Haffuer ieg och thiit thilbudet mundeligen och schrifteligen, at huilchen persoen y stigten eller vden, for^{uit} frue Karin och sognemenderne aff Hestrup sogen ville kalde loffligen effther ordinantzen, som kunde findis vdi lerdøm og leffnit wstraffelig, den ville ieg gierne sambytte, och ingen thieris rettighet forkrencke y nogre maader. Siunis ethers fromhedt eller thi andre gode herrer regierindes raadt, myne gunstige herrer och patroner, thisse aarsager er icke billige eller nochsom, vill iegh gierne affstaae, nar ieg bliffuer vnderuiist, och som en vnderdannigh thienere rette mig effther huis befaling mig her vdi gifhuis, bedindis ydmygeligen, ieg maa uiide, huad ethers fromhetz och thj andre gode Herres vilgj er vdi thenne sagh.

Gode her Cantzler, ieg gaff ethers fromhet vnderdannigst thilkiende vdi Wiburg, at then fattige schole vdi Nykiøbing forholdis nogen hindres hielp och rente. Først forholder erlig och velbyrdig mandt Henrick Reuentleff, høuitzmand paa Dueholm, vj fattige skolebørn den aarlig hielp, thennom er thillagt aff klosterit, och x *fl* ij t^{er} hiugh hørerens løn aarligen. Findis erlig och velbyrdig mandt og strenge ridder Her Niels Lauge thil Kiergaardtz breff der paa, giort da skolen kom fra klosterit neder y byen, effther huilchen thenne rente er vdkommen vdi alle lensmænd thiidt, thil for^{ne} Henrick Reuentleff fick klosterit. Som ieg aff samme breff sender ethers fromhedt ith copie. Siden forholdis aff borgemester och raadt der vdi for^{ne} Nykiøbing thuinde hørers kost, som sallige høylofflig ihue-

kommelse kong. Maiest. thennem beuilgit och vndt haffuer vid sin Matt^s breff aar 1583, aff huilchen ieg och sender ethers fromhet copie ¹⁾. Di dannemendt y Thistedt retter dennom effther Kong. Maiest^s breff vdi liige maade thennem thillskreffuit, men vdi Nykiøbing er ther endnu inthet efftherfuld høreren thil hielp, at ethers fromhet vil verdis at betincke then arme scholis vilkor for Gudz skyldt. Gode her Cantzler ieg beder ydmygeligen, ethers fromhet vill for Gudz skyldt forlade mig, at ieg met saa lang schriffuelse ether opholder och bemøer, Gud allermeg^e skall ethers verdighet den och alle andre wmagh och velgierninger, hans fattige kirke och scholer beuiist, rigeligen beløne. Samme gode Herre Gudt vill ieg haffue e. f. thill schell och lyff befallit. Aff Aalborg den 26 dag Octobris aar 1588.

Jacob Jenssøn Holm,
eders fromhedts vnderdanige
tiener alletydt.

Udskrift: Erlig och welbyrdigh mandt Niels Kaas thill Torup, stormeg^e høyeborne første myn naadige herre vdualdt konningis canceller och thillforordnit regeringsraadt, myn gunstige herre och patroen ganske ydmygeligen.

Orig. i Geh-Ark., Danske Kongers Hist. Fasc. 66 (Kun Underkriften er egenhændig).

Et Brev af en anden Art fra Biskop Jacob Holm er os opbevaret fra Aaret 1589, nemlig hans latinske Anbefaling til Præsterne i Vendsyssel for den gamle Literat M. Thord Markorsen paa hans Rundrejse i Stiftet ²⁾.

I Aaret 1590 bevilgede Regjeringsraadet, at Bispe-residensen i Aalborg maatte »opbygges«, »og blev en Hus (c: en Etage) derpaa sat« ³⁾. Af den Maade, hvorpaa denne

¹⁾ Se foran, S. 426.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 630—1.

³⁾ Saml. til jydsk Hist. og Topogr V, 71—2.

Foranstaltning omtales, maa det antages, at Omkostningerne ved Bygningen ere blevne afholdte af Lenets Indtægter. Ny Huse ere imidlertid ofte skjæbnesvangre for deres Beboere. Vi se da ogsaa, at den 17de Maj 1591 døde Bispens Hustru, Else Pedersdatter, i sit 32te Aar¹⁾. Det har vistnok været et tungt Slag for hendes Ægtefælle, især da han sad tilbage med en talrig Flok af smaa Børn. Imidlertid se vi dog, at han neppe en Maaned efter deltog i det store Bryllup paa Voergaard, som Fru Ingeborg Skeel gjorde for »to hæderlige Præstemænds Døtre«, og hvortil hun havde indbudt »Riddersmænds Mænd, Fruer, Jomfruer, Superintendent M. Jacob Holm og atten Sognepræster, foruden Borgmestere, Borgere, Fogder og Bønder«, og om hvilket en Mand, der deltog i Gildet, vidner, at det »var en saare lystig Forsamling²⁾«. — Den 8de November 1595 indtraadte Biskoppen i andet Ægteskab med Elsebe, den attenaarige Datter af Borgmester, kgl. Tolder og Kannik i Ribe Peder Mortensen Hegelund³⁾. — Da Sognepræsten ved Budolphi Kirke, Hr. Christen Staphensen, fra hvem man har nogle ret værdifulde Optegnelser til Samtidens Personalhistorie⁴⁾, døde den 27de Avgust 1599, blev M. Thøger Pedersen, en Broder til Biskop Holms første Hustru, Præst i hans Sted, og vi tør vistnok antage, at Biskoppen har bidraget til at skaffe sin Svoger dette Embede⁵⁾.

I Februar 1604 var M. Jacob Holm med de andre

¹⁾ Gjessing, Jubellærere III, 254 Noten.

²⁾ Saml. til jydsk. Hist. og Topogr. V, 73.

³⁾ Hegelunds Kalendere. Det er urigtigt, naar Wiberg og Hundrup sige, at hun var en Datter af Biskop Peder Hegelund. Om Peder Mortensen Hegelund se bl. a. Saml. til jydsk Hist. og Topogr. I, 227. 241.

⁴⁾ Udgivne af V. A. Secher i Saml. til jydsk Hist. og Topogr. V, 68 flg.

⁵⁾ Saml. til jydsk Hist. og Topogr. V, 69. Den 16. Okt. 1601 fik M. Thøger Pedersen, Sognepræst ved S. Bodels Kirke i Aalborg, Konge-

gydske Bisper hos Kong Christian IV i Haderslev ¹⁾, vistnok for at forhandle om den Reform af Skolevæsenet, som den Gang stod paa Dagsordenen. Senere deltog han med megen Dygtighed i de Forhandlinger; som førtes angaaende den af Kongen 1606 foreslaaede Afskaffelse af Exorcismen ved Daaben. Som Senior for de gydske Bisper blev han deres Ordfører, og det Indlæg, vi have fra hans Haand, viser tilfulde, at han var Kaldet voxen ²⁾.

I et af de Breve, som vexledes i Anledning af denne Sag, omtaler han sit svage Helbred. Da de danske Bisper 1608 kaldtes til Kjøbenhavn i Anledning af Thronfølgervalget, begav han sig vel paa Vejen; men overvældet af Sygdom og Rejsens Besværlighed maatte han standse og vende tilbage ³⁾. Den 29de Maj 1609 døde han. — Den theologiske Professor Peder Holm, der nedstammede fra ham ⁴⁾, ejede i sin Tid et Billede af ham. Gjessing, som saa det hos ham, bemærker derom: Biskop Holm havde korte, tynde Haar, men et langt tvekløftet Skjæg ⁵⁾. Følgende Gravskrift sattes over ham og hans Hustruer i Budolphi Kirke:

Arida despersi junguntur corporis ossa,
Sic Deus et gentem colligit ipse suam.
Angustâ Antistes nunc clauditur Holmius urnâ
Augustam famam non capit urna brevis.

Mag. Jacobus Johannis Holmius, qui fuit inclyti Collegii
Viburgensium Gymnasiarcha, Canonicus et Ecclesiastes

brev paa en Kronens Gaard i Hasseris ved Aalborg, som hans Formand, afg. Hr. Christen Staphensen, havde før ham (Udkast i Geh.-Ark., Danske Saml. 602 a). Jvfr. Ny kirkeh. Saml. VI, 108—9. Hofman, Fundat. IV, 103.

¹⁾ Hegelunds Kalendere.

²⁾ Dän. Btbl. IV, 83^{og}.

³⁾ Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. III, 183.

⁴⁾ Se Vita Petri Holmii. Programma acad. J. C. Kallii. 1749.

⁵⁾ Gjessing, Jubellærere, III, 255 Not.

fidelis annis 13, Ecclesiarum Vansalicarum Superintendens vigilantissimus annis 22. mortuus 1609, d. 29 Maji, ætatis 66.

Conjux ejus prima Elisa Mag. Petri Theocari, Episcopi Viburgensis filia, 9 liberorum mater, obdormivit 1591. Maji 17. ætatis 32. Uxor altera Elisabetha, Petri Hegelund, Consulis et Canonici Ripensis, filia [2 liberorum] mater obiit 1641 d. 7 Mart. ætatis suæ 64.

Om Biskop Jacob Jensen Holms Børn henvises til den Stamtavle, Gjessing har leveret over hans talrige Efterslægt¹⁾. Hans Enke blev senere gift med hans Eftermand.

6. Mester Christen Hansen (Riber).

Denne Biskop udnævntes den 3die Januar 1610 og døde efter en lang og hæderlig Embedsvirksomhed den 11te April 1642. Af hans Levned har jeg andensteds leveret en saa udførlig Skildring²⁾, at jeg her indskrænker mig til at meddele nogle hidtil utrykte Aktstykker og Breve dels fra ham, dels vedrørende Aalborg Stift i hans Tid.

i.

Mester Christen Hansen fik Superintendents Bestilling udi Vendelbo Stift.

¹⁾ Anf. Skr. III, 256 Tab. Nogle Optegnelser (som det synes af Peder Dyrskjøt) om Biskop Holms Børn, hvori et og andet, som Gjessing ikke har medtaget, findes iblandt en Del Samlinger til Gejstlighedens Personalhistorie (af Anders Samsing, Sognepræst i Kjelstrup og Agedrup) i Kgl. Bibl., Kallske Saml. 97 Fol.

²⁾ Københavns Universitets Historie 1537—1621, III, 600—9. I den Fortegnelse, som her er givet over M. Chr. Hansens Skrifter, er dog ved en Uagtsomhed forbigaaet følgende: Mortis Meditatio, Dødsens Betænkelse vdi erlig velb. Owe Lunge til Odden Lijgs Nedsættelse i Wiborg Domkirke d. 9. Decbr. 1637 aff Christen Hanssøn, Superintendent i Aalborg. Aarhus 1638. 4to. — Om hans Død se Saml. til jydsk Hist. og Topogr. V, 87.

Vi Christian 4. gjøre alle vitterligt, at efterdi os elsk., hæderlige og højærde Mand M. Christen Hansen, Professor her udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn, er nu udvalgt og kaldet til Superintendent at være udi Aalborg Stift efter afgangne Mester Jacob Jensen, som tilforn var Superintendent der sammesteds, og for^{ne} M. Christen Hansen nu haver gjort os sin Ed, samme hans betroede Embede og Kald af hans yderste Formue christeligen, troligen, gudfrygteligen og ustraffeligen at skulle forestaa: da ville vi nu med dette vort aabne Brev have bevilget, samtykt og stadfæst for^{ne} M. Christen Hansen Superintendent at være udi for^{ne} Aalborg Stift, og til samme Kald at skulle, have, nyde og beholde al hvis Rente og Rettighed en Superintendent der sammesteds er tillagt, og skal han derimod være forpligt sit Embede og Kald troligen og retteligen at forestaa, som en christelig Superintendent bør at gjøre, og have flittig Opseende med, at Guds Ord prædikes og læres rent og purt allevegne der udi Stiftet, desligeste at Skolerne med gode og skikkelige Personer til Skolemestere, som Ungdommen udi Gudsfrygt og boglige Kunster retteligen kan opdrage, bliver forsørget, og at alting med Religionen ganske skikkeligen og ordentligen tilgaar efter Ordinansen, og udi Visitats og anden Bestilling, som hans Kald og Embede udfordrer, sig flittigen og uforsømmeligen lader befinde. Thi bede vi og byde alle Provster, Sognepræster, Sognedegne og alle andre gejstlige udi for^{ne} Stift, at I holde og kjende for^{ne} M. Christen Hansen for eders Superintendent, og at være hannem paa hans Embeds Vegne udi alle tilbørlige Sager hørige og lydige. Ladendes etc. Hafniæ den 3die Januarii An. 1610.

Jydske Registre Nr. 6, Fol. 476.

ii. ¹⁾

Woris gandske wenlig Helssenn nu och altiidt forsendt med Gud och vor Herre. Kiere Mester Pallij och

¹⁾ Dette og de efterfølgende fire Breve give god Oplysning om, hvorledes et Præstevalg i en Kjøbsted med tilhørende Annex gik for

thillforladendes vbekyndt gode venn. Gud den allermegtigste vere nu och altid huos ether och beuare ether nadeligen och vell med aldt, huis ether kiertt er, fraa alle vløcke och vode. Kiere Mester Palli, giffuendis ether gandske sørgeligenn att vide, att Gud denn allermegtigste aff syn Visdoms Raadt ved den tymmelig død haffuer bortkaldett vores kiere Sogne Præst och Sielsørger, hedderlig och vellert mand Her Jørgenn Perssønn Klønn, hues Siell Gud nadelligenn beuare, och vy vdi saa made her vdi Sogenn er saare fornødenn enn god Sielsørger och Sogne Prest ystedenn igen, som oss her i Sognen medt denn rene Euangelii Lerdøm och en Chrestlig leffnet och omgiengelsse kunde forestaa, och vy haffuer hørtt ethers gode røgd og Naffn om ethers gudelig lerdøm och Chrestelig Liff och leffnets fremdragelsse, huilcket giffuer oss aarsag thill, dett vy medt denne voris skriffuelse och paa dett venligste [ere] begierindis, dett i med dett første ville komme her op och lade ether her vdi kiercken høre aff predichstollenn, om ethers Lielighed sig saa kand begiffue. Her med ether Gud denn allermegtigste befalendis. Aff Tisted thend 11 Januarij Aar 1613.

Lauritz Gris, E. H. Niels Tuordsen, E. H.

Niels Olluffsens, E. H. Jens Nielsen, E. H.

Jep Jepsen, E. H. Peder Jensen, E. H.

Matthias Madzsen, E. H. Thamis Hansen, E. H.

Udskrift: Hederlig och Høylert Mand Mester Palli, for-
dum Skoulmester vdi Olborg, voris thilforladendis gode
venn, gantz venligen tilschreffuett.

iii.

Jenns Nielssenn Hellenssløff, Bøyfodgd udi Tisted,
Iffuer Ibsenn, Anders Pollsen, Madz Vollsenn, Tomis

sig i ældre Tid, hvorfor de her meddeles efter Afskrifter i Lange-
beks Diplomatarium.

Nielssen Gris, Strangi Ebbesenn, Voll Pedersenn, Christen Tøgersen, Claus Madzssenn, Madz Gundisenn, Madz Christensen, Peder Christian Fierredsløff, Peder Christensenn Irrup, Jenns Se, Christen Hogsør, Niels Pedersenn Hundborg, Christen Schrøder, Tomis Søffrennsenn, Niels Pedersenn Veedkurch, Iffuer Kolling oc Jens Tordsenn Hou, Borgerre her samstedtz, Jenns Møller, Peder Christensenn i Torp, Christen Vollsenn oc Laust . . . y Tynnprup, Jenns Madzsenn oc Michell Mørch i Fortofft gjørre for alle vidtligdt, att efftersom vi haffuer nerrverridt paa Tystedt Rodstue S. Pouels dag sist forleden Aar 1613 oc der medt Borgemester och Rad samtøgdt oc kaldett denn hedderlig oc høglerde Mand mester Palli Knudsenn, for-dum Scholmester i Aalborg, thill vorris kierre Sognne Prest oc Selsorgerre, huorfor wi nu gjør oc medt denne vorris obnne Breff fuldmact giffuer erlig och velact Mend Borgemester oc Rad i Tystedt, att i med Heredz Proustenn paa vores Vegne, saa vell som paa dieris egenn oc mennige Tystedt Sognemendz Vegne, maa stadfeste och giffue for^{ne} Mester Palli Knudsenn en fuldkommenn Election oc Kaldz Breff paa Thistedt sogenn, som det sig bør, huilcken vii ville samtligenn enn huer for os holdett haffue. Dis til Vyndzbørdt vorris Signeter vnder trøct. Actum Tystedt Aar oc dag som for^{tt} stannder.

Dette bekiender jeg Iffuer Kolding med egen Hand.

iv.

Laueritz Griss, Steffen Nielssønn, Borgemestere i Tiisted, Niels Jenssøn, Niels Tordssønn, Niels Oluffson, Peder Nielssøn, Jens Nielssøn, Jep Justsøn, Peder Jenssønn, Matthias Mattzssønn och Thomas Hanssønn, Raadmend ibid. gjøre for alle witterligenn vdi dette voris obne Breff, att efftersom Gud den almechtigste haffuer nu ved den timelige død borttkaltt fra denne Verden till sin euig Erins Riige den erlige, flinne, vellerde, salige Dannemand Herr Jørgen Pederssøn Klynn, voris kiere

Sogenprest och sielsørger, och denn Menighed her i Sognenn formedelst Bønn och paakaldelsse till Gud denn almechtigste, saa oc med voris nu forordnith Herittz Prouist, hederlig och vellertt Mannd Herr Søffrenn Niels-sønn, Sogenprest till Wang och Thorups sogenn, hanns Raad och Samtøcke, och effter Ordinantzssenn och kongl. May^{ts} Mandatter vduallt och kalditt, och nu med thenne voris obnne Breff vdueller och kaller paa voris egen och mennige Tiisted Sogen Mendz vegenn denne Breffuissere, hederlig och høylertt Mannd Mester Palli Knudssønn till voris Sielsørgere och Sogenn Prest her vdi Tiisted Sogen, saa att hand schall predicke for oss (aff Gudz Naade) den hellige Euangelii lærdom och føre en Christelige och gudeligg leffnitt och giiffue sine tilhører med synn leffnitt gaatt Exempell och efftersønn vdi alle omgenngelsser, och wy paa voris egen saa vell och som meninge Sogenn Mendz paa deris vegne loffuer, att wy skulle beuisse hannom den rette tilbørlige lydhighed och offuer benisse hannom alle den Ere och Rettighed, som wy vores Sogenn Prest och Siellsørger plicttig er och børe med rett at giøre, som wy wille forsuare for Gud och were bekientt for Menniskenn, och icke wy skall kalde eller wduelle nogenn andenn Sogenprest her i Sognenn, den stund Gud sparrer hannom Helbred och Liiffuidt, och hand skicker sig emod os i lærdom och leffnett, efftersom for^{nitt} standder; och er paa dett allerydmøgligste begierindis aff woris kiere lenssmænd, erlig och welbiurdig Mand Jørgenn Lunge till Aadenn, Kongl. May^{ts} Befallings Mand paa Ørum slott, eller hanns fuldmøndige i den gode Mands Frauerelsse, saa och aff voris kiere Herre Biscop, hederlig och høylertt Mannd Mester Christen Hannssønn, Superinntendennt i Wendelbo Stigt, att thy denne voris Elegt och Kald ydermere med hannom ville stadfeste och med oss samtøcke, efftersom di aff Gud den almechtigste och Kongl. May^{ts} Høymectighed er tillforordnitt. Till Vindisbyrd haffuer wy trøckt

voris Signeder her vnder for. Actum Tiisted Sanct Paulli omvendelsse dag aar 1613.

Neden under var trykt 12 Segl. Brevet var skaaret tvert over.

v.

Wy ephtherscreffne Seffren Christensen i Silstrup, Oluff Suendsen ibid., Peder Nielsen i Nørgaard, Pouel Justsen, Pouell Andersen, Jens Wollesen och Matz Wollesen ibid., Niels Olluffsen i Tilstedt, Per Pouellssen, Mazs Christensen Smed, Anders Nielsen, Per Lartzen, Tamis Michellsen, Christen Schøtt, Peder Persen i Langbieregaard, Clemmit Lartzen, Niels Andersen, Mazs Christensen, Christen Lartzen, Mazs Christensen, Christen Nielsen och Niels Jensen Haar, kiendis och gjør for alle witterliegt i thette wortt obne Breff, att epherdi Gudt allmegttigste aff sin faderligh forsiun haffuer heden kallett vores kiere Sielsørgere Hr. Jørgen Persen Klyn, fordumb Sogneprest her sammestedzs, thill sit euige Riige, da haffuer vj nu vdi thette vort obne Breff fuldmagt giffuet och her met fuldmagt giffuer disse ephtherschreffen Dannemendt, som er Christen Hansen i Tilstedt, Jens Christensen ibid., Seffren Pederssen, Pouell Nielzen i Østergaard, Mazs Nielsen, Christen Jensen och Peder Vollesen i Syndergaard, paa vores och denne meenige Almues Wegne i Tilsted sogn att elegere och wduelle thill vores kiere Sogneprest och Siellsørgere hederligh och hoylehrt Mand Mester Palli Knudsen, som er født och boeren paa Gøell, at vere och bliffue vores kiere och rette Siellsørgere vdi hans liffs tidt, och saalenge som hand schecher sig vdi sin Kalld och Embede, som en rettsindige Gudzs thienner epher Gudzs Ord och Ordinantzen egner och bør, saa at aldt den Elexion och Kaldt, som disse for^{ne} siuff Dannemend paa vores wegne met slige vores fuldmagt giffuet haffuer, dett schall wi for os och meenige Almue vere och bliffue bestandige. Dess til ydermere Widnesbyrdt thrøcker wy

vores segnetter och sedvanlig Boemerke her neden under, och med egenn hender underschriffue, saa mange som iche siellff seigell haffuer. Actum Tistedt den 28 Januarij Aar 1613.

vi.

Min gandske wenlig Hilsen sampt min willig och redeboen tienestactigheds tilbiudelse med alt got aff yderste formue altid tilforn. Kiere Borgemestere oc raad, tilforladdendes gode wenner, jeg betacker eder alle oc enhver paa det wenligst oc ydmygligst for alt bewiste ære, frombhed oc gode, huelicket jeg wil med en tacknemmelig oc tienestwillig hierte alle mine dage ihue komme oc i alle de maader, mig mueligt were kand, hos eder alle oc enhver gierne forskyldte. Giffuer jeg eder wenligen at wiide, at jeg haffuer talit med den gode mand, erlig og welbiurdig Manderup Parsberg til Hagissholm, oc er ocsaa eders skrifvelse hannem offuerantwortet, daa haffuer den gode Mand suarit os gandske wenligen, at hand gierne wille bewilge oc samtycke, att jeg maa forskaanis oc erlediges for det Kald her neder wed Byen ¹⁾, oc at i Dannemend, Borgemestere oc Raads i Tysted wilie oc begiering maa gaa for sig, saa som den Dannemand Jep Justssøn eder ydermere berette kand. Nu acter jeg at bliffue stille her i Byen paa en dags tide, tre eller fire, indtil den gode mand hiemkommer her til Slottet, at jeg daa endeligen maa komme til rolighed med den Kald. Siden wil jeg nest Guds Hielp forholde mig op til eder, forhaabendis at i Dannemend saasom mine gunstige gode wenner bliffuer mig beforderlig en lowlig kald der hoss eder at bekomme, oc at kalds Breffuene maa mig til hende stilles. Jeg skall nest Gn̄ds Hielp saa forholde mig mod eder alle oc en-

¹⁾ Heraf fremgaar altsaa, at M. Palle Knudsen en kort Tid har været Præst et Sted i Nærheden af Aalborg, efter at han var fratraadt Rektorembedet i denne By.

huer oc den gandsche mennighed, at i intet schall haffue mig i nogen maade med rette at beskylde, det Gud andet forbiude. Gud almectigste will jeg haffue eder sampt den gandske mennighed ewindeligen vdi all maade befalit. Aff Aalborg den 13 Februar 1613.

E. w. T. a.

Palli Knudssøn.

Udskrift: Erlige, wiise och welacte Borgemester och Raad vdi Tysted, mine tilforladendis gode Wenner och Befordere, gandsche wenligen tilskreffuit.

vii.

Biskop Chr. Hansen til Universitetets Rektor.

εὖ διαγείν.

Solicite admodum Mag. Dñe Rector, amice et frater in Deo dilecte, a me petiit, quæ præsentis defert Christina Andreæ, filia civis honesti nostræ Reipublicæ, ut siquidem Studiosus quidam, nomine Senningius, non ita dudum sacris initiatus, ipsi fucum fecerat et jam multos annos spe vana lactârat, qvo nomine ipsi havd exiguam pecuniæ summam in usum studiorum suppeditârat, vellem sibi meis apud te adesse literis. Etsi vero invitus ad ejusmodi commendationem accedo, æque tamen petenti adversus hominem, ut conquiritur, ingratum (qvem alioquin non deceret ejusmodi fallacia) hanc meam denegare opellam non potui, amice rogans, ut siquidem poteris tua avtoritate ipsam juvare, efficeres, ut intelligeret hanc meam qualemcunqve commendationem apud T^m Mag^m pondus habuisse.

Deo Opt. Max. commendatus vale cum conjuge dilectissima totaque familia. Uxor mea vos officiocissime salutat. Alburgi 11 Avgusti Ao. 1613.

T.

Christianus

Johannis S. V. ma. pp.

Udskrift: Viro Clariss^o Dñ^o. M. Johanni Alano, Academia Regiæ Hafn. Rectore Magnifico et Logicæ Professori vigilantiss^o, amico et fratri in Deo dilecto.

Paaskrift: De ere forligtt in domo R. Dni Episcopi paa 30 Dr. R., at skal vdgiffuis tiill 3 terminer.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 197.

viii.

Register oc Mandtall paa alle Vindelboe Stigtz Prowster, Præster oc Medtienere, som nu ere, saa och de som ere hendøde, hues legata pastoralia ieg til mig haffuer annammett, aff huer Præst en Enckind Daler att forsende til Kiøbinghaffns Vniuersitet.

Aalborg haffuer tuenne Præster, M. Tøger Pedersøn, Sognepræst til S. Bodwils kircke, og M. David Jensøn Klyne til Vor Frue kircke ¹⁾. Item H. Thomas Matzøn, for^{n^e} M. Tøgers Medtiener, och H. Sefrin Christensøn, for^{n^e} M. Davids Medtiener — tilhobe 4 Rigsdaler.

Kiærherrett haffuer sex Herretzpræster och trenne Medtienere.

1. Prousten M. Thomas Christoffersøn Galskytt til Hammer kircke med sine tre annexkircker ²⁾.
2. M. Peder Jacobsøn Holm til Aaby och Biersted.
3. H. Anders Nielsøn til Vadum kircke.
4. H. Jens Madtzøn, Præst i Hals.
5. H. Christen Pedersøn, Præst til Vlstedkircke.
6. H. Christoffer Tomessøn, Præst til Østerhassing och Vesterhassing kircker.
7. Noch H. Simen Lauritzøn, Medtiener til Sundby och Huorup, som Superintendenten ere tillagde paa hans Embids Vegne.

¹⁾ Non hæbent Testim. Univers. Hafn.

²⁾ Studuit Rostochil et Vitebergæ. Non habet testim. Univers. Hafn. — Reliqui omnes habent sua testim. Acad. patriæ Hafn., ut refert Dominus Præpositus.

8. H. Christen Madsøn, Medtiener til Hammer etc.
9. H. Peder Powlson, Sacellan til Øster og Vester Hassing kircker.
10. Item effter S. Her Lauritz Justsøn, fordum Præst til Aaby och Biersted.

Oc 11. effter S. H. Niels Krog y Østerhassing.

tilhobe en Summa — xj Rigsdaler.

Huettboe Herrett haffuer fire Herretzpræster oc en Medtiener ¹⁾).

1. Prousten Her Anders Jenssøn y Jetzmarck.
2. H. Seffrin Christensøn By, Præst til Ingstrupkircke med sine to Annexer.
3. H. Seffrin Anderssøn, Præst paa Giøl.
4. H. Tøger Powlson, Præst til Saltum oc Hune.
5. H. Lauritz Nielssøn, Sacellan til Ingstrup.
6. Item effter S. Her Hans Nielssøn, fordum Proust oc Præst i Saltum.

tilhobe — — — vj Rigsdaler.

Jersleffherrett haffuer sex Herretzpræster oc tuenne Medtiener ²⁾).

1. Prousten H. Claws Clawssøn, Præst till Tolstrup oc Stenum kircker.
2. H. Christen Jenssøn till Tiis oc Vrinsted kircker.
3. H. Lauritz Lauritzøn til Øster Bryndersleff oc Hallind kircker.
4. H. Thomas Christensøn, Præst til Jersleff och Vester Bryndersleff kircker.
5. H. Christen Jenssøn, Præst til Hundslunds k.
6. H. Christen Gerittsøn til Helleuad med sine tuenne annexer. For^{ne} H. Christen Gertzsøns Medtiener, Her Peder Christensøn, er husarm.
7. Noch H. Lauritz i Bryndersleff hans søn Lauritz Lauritzøn, Medtiener til Østerbryndersleff.

¹⁾ Habent testim., ut refert Præpositus.

²⁾ Habent testimonia, ut refert Dn. Præpositus.

8. Item effter S. Her Jens Jenssøn forðum Præst til Helleuad. in summa — viij Rigsdaler.

Bürglumherret haffuer ni præster och iij Medtiener¹⁾).

1. Prowsten H. Oluff Anderssøn Krag [se foran, S. 401] till Vraakircke med sine tu annexer.

2. H. Jens Biørnsøn, Sognepræst y Sæby.

3. H. Peder Christensøn til Vregleff oc Hestrup k.

4. H. Christen Vistissøn til Torsleff oc Lendum k.

5. H. Christen Simonssøn til Vndersted oc Carup.

6. H. Peder Nielssøn til Volstrup oc Hørby k.

7. H. Peder Jenssøn til Albeck och Voer kircker.

8. H. Christen Lauritzøn til Skew kircke.

9. H. Niels Jacobsøn til Burglum cum annexis.

10. For^{ne} H. Niels Jacobsøns Medtiener, H. Iffuer Iffuersøn.

11. Noch H. Sefrin Sefrinssøn Medtiener udi Sæby.

Och H. Oluff Danielsøn, for^{ne} H. Oluff Krag, Proustens, Medtiener, er fattig og husarm.

Er tilhobe — xi Rigsdaler.

Vinnebergherrett haffuer otte Sognepræster oc tuenne Medtienere²⁾).

1. Prousten Her Frands Christoffersøn, Sognepræst til Vgild oc Taarssogner.

2. H. Gertt Pettersøn Acken, Sognepræst vdi Høffring.

3. H. Mattz Christensøn til Ruberg och Marup.

4. H. Hans Hanssøn til Skallerup oc Venneberg.

5. H. Jacob Hansøn til Jelstrup oc Lyngby.

6. H. Peder Bertelsøn til Harritzleff med sine tuenne annexer.

7. H. Christen Pedersøn til Aasted och Skerum.

8. H. Powll Nielsøn Tanck til Flade og Gerum kircker.

9. Item H. Peder Andersøn, Medtiener til Høffring, och

10. H. Jørgen Knudsøn, Medtiener til Harritzløf med sine annexer.

¹⁾ Habent testimonia.

²⁾ Ordinatos esse Universitatis testimonio retulit Dn. Præpositus.

11. Noch effter S. Her Niels Jensøn y Flade.

Er tilhobe in summa — xj Rigsdaler.

Hornsherrett haffuer ni Herretspræster och tuenne Capellaner, som ere:

1. Prowsten H. Niels Pedersøn, Præst till Bierby och Mygdall kircker ¹⁾.
2. H. Niels Rasmussøn Guldsmid paa Skagen ²⁾.
3. H. Thomas Nielsøn til Tornby oc Vistrup.
4. H. Anders Tomissøn til Horne oc Asdal k.
5. Palle Andersøn til Tuersted med sine tuenne annexkircker.
6. H. Oluff Matzøn til Elling oc Toln kircker.
7. H. Erick Pedersøn til Mosberg oc Hørmsted k.
8. H. Erick Christensøn til Sindall oc Astrup.
9. H. Claus Nielsøn til Raaberg kircke.
10. Item H. Christen Lauritzøn Medtiener paa Skagen ³⁾, och
11. H. Moritz Lauritzøn Medtiener y Tuersted.
12. Noch for en gammel Præst H. Peder N. y Horne, som er blind, och
13. for H. Peder y Tornby legat. pastoral.

tilhobe — xij Rigsdaler.

Thyø haffuer fire Herrider.

Hillersleffherritt haffuer siu sognepræster och tuenne Capellaner.

1. Prousten M. Jens Nielsøn, Sognepræst til Hafnstrup (!) oc Østerild kircker.
2. H. Niels Kieldsøn, Sognepræst til Seels k.
3. H. Sefrin Nielsøn, Præst til Hiarmaal k.
4. H. Niels Pedersøn, Sognepræst paa Haffnsholm till Reerkircke med sine tu annexer.

¹⁾ Bleff orderit til Skibspræst vdi den forrige Suenske feide. Habet literas ordinationis non testimoniales.

²⁾ Dn. Nicolaus Erasmus studuit Rostochii et Helmstadii. Reliqui habent [testimonia], qvi a me ordinati sunt.

³⁾ Hic. Dn. Christianus habet testim. privati præceptoris Lavr. Schavenli, non autem publ. Universitatis.

5. H. Christen Mauritzøn til Øster oc Vestervandet kircker.
 6. H. Oluff Nielson til Hillersleff oc Kostrup.
 7. H. Christen Simensøn til Nors och Twedkircker ¹⁾).
 8. Item H. Peder N., Medtiener paa Haffnsholm, och
 9. H. Peder Christen(søn), Medtiener til Seels kircke.
- tilhobe in summa — ix Rigsdaler.

Hundborgherrett haffuer sex Sognepræster oc en Medtiener.

1. Prousten M. Sweder Poulsen, Sognepræst vdi Tysted ²⁾).
2. H. Henrick Michelson y Nørhaa.
3. H. Peder Iffuersøn y Skioldborg.
4. H. Villatz Simensøn til Siøring och Torsted kircker.
5. H. Christen Tomissøn til Hafnborg (!) oc Jandrup kircker.
6. H. Jens Christensøn til Vang oc Torup.
7. Item H. Rasmus Nielson, Medtiener till Tysted by.

Noch for S. M. Palli Knudsøn fordum sognepræst y Tysted, och for S. H. Sefrin Nielson, Prowst och Præst y Vang —
tilhobe ix Rigsdaler.

Hassingherrett haffuer otte Sognepræster och tuenne Capellaner.

1. Prousten Her Mattz Andersøn, Sognepræst til Viisby och Heltborg kircker ³⁾).
2. H. Peder Olufsøn til Huidberg cum annexis.
3. H. Niels Hegellund til Synderhaa och Hørsted.
4. H. Matts Pedersøn til Snested kircke ⁴⁾).
5. H. Hans Sørensen y Rosholm, Præst til Harring och Staxtrup.

¹⁾ Dn. Christianus in Nors et Dn. Petrus, Comminister Eccl. Seels, a me ordinati, sua habent testimonia.

²⁾ Scribit M. Svederus præpositus, se et omnes habere literas testimoniales patriæ Academiæ.

³⁾ Habet Testim. a Rect. Rostoch. Val. Schactio Ao. etc. 88.

⁴⁾ Dn. Matthias Petri est ordinatus Pastor navallis Hafniæ ante 50 annos, superiore bello Svetico. Non habet Testimonium sed literas Regias.

6. H. Tøger Jacobsøn, Præst til Skyom och Hørdumb.
7. H. Tøger Pedersøn till Bested och Grurup k.
8. H. Niels Jacobsøn til Hassing oc Villersleff ¹⁾.
9. For^{ne} H. Matz Pedersøn haffuer en Medtiener, H. Jens Powlson Vust, for sin alderdoms skyld.
10. Noch er H. Anders Jensøn Tysted Her Peder Oluffsens til Huidberg etc. hans Medtiener.

In Summa — x Rigsdaler.

Reffsherrett haffuer sex Sognepræster oc en Medtiener.

1. Prousten Her Christen Jensøn, Sognepræst till Bodum med sine annexer.
2. H. Niels Lauritzøn til Hvidberg och Liungsøe k.
3. H. Sefrin Andersøn paa Jegindøe.
4. H. Christen Powlson Resen, Præst till Vestervig och Agger kircker.
5. H. Peder Mogensen til Helligsøe och Gettrup k.
6. H. Anders Nielsøn til Sønberg och Oddeby k.
7. Noch for^{ne} Prowstens H. Christen Jensøns Medtiener Jens Lauritzøn ²⁾.
8. Item Salig Jens Jacobsøn til Sønberg kircke hans legatum.

tilhobe in summa — viij Rigsdaler.

Morsland haffuer tuenne Herreder.

Synderherrett. Er therudi vij Sognepræster och tu Medtienere.

1. Prowsten H. Mattz Jensøn Holm, sognepræst til Tebering, Outrup och Rackeby.
2. H. Jens Christensøn, Præst til Liørsleff och Ording kircker.
3. H. Jacob Jacobsøn, Sognepræst y Nykiøbing.
4. H. Rasmus Jensøn til Øster og Vester Assels k.

¹⁾ H. Niels Jacobsen beretter, att hans Test, som hand fick a Rectore Vinstrupio p. m., er bleffuen borte. Reliqui omnes habent Testimonia.

²⁾ Alle disse haffue deris Testimonia Universitatis, referente præposito.

5. H. Christen Christensøn til Vigersleff och Blistrup k.
6. H. Jens Nielsøn til Frødsleff och Molderup k.
7. H. Jørgen Nielsøn til Carby cum annexis.
8. For^{ne} Her Jørgen och Prowsten Her Mattz haffuer begge en Medtiener, H. Anders Anderssøn.
9. Noch H. Sefrin N. Medtiener vdi Nykiøbing ¹⁾).
10. Item efter H. Christen Clemindson p. m. legatum
in summa — x Rigsdaler.

Nørherret haffuer ocsaa syff Herretspræster och en Sacellan.

1. Prowsten H. Jens Tomissøn til Seyrsleff kircke med sine tuenne annexer.
2. H. Anders Frantzøn i Skarum.
3. H. Hans Jensøn, Præst til Totze oc Ersleff ²⁾).
4. H. Lauritz Powlson til Galtrup och Øster Jølby.
5. H. Jens Oluffsøn y Vester Jølby.
6. H. Knud Jensøn til Solberg och Sundby k.
7. H. Christoffer Oluffsøn til Fladde och Droby k.
8. Præpositus Dn. Janus habet Commistrum Dn. Petrum Jani.
Er tilhobe — viij Rigsdaler.

Hanherrit udi Vendsyssel haffuer tolf Sognepræster och tuenne Medtienere.

1. Prousten H. Gregers Iffuersøn, Sognepræst til Browst och Suenstrup kircker ³⁾).
2. H. Peder Tomissøn, Præst til Haffsleff och Bestrup Sogner.
3. H. Eduertt Melchiorsøn y Aggersborg.
4. H. Hans Oluffsøn til Østløs cum annexis.
5. H. Anders Pedersøn, Sognepræst till Timmerby oc Lild kircker.
6. H. Peder Matzøn til Klim kircke cum annexis.

¹⁾ Habent testimonia omnes, ut scribit dn. præpositus.

²⁾ Dn. Johannes in Totzø non habet testim. Universitatis Hafniensis.

³⁾ Refert Dn. Præpositus, omnes habere sua testimonia Universitatis Hafniensis.

7. H. Niels Hemmingsøn til Kiettrup oc Giøttrup.
8. H. Oluff Pedersøn til Kollerup oc Skrem.
9. H. Jens Jensøn til Hortelskircke.
10. H. Peder Christensøn til Lerup oc Trannum k.
11. H. Rasmus Christensøn paa Øland.
12. H. Jacob Anderssøn, Præst til Torsleffkircke.
13. H. Anders Jacobsøn, Medtiener til Klim.
14. H. Lauritz Nielsøn, Medtiener til Østløs etc.
15. Noch effter S. Her Lauritz Jensøn, fordum Præst y
Kollerup, tilhobe in Summa — xv Rigsdaler.
In Summa Summarum — j^{cxxxij} Rigsdaler in specie.

Christen Hansøn

S. V. mpp^a.

Egenhændig Optegnelse i Konsist. Ark., Pakken 84. Listen er vistnok fra Aaret 1620 (se de lignende Lister over Præsterne i Ribe Stift Ny kirkehist. Saml. VI, 543—51, og Aarhus Stift, Kirkehist. Saml. 3. R II, 754—9).

ix.

Christen Hansen, Superintendent i Aalborg, skriver til Kansler Christian Friis til Kragerup: han havde tidligere af Borgemester og Raad i Aalborg kjøbt et Stykke Jord, der grændsede tæt op til »Kgl. Maj.s Bisperesidens«; nu ønskede han at købe af Kongen et lille Stykke Jord, der laa op til fornævnte Jord og hørte til Bisperesidensen, for hvilken det ikke var til nogen Nytte. Lejligheden var vel bekendt for velb. Tønne Friis til Hesselager, Lensmand i Aalborg. Dat. 25. Maj 1623.

Orig. i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

x.

Biskop Christen Hansen til Professor Vulfgang Rhuman.

Salutem in Christo Jesu!

Clarissime Vir, Decane spectabilis, amice et frater
charissime, hesternis meis, qvibus duos tibi commendabam

adolescentes, et hasce uberioris responsi ergo ad novissimas tuas ad me adjicio. Gratias ago pro pecunia ad me missa per tabellarium Regium ut et de cura tua pro studiosis huc ad me mittendis. Utinam ocius venirent, aliquin cogor alios vocare, vacante functione scholastica, quemadmodum et ego indies indigeam opera amanuensis et pædagogi filioli mei. De tua non dubito diligentia in me juvando.

Dominum D. Olaum Vormium qvæso meo salutes nomine officiocissime, ac dicas ei, me sedulo qvidem egisse cavssam ejus cum Generoso nostro Præsede Jano Julio; interim nihil potuisse efficere adhuc, eo qvod verba hæc ad marginem in redditibus annuis, manu Vicarij Regii, annotata: eller vdi huis Regenschab hand resterer med wforelarett, rem totam veluti in dubium vocant, ut ea de re mecum Gen. Præses contulit. Præterea Præfectus Arcis Claudius Erics refert, affinem Dn. Doctoris Vormij, Christophorum Petri civem Aarhusiensem, in se suscepisse declarationem rationum soceri sui Domini Vilhelmi Vorm p. m. ac reliqvam partem hæreditatis etc. De qvibus omnibus adhuc uberius conferam cum Gen. Domino Præsede, et qvantum in me erit conabor, ut voti compos fiat. Hæc ipsi cum officiosa salutatione qvæso referas. Vale Vir Clarissime cum liberis et tota domo in Christo Jesu. Alburgi die 26. Martij Ao 1631. T. T. Fr.

Christianus

Johannis S. V.

Udskrift: Clarissimo Viro Domino M. Vulfango Rhu-
manno, Eloqvientiæ Professore et pro tempore Academiæ
Regiæ Hafniensis Decano spectabili, amico suo carissimo.

Orig. i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

xi.

Andragende til Biskop Chr. Hansen fra Stiftes Præster.

Salutem in Christo Jesu. Reuerende D. Episcopo! Er
alle prester i Stiftet voris vnderdanigst och venligst be-

gering, att voris kiere biscop M. Christian Hansen ville vel giøre och paa voris vegne tale med voris kiere Stigtz-lensmand, welb. Ottho Skiel, anlangendis den frihedt, presterne y Ordinantzen nadigst er giffuen aff Kong. Maittz. y den act och mening, att dy kunde forschonis for wijtlyfftig ting trette: som er, att naar nogen haffuer dennom nogit att tiltale, skal først indsteffne dennom for prousten, vdi Riber Ordinantz, Art. 17. Huilchet nu hos en part iche megit actis, men naar en skalch eller ond menniske vil angribe en fattig prestemand med en skadelig trette, end ochsaa y dy sager, som hans predichen och embedt vidkommer, daa først steffner hannom til tinget, och der sancher vidner paa hannom: och legger en skalch ordene y munden, huad dy vil hand skal vidne om hans predichen, och siden fremkalder dy andre, och naar dy fremkommer, vidner dy iche anderledes, end dy siger, ia vy vidner lige som hand haffuer vonnit¹⁾, wanseet huerchen den første eller dy sidste ved at vidne dy ord, presten haffuer haft aff predichstolen, men tager fra och setter til, huad dennom lyster, dog dy burde att vidne hans ord och iche deris, om det skulle komme hannom til skade. Och naar dy haffuer saadane løse vidner sanchit, haffuer dy strax en fattig mand y sechen, eller y det ringeste y en stor trette och besuering med mange landztings reiser, saadanne deris vidner ygien att macteløs giøre²⁾.

Och effterdi Kong. Maietz. Ordinantz tilholder Fol. 84, att huo som haffuer nogen prestmand eller degn att tiltale for nogen geistlig sag, daa skal det ske for herritzprousten eller superintendenten y lensmandens neruerelse, och huis dy der iche kand adskilles, daa at indsteffne dennom for Hans Maietz selffuer: daa mener vy, att dy vidner,

¹⁾ I Randen har Biskop Chr. Hansen bemærket: Er wrett, præsten skal skyde sig ind for sin tilbørlig dommere.

²⁾ I Randen har Bispnen bemærket: Dett skall vidnis for theris tilbørlig øffrighed, Prowsten etc. Derfor er Prowst mode ochsaa forordnett.

som skulle vdstedis imod dennom y geistlige sager, burde aff geistlige Øffrighedt at forhøris, examineris och vdstedis¹⁾, och siden der aff dennem att paadømmis, huilche der och bedre forstaar saadanne sager att examinere end en vlt herritzfogit. Endochsaa om en prestemandz ringe forseelse kunde findis, att hand daa ochsaa effter Ordinantzen kunde første gang admoneris och rettis uden videre trette²⁾.

Herforuden naar en prestemand indsteffnis for prousten anlangendes verdzlig sager, och prousten seer och befinder, att presten skeer vret, om det daa iche skulle vere hannom frit for att liberere samme prestmand, saa vijt han kand giøre med retthen, och iche strax henvise hannom til verdzlig ting och giffue hannom y vlffuens mund. Thi Ordinantzen tilholder, at prousten skal haffue forstand i landzloffuen och i verdzlige sager hielpe bonden til sin ret: huoraff det følger, att hand ochsaa y verdzlige sager bør att hielpe presten til sin ret; thi den ene bør iche att ske mere vret end den anden. Ellers siunis det, att presterne haffue en ringe fordeel aff den frihedt, dennem nadigst er giffuen y Kong. Maietz. Ordinantz, thi der er ingen thuil, att hans Kong. Maietz. haffuer jo giort det y den mening, att presterne skulle forskonis for ting trette, det mieste mueligt kunde vere³⁾.

Att voris kiere biscop vil findis vbesuerit denne voris mening hos voris kiere Stigs lensmand welb. Otthe Skiel att angiffue: Vy ville alle findis ygien tachnemmelige och thienistactige, saa vijt os mueligt er.

Bispens Underskrift:

Responsio: Wi bliffue simpliciter ved Ordinantzen och de Kongelige Privilegier, geystligheden er giffuen, och

¹⁾ Bispnen har i Randen tilføjet: Rett!

²⁾ Bispnen har tilkjendegivet sit Bifald ved i Randen at tilføje: Etiam.

³⁾ Bispnen bemærker i Randen: Jaa Kong. May. Breffue tilholder præsterne att vere fraa tinge.

hui skiude de dennom ikke ind for deris tilbørlig dommere, som Ordinantzen dennom tilholder. Mand er icke forpflicht att dantze, naar en bonde pibe vill etc.

Christianus Johannis.

Orig. i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling (J.). Stykket er udateret, men maa være fra Aarene 1631—4, da Otte Skeel var Stiftslensmand i Aalborg, og ventelig fra Begyndelsen af hans Embedstid.

xii.

Biskop Christen Hansen til Kongens Kansler Hr. Christen Friis til Kragerup.

Magnifice domine Cancellarie, Fautor et Conservator honorandissime.

Efter som Ethers Magnificentz nu senesten y Roschild befoll mig at offuergiffue en rictig Designation paa de mest ringeste Sogner her i Stiftet: Saa ere disse de ringeste Sogner och rett fattige præster.

I. Raaberg Sogen er en enniste liden Sogen, megett ringe och aff den skaadelig Sandfog forderffuett. Præsten Her Claus Nilsen haffuer supplicando anholdet och erlangett god resolution att motte nyde en ringe Boelig paa Cronens y Seilstrup leen, skyldendis ved iij snex flynder, som Domino Secretario Ivaro Vind den Sags leylighed beuist er, ydmygeligen begerendis Kong. May. Confirmation der paa at motte perpetueris.

II. Saa er och en anden ringe præstekald mitt eblant den skaadelig sand, om for^{ae} præst Her Oluff Danielsen, Sognepræst til Maarup och Rugberg, kunde forbielpis pro se et successoribus 'enten med en aff for^{ae} Kirkers tiende (som dog giffuer lidit eller intett) eller och med en god Kong. May. och Cronens gaard foruden echtt och arbeit och Stetzmaall, att giffue den aarlig Skyld deraff etc.

III. Sognepræsten till Fladsogen haffuer en megett ringe præstegaard. Velb. Otthe Skell vill vnde hanem en sin Boell liggendis op till præsteresidentzen, om hans Velb. kunde nogen vederlag aff Cronens gottz erlange.

IV. Halss præstekald er ochsaa meget ringe. Sognepræsten Her Jens Matzen haffuer ingen præstegaard, men sider paa Kongens och giffuer aarlig Skyld till Aalborgs Slott: om hand och motte betenckis med en Cronens gaard etc.

V. Sognepræsten y Sæby, Her Niels Christensøn, beklager sig ochsaa offuer sit Kals ringhed, vnderdanigst begerindis att motte forhielpes y Vrangbæck med en Cronens gaard, skall skyldes aarligen ij tønne Salt, j løb Smør, j Suin och vj mk. penge, om det hanem naadigst motte beuilges, eller och y andre maader hielpis.

VI. Noch er vdi Thye en fattige præstemand, som vnderdanigst supplicando ad Magnif. dm. Cancellarium haffuer begeritt att motte forhielpis aff sin Sognekirkis aarlig indkom nogle faa aar alene ved otte eller 10 Slette Daler. Hand heder Her Peder Iffuersøn til Skioldborg och Kallerup Sogner. Pastor vere pauper, parens multorum liberorum.

Flere fattige præster ved ieg nu icke att enumerere, dog der findis vell flere flux ringe sogner, huilke dog med Kong. May. tiende naadigst er med forlentt och perpetuerede.

Ipsemet Magnif. Dñus Cancellarius in literis suis quatuor imprimis meminit. 1° Om Kirkerne kunde haffue nogle gaarde och Jorder for ringe Affgiftt til Kircken, som præsten kunde nyde. 2. Item om en god Cronens gaard att nyde vden Eggt och arbeid och vden Stedtzmaal, att giffue skyld aff. 3. Saa och att forhielpis med nestliggende Tiender for aarlig affgiftt, at nyde den offuerlobs partt. 4. Och om nogle sogner vare, som beqvemmeligen kunde annexeris, huilket her er icke att kunde skee.

Perillustris Dominus Conservator Magnif. Cancellarius velit pro singulari sua sapientia et innata benevolentia indigentiae pauperum Pastorum subvenire, habiturus Deum Patrem bonorum omnium remuneratorem optimum, Cui commendatus valeat cum Generosa Coniuge liberisque

nobilissimis, meque Clientulum suum Mag^a sua commendatum habeat.

Alburgi 6 Xbris Ao 1631.

Mag. V^o Cl.

Christianus Johannis

ma. pp^a.

I en Efterskrift udbeder Bispen sig, at han maatte faa Hjælp til sin Residences Vedligeholdelse, idet han bl. a. skriver: Haffuer jeg fattige Mand y denne farlige och onde Feydis tid vdstaaet meget ont och eblant andet holtt Kong. May. Bisperesidentz, saa viit muligtt vor, ved macht, wanseet Calenbergische Rytter tre gang en natt den plyndrede og nedsløge dørre och vinduer, huilke ieg siden lod reparere. Saa haffuer ieg ochsaa siden Ao 1621 anwend allehaande fornøden bygning, ut sartæ tectæ manerent ædes, och derpaa giord en [icke] ringe pendings vdleg. Haffuer och velb. Otthe Skell¹⁾ beuilgett att motte opbygges en ny lade, som vor fornøden, hvorom hand och tillforn haffuer confereret med Magnif. Dn. Cancellario, och nu ydermere schreffuett min Herre Cantzler der till om, att saadan fornøden bekostning motte vdi Hans May. Renterj gott gøris effter den schrifftlig ringe fortegnelse, derpaa anwend er.

Udskrift: Erlig, velbiurdig och strenge Herre, Her Christian Friis till Kragerup, Ridder, Danmarckes Riiges Raad och Kong. May^{tis} Cantzler, min gunstige Herre och Patron, ganske ydmygeligen tilschreffuitt.

Orig. i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

xiii.

Biskop Chr. Hansen til Professor Christen Sørensen Longomontanus.

εὖ διάγειν.

Qvem mihi ante quinquennium, Vir Clarissime Dne M. Christiane Longomontane amice veteri necessitudine

¹⁾ Lensmand i Aalborg.

conjunctissime, commendasti Dn. Lavrentium Jani Vrsinum, eum tibi modò majorem in modum recomendo, pro obtinendo testimonio Universitatis publico. Vixit hactenus in officio scholastico classis qvartæ collega pius, fidelis et sobrius, non sine fructu juventutis scholasticæ. Vocatus vero comminister viri boni Dñj Gregorii Ivari, pastoris Broust et Svenstrup, senio confecti et plane emeriti, nolui, nec avsus fui, in summo casu necessitatis, jam instantibus feriis Nativitatis Dominiæ (neque enim tum integrum fuit ipsum Hafniam mittere, media bruma, et periculum fuit in mora, ne interea vacaret ministerium verbi Dei, qvod fieri non oportuit) ipsum testimonio Mag. Dñi Rectoris destitutum¹⁾. Itaqve in isto casu consului Magnificum et perillustrem Dn. Christianum Friis, Ser^m Reg^m Maj^{is} Cancellarium, Academiæ Regiæ et literatorum omnium conservatorem (secundum Deum et Ser. Reg. Maj^m) summum, qvid in tali casu agendum esset; ne viderer (qvod Deus prohibeat a me) aliquid facere velle contra edictum Ser. Reg. Maj^{is} publicum de attestationibus etc., et ne negligeretur ministerium et usus Sacramentorum in Ecclesia Dei, intercedente etiam parochiano Nobiliss. Falcone Gye de Brodskow. Rescripsit Magnificus Dominus Conservator summus, Cancellarius, qvemadmodum ex Mag^o ipsius literis, qvas hic una mitto, ad Clariss. Dn. D. Johannem Erasmium Brochmand, fieri posse, modo is integræ vitæ esset etc., ut uberius ex literis Mag^o ejus patebit. Qvia vero, Vir Clarissime amice dilecte, mihi is, Dñs Lavrentius, singulariter sit abs te commendatus, habeatqve attestationem suam, qvam una in suis ad te hic transmittit, obsecro, efficias, ut habeat absens (occupatus in ministerio docendi) a Mag^o Dño Rectore testimonium suum juxta Mag^{ci} Cancellarij literas. Equidem pie et honeste ac sobrie se, etiam in mea domo et mensa, gessit, nec qvicqvam debet ulli Hafniæ, mittit etiam pro redimendo testimonio honorarium,

¹⁾ Her synes at mangle: ordinare.

ut et pedellis pro laboribus. Qvod reliqum est, salve et vale Clarissime, Vir integerrime, in statu illo tuo viduitatis. Deus omnis consolationis sit tecum et cum tuis amen.

Alburgi deproperabam die 29 Martij Ao 1638.

T.

Christianus Johannis S. V.

ma. pp^a.

Alias Vir Clariss. tecum copiosius de longitudinibus terrestrium (qva in re olim Lugduni¹⁾ occupatus eram) agam ex scripto Bapt. Morini, qvi tui etiam honorificam facit mentionem, qvid senties de illo etc. Jam non vacat. Vale.

Postscriptum.

Doctissimus Dominus M. Christianus velit mihi suas iterum per præsentem tabellarium remittere.

Udskrift: Viro Clarissimo doctissimoqve Domino M. Christiano Severini f., Mathematicum Superiorum professori in Regia Hafniensium Academia, amico meo singulari.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 195. Vedlagt findes en af Universitetets Notarius tagen Afskrift af Kansler Christen Friis's Brev til Biskop Christen Hansen, dat. Kolding 4 Januar 1638, hvori det hedder: »Eftersom jeg haver faaet Eders Skrivelse belangende de tvende Personer, saafremt den ene haver sin Attestation, som skulde være Capellan, og I er forvisset, at han ikke noget beganget, som hannem kan hindre at faa Testimonium, og været sin Tid ud paa Universitetet, synes mig i denne Sygdoms Tid at kunne vel annammes, man kan siden lade hente hans Testimonium. Eller og at I skrev over til Kjøbenhavn til en af Professorerne, som kjender samme Person, at man siden derfra kunde erfare, om han haver forholdt sig saaledes, at han skulde i Fremtiden kunne faa Testimonium fra Academiet. Belangende den til Skoletjenesten er mindre Betænkende hos. Bedst er det, at I lader et eget Bud gaa over til Kjøbenhavn til en af Professorerne.»

¹⁾ I min Biografi af M. Chr. Hansen Riber i Kbh. Univ. Hist., III, har jeg oversat dette Lugdunum ved Lyon, medens det sikkerlig bør forstaas om Lejden, jvfr Personalhist. Tidsskr. II, 108.

xiv.

Biskop Christen Hansen til Professor Jakob Fincke.

S. P.

Clarissime et doctissime vir, domine M. Jacobe FinckI, amice dilecte, redditæ sunt mihi per tabellarium Regium literæ tuæ humanissimæ doctissimæ una cum programmatis, quibus honorifice ad Magisterij gradum invitantur bonarum Artium Studiosi. In mea avtem diœcesi non inveniuntur, qui officii ratione tenentur Magisterij gradum suscipere. Qvod si præterea sint forsân ex pastoribus vel studiosis hic degentibus ad ejusmodi honoris gradum aspirantibus, efficiam ut mature resciscant, operamqve dabo, ut humanissimæ spectab. Dn. Decanj voluntati satisfiat, paratus omnibus ad præstandum omnia, quæ in Honorem et Commodum Academiæ patriæ cedere possunt.

Qvod attinet Pastorum a me hactenus ordinatorum Catalogum, eum speciatim jam olim miseram: Jam vero summatim et in genere ita sese res habet, prout in adjecto Catalogo videre est. Prolixum enim foret nimis, neqve necesse esse puto, singulorum nomina annotari, quando scilicet a me officii ratione ordinati sunt singuli. Velit itaqve Mag^{cus} Dn. Pro-rector hancce meam qualemcunqve annotationem benigne amplecti, eaqve hac vice ob temporis angustiam contentus esse. Operam meam, ut par est, Inclytæ Academiæ Patriæ præceptoribus omnibus et singulis offero ac defero, paratus, pro virili, ad præstandum omnia, quæ in Honorem singulorum cedere possunt. Valeat hisce Vir Clariss. amicus meus honorandus Dn. M. Jacobus Finckius Deo clementiss. animitus commendatus. Alburgi deproperabam 19 Januarij Ao. 1639.

V. T. D. addictus

Christianus

Johannis S. V. mpp^a.

Udskrift: Clarissimo doctissimoqve Viro Domino Magistro Jacobo Finckio Academiæ Hafniensis Professori Physico

ordinario, et pro tempore Pro-Rectori Magnifico, amico meo honorando.

Paategnet: Rec. 13 Febr. Ao 1639.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 84. Den i Brevet omtalte »Catalogus» findes ikke mere vedlagt.

7. Dr. theol. Anders Andersen (Ringkjøbing).

Denne Mand var født i Ringkjøbing den 1ste Oktober 1597, og ventelig en Søn af Borgerfolk sammesteds ¹⁾. Deponerede 1615 fra Ribe Skole og immatrikuleredes den 28de September ved Kjøbenhavns Universitet ²⁾. I Aaret 1617 — altsaa kun 20 Aar gl. — skal han være bleven Rektor ved Aalborg Skole, en Efterretning, der vistnok trænger til noget større Stadfæstelse, end den hidtil har fundet, helst da D. Anders Andersens Gravskrift, der angiver hans øvrige Embedsstillinger, tier derom ³⁾. Vist er det derimod, at han 1621 blev Sognepræst i Henne i Vester Horne Herred, Ribe Stift, og at han Aaret efter havde nogen Strid med Præsteenken sammesteds, altsaa et Tegn paa, at han ikke har ægtet hende, som ellers Skikken var i hine Tider ⁴⁾. Efter tolv Aars Virksomhed i det lille Henne Kald, blev han Sognepræst ved S. Nicolai Kirke i Varde og aflagde den 30te Marts 1633 Ed som saadan for Biskoppen i Ribe ⁵⁾. I denne Stilling maa han have gjort sig bemærket som en Mand af større Evner, siden Christian IV den 29de Maj 1639 kaldte ham til Sognepræst ved Holmens Kirke i Kjøbenhavn, efter at den hidtilværende Præst sammesteds, den gamle M. Niels Michelsen Aalborg,

¹⁾ Tilnavnet »Ringkjøbing» brugte han, saa vidt vides, kun naar han skrev sit Navn paa Latin og da tilføjede: Rincopius.

²⁾ Hundrup, Lærerstanden ved Aalborg Skole (Progr. fra denne Skole 1869) I, 9.

³⁾ Jvfr. Gjessing, Jubellærere I, 289 ff. Worms Lex. II, 270.

⁴⁾ Dr. O. Nielsen i Danske Saml. I, 339.

⁵⁾ Wiberg. Alm. dsk. Præstehist. III, 474.

hayde taget sin Afsked. I Brevet herom til Righshofmester Korfits Ulfeld skriver Kongen: »Vid, eftersom Holmens Kirke nu er ledig, og vi gjerne vilde have en Person, hvis Gaver og skikkelig Liv og Levned var os vel bevidst, da bede Vi Eder og naadigst begjære, at I Hr. Anders Andersen, forrige Sognepræst udi vor Kjøbsted Varde, til forskrevne Holmens Kirke forfremmer, dog at al Ting med Bøn og Guds Paakaldelse skikkeligen og efter Ordinansen tilgaar«. En Del af Embedets Indkomster skulde han dog afgive, saa længe hans gamle Formand levede ¹⁾.

Den 8de November 1639 aflagde Hr. Anders Andersen Ed til Biskop Brochmand ved Overtagelse af det ny Embede ²⁾, i hvilket han tillige blev Holmens Provst og fik Skibspræsterne, af hvilke der i hin Tid var mange, under sig ³⁾. Af et Kongebrev af 23de Februar 1641 til Korfits Ulfeld ses, at der da førtes Forhandling om at skaffe Hr. Anders en Præstebolig, som han hidtil savnede ⁴⁾. Den 1ste Juni samme Aar tog han Magistergraden ved Kjøbenhavns Universitet, og Aaret efter blev han kaldet til Biskop i Aalborg Stift efter M. Christen Hansen Riber, og indviet til dette Embede Christi Himmelfartsdag den 19de Maj 1642 i Frue Kirke i Kjøbenhavn af Biskop Brochmand ⁵⁾. At hans Beskikkelse er sket ved Kongens Valg og ikke paa den i Kirkeordinansen foreskrevne Maade, kan ikke være tvivlsomt, helst da det er bekjendt, at Christian IV jevnlig plejede at være M. Anders's Tilhører i Holmens Kirke og vel altsaa har fundet Behag i hans Prædiken. Iblandt D. Peder Pedersen Vinstrups Epigrammer

¹⁾ Kjøbenhavns Diplomatarium V, 216. 238.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 502.

³⁾ Gjessing, Jubellærere I, 291.

⁴⁾ Kjøbenhavns Diplomatarium V, 233.

⁵⁾ Nova literaria maris Balt., 1706, p. 269. Den 17. Maj 1642 udgik der kgl. Befaling til Brochmand om at ordinere M. Anders Andersen (Sjæl. Tegn. XXVII, 314).

findes et, halvt paa Latin, halvt paa Græsk, i Anledning af M. Anders Andersens Udnævnelse til Biskop ¹⁾).

Aaret efter at han havde overtaget Bispeembedet, blev han ved kgl. Befaling af 29de Juli 1643 kaldt over til Kjøbenhavn for i Forbindelse med de øvrige Bisper og Universitetets Theologer at dømme Præsten Jørgen Lavritsen Friis fra Sevel, der var anklaget for antinomistiske Lærdomme. Retten samledes i Universitetets Konsistorium den 28de September s. A., og Dommen, der er medunderskrevet af »Andreas Andreæ Rincopius, Superintendens Alburgensis«, lød paa, at Friis som Vranglærer var uværdig til det præstelige Embede ²⁾).

Da Krigen med Sverig ikke længe efter udbrød, og Jylland oversvømmedes af Fjenderne, naaede disse ogsaa op til Aalborg: Om Biskop Anders Andersens Adfærd under disse truende Omstændigheder fortæller Paludan i sin haandskrevne Presbyterologi for Aalborg Stift ³⁾ følgende:

»Da Oberst Helm Wrangel i den svenske Krig 1644 var avanceret saa vidt ind i Jylland, at han nærmede sig til Aalborg og havde taget hart og strængt afsted med Bønderne, som fra Thy, Morsø og Vendsyssel i Sundby vilde vise Brodden og Modstand, og der havde forsamlet sig, gik Biskoppen ham imøde udenfor Byen med Clereciet for at recommendere Byen. Ved denne Lejlighed skal Wrangel efter Beretning have taget Bispens Bonnet og sat den paa sit Hoved, og derimod sin gallonerede paa Biskoppens, som Biskoppen bar i sin Haand ind i Byen. Ved sin fornuftige Opførsel fik han et Tegn, at hans Hus ej skulde være et Rov for Soldaterne, hvilket bestod i en oval Blyplade som en dobbelt Krone i Størrelse, der skulde sættes over Indgangen til hans Gaard i Bispens

¹⁾ Winstrupii Epigrammat. Lib. III, p. 1024 (aftrykt hos Gjessing, I, 293).

²⁾ Dänische Bibliothek II, 239—43. Pont. Ann. IV, 335—53.

³⁾ Kallske Saml. Nr. 495, 4to.

Gade. Dette Vestigium efter Wrangel findes endnu to andre Steder her i Byen«.

Efter at Biskop Anders Andersen 1645 havde mistet sin Hustru, hvis Navn ikke kjendes — hun blev begravet den 2den Juni s. A. i Budolphi Kirke¹⁾ — ægtede han den 25de Juli 1647 Helvig Villumsdatter, Datter af M. Villum Paludan, Sognepræst og Kannik ved Viborg Domkirke († 1634), og Hustru Dorthe Thygesdatter. Hun havde tidligere været gift med den 1645 afdøde theologiske Professor D. Niels Povlsen Scandorph²⁾. Med denne sin Hustrus »Vilje, Raad og Samtykke« skjenkede vor Biskop den 15de Februar 1656 400 Slettedaler, hvoraf den aarlige Rente, 24 Sl. Dlr., skulde anvendes til Lønning for en Mand — en af Kapellanerne eller Hospitalspræsten i Aalborg — der hver Søndag, samt Fredag og Onsdag i Fasten, derfor skulde holde Froprædiken i Budolphi Kirke³⁾.

Den 17de April 1648 var M. Anders Andersen tillige med de andre Bisper tilstede paa Kjøbenhavns Slot ved Frederik III's Kongevalg; og Trinitatis Søndag 1650 deltog han i Prinds Christians Hylding sammesteds⁴⁾. Ved den sidst nævnte Lejlighed bleve Biskopperne af Kansler Christen Thomesen Sehested opfordrede til Udtalelse om, hvad der kunde være til Skolernes Tarv. Den af M. Anders Andersen medunderskrevne Erklæring findes trykt i Heinrichsens Program fra Odense Skole 1866, S. 16—18. Ved samme Lejlighed udstedte Bisperne, vistnok efter egen Tilskyndelse, følgende ved sin Form ret mærkelige Memorial⁵⁾:

Vi underskrevne Superintendenter udi Danmark, samt og menige Provsters og Præsters Fuldmægtige, gjøre vitterligt, at eftersom vi have bekommet vores allernaadigste

¹⁾ Program fra Aalborg Skole, 1869, S. 7.

²⁾ Gjessing I, 294. Wad, Rektorerne paa Herlafsholm, S. 75.

³⁾ Hofman, Fundationer IV, 13—15.

⁴⁾ Gjessing, Jubellærere I, 291—2.

⁵⁾ Meddeles her efter en Original i Fyns Bispearkiv.

Herres og Konges, Konning Frederik den Tredies, Hs. Maj.s naadigste Befaling, at vi i menige Stænders Forsamling, forskreven til Trinitatis Søndag udi nærværende Aar 1650 udi Kjøbenhavn, skulde handle og tractere om Hs. Kgl. Maj.s elskelige kjære Her Søns, den højbaarne Fyrstes og Herres, Her Christians, Arving til Norge, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve i Oldenborg og Delmenhorst, hans fyrstelige Naades Election og Udvælgelse til disse Riger og Lande efter Hs. Kgl. Maj.s vores allernaadigste Herres (hvis Dage Gud naadigst forlænge) Død og Afgang: saa have vi og her udi Kjøbenhavn os underdanigst indstillet, vores allernaadigste Herres og Konges naadigste Vilje og Begjæring med al Underdanighed at efterkomme, takkende Gud den allerhøjeste, som haver naadigst velsignet disse Lande med højstbemeldte Hs. Kgl. Maj.s elskelige kjære Her Søn; og derover med Danmarks Riges højvise Raad, Adelstand og de andre Stænder udi al tilbørlig Underdanighed eligeret og samtykt, og nu med dette vort Brev eligere, kaare og udvælge den højbaarne Fyrste og Herre, Her Christian, Arving til Norge, Hertug udi Slesvig, Holsten etc., til dette Kongeriges Regjering efter højstbemeldte Kgl. Maj. vores allernaadigste Herres Død og Afgang. Og naar højstbemeldte unge Prinds, Hertug Christian, opvoxer, og det af os begjæres, ville og skulle vi hylde og sværge Hs. Fyrstelige Naade som vor allernaadigste Herre og Konge, at være tro, hørige og lydige Undersaatter, som det sig bør.

Og eftersom Hs. Kgl. Maj. udi sit kongelige Brev naadigst tilsiger og anlover, saadan underdanigst Election ikke skal komme nogen Stand paa sine lovlige Privilegier og Friheder i nogen Maade til Forhindring, Formindskelse eller Forkrænkelse, mens Hs. Kgl. Maj. langt mere enhver dennem ubeskaaren og uforringet i alle Maade at forbeholde, conservere og bekræfte, og hvis Hs. Kgl. Maj. da paa højstbemeldte sin elskelige kjære Søns Vegne lover

og tilsiger, det vil Hs. Kgl. Maj. naadigst aldeles holde og udi Gjerningen efterkomme, og med Hs. Kgl. Maj.s Brev og Segl bekræfte, saa alle Hs. Maj.s Undersaatter dermed skulle være tilfreds og forsikrede:

Da ere vi underdanigst formodende, at vores aller-naadigste Herre og Konge paa sin elskelige kjære Her Søns, Hs. Fyrstelige Naades, Vegne naadigst os forsikrer, saa vi blive holdne ved den rette og rene Guds Ords Lærdom, befattet i den augsburgske Confession Anno 1530 udgaaet, samt og vores Kirkeordinans udi sine Punkter at maatte blive uforandret. Desligeste vores Stand her-efter ubeskaaren, uforkrænket og uforringet maa beholde, hvis Friheder Gejstligheden af Arilds Tid fulgt haver, efter Ordinansen og andre kongelige Privilegier, og som de udi Bispernes Tider efter¹⁾ Ordinansen havde, og af hans høj-lovlige Kgl. Maj. samt Hs. Maj.s højlovlige Forfædre, for-rige Konger her udi Danmark, tilforn givne og Tid efter anden bekræftede ere. Og ere vi paa Præsternes Vegne underdanigst begjærendes, at hvis udi Hs. Kgl. Maj.s Elec-tion underdanigst var andraget, maatte naadigst tages udi Agt. Først, at de Præstekald, som findes endnu saa ringe, at en ærlig Præstemand med sin Hustru og Børn ikke kan have sin fornødenlig Underholdning deraf, at maatte tænkes paa Middel, hvorledes de kunde forbedres og til Nødtøft forsørges efter Ordinansen. For det andet, Mid-del at findes, hvorledes fattige og nødtøftige Præsteenker kan blive underholdt, hvor Kaldet og Successor kan ikke taale at give det, som kan være til nogen deres fornøden Underholdning. For det tredie, at naadigst maatte for-lindres den Contribution, som aarligen af Præstestanden fordres, og naar disse Riger ved Guds faderlige Hjælp bliver satte udi bedre Stand, da at afhjælpes og nyde den Immunitet, som Ordinansen dennem tilholder. Og hvis ellers kunde findes, Præstestandens Rettigheder paa deres

¹⁾ D. e. i Henhold til Ordinansen (se Danske Kirkelove I, 98).

Privilegier grundede i Ordinansen og forrige gamle Friheder at være forringede og svækkede, at da derpaa naadigst maatte raades Bod, eftersom enhver Provincie efter sin Fornødenhed og højanliggende Trang kan have at andrage. Saadant vil Gud den allerhøjeste vores aller-naadigste Herre og Konge med al timelig og evig Velsignelse vederlægge. Ønskendes i vor Herres Jesu Christi helligste Navn, at denne vores naadige Prindses Election og Udvælgelse maa baade være begyndt og fuldendes Gud den allerhøjeste over alt til Ære, det kongelige Hus til Styrke, Prosperitet og Glæde, saa og disse Landes Stænder og Indbyggere til Velsignelse og Velstand. Til ydermere Vidnesbyrd have vi vores Hænder underskrevet. Datum Kjøbenhavn den 12. Junii 1650.

Jesper Brochmand D. Hans Michelsen. Peder Winstrup.

Egen Haand.

Egen Haand.

Egen Haand.

Erich Monrad S. R. Anders Andersen.

m. propria.

E. Haand.

Efter Fuldmagten paa hæderlig og højlærd Mands D. Jacob Matthisøns og mine egne Vegne, Frantz Rosenberg m. m.

Efter Opfordring fra det theologiske Fakultet erhvervede Biskop Anders Andersen den 10de December 1653 i Forening med fem andre ansete gejstlige Mænd den theologiske Doktorgrad.

1657 og følgende Aar maatte han atter prøve Krigens Besværligheder, og det vistnok i endnu højere Grad end forrige Gang. Om hans personlige Vilkaar i denne strænge Tid er os imidlertid intet bekjendt. Derimod have vi fundet nogle Salvegardebrevne for gejstlige Personer i Aalborg, udstedte af den svenske Konge og hans Krigskommissær, hvilke det maaskee kunde være passende at meddele her, da de antyde den eneste Vej, ad hvilken man — og ofte slet nok, skjönt saadanne Breve neppe erhvervedes uden store Opofrelser — kunde sikre sig mod Rov og Plyndring.

Efterfølgende tre Salvegardebrev — tilligemed endnu to andre ligelydende med Nr. 1, udstedte for (Rektor) Mester Christen Mortensen og Hr. Mads Christensen (Kapellan ved Budolphi Kirke) i Aalborg — fremlagdes 1661 for Kjøbenhavns Universitetets Konsistoriums Ret som oplysende Beviser under en Retssag, der var paaført Dr. med. Niels Bentsen ¹⁾ i Aalborg af hans Søstersøn, Mester Bent Hansen, Sognepræst i Hammer og tilhørende Annexer i Aalborg Stift, da denne paastod Erstatning for 234 Rdlr., han i sin Morbroders Fraværelse havde udlagt som Brandskat til de Svenske af hans Ejendom i Aalborg. Da Dr. Niels Bentsen paastod at være »Collega facultatis Medicæ Hafniensis«, skjød han sig fra Aalborg Byret til Konsistoriets Ret, men opnaaede dog derved ikke det Resultat, han formodentlig ventede; thi Dommen, som afsagdes den 11te September 1661, lød paa: »at Dr. Niels Bentsen pligtig er og bør, bemeldte Mester Bent Hansen efter al Billighed og derom udgangen Kgl. Forordning igjen at erstatte, hvis han i saa Maade, for hans Gaard og Ejendom at konservere, godvilligen udgivet eller udlovet haver, med den paaløbende Rente, saavelsom paa Rettergangen anvendte billige og bevislige Omkostninger«. — Brevene meddeles efter temmelig ukorrekte Afskrifter i Konsistoriets Kopibog.

1.

Uff ihrer Königl. May^{tt} zu Schweden allergnädigste verordnung wirdt das gantze ehrwürdige ministerium und clerisey mit allen schueldienern in der stadt Alborg, wie auch den ienigen bauren und unterthanen auf dem lande, welche zu der Kirche undt den priestern daselbst Getreydig und Zinse einlieffern, wo die auch belegen seindt, in Specie undt absonderlich aber H. Mag. Jacob Paulssen ²⁾

¹⁾ Jvfr. Worms Lex. I, 94—5. Th. Bartholins Orationes var. argum. p. 278—80.

²⁾ Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Aalborg.

aldar, mit denen loco salarii ihm zukommenden bauren, von aller brandtschatzung, contribution, würcklicher einquartirung undt andern Kriegs oneribus, wie sie immer nahmen haben mögen, gäntzlich frey undt loss erkandt. Wie dan dahero alle undt iede höchstged^t Ihr. Königl. May^{tt} hohe undt niedrige Kriegs Officiren ich hiemit gebührend ersuchet, die gemeine Soldatesque aber zu ros undt fuss erinnert haben wil, oberwehnten Herrn Mag. Jacob Paulsen mit denen loco salarii ihm zukommenden bauren auf dem lande, an ihren undt der ihren persohnen, häussern und höffen, haab und guthern ins gesambt, nichts ausgeschlossen, unter was prætext es auch sey, keines weges zu infestiren oder zu beleidigen, besondern ihnen vielmehr und dero angehörige wieder gewalt und thätlichkeit, im fall ihnen über verhoffen einige zufüget werden solte, allen schutz und schirm wiederfahren zu lassen. Gestalt samb ihrer Königl. May^{tt} allergnädigster wille daran volbracht wird, und ich bin es gegen iedem, standes gebühr nach, zu verschulden ieder zeit geflissen. Zu uhrkunt habe ich gegenwertiges protectorium eigenhändig unterschrieben, und mit meinem gewöhnlichen pitschafft bekräftiget. So geschehen Alborg den 17 Novembr. 1657.

Albert Siltmand,

Dero Königl. May^{tt} zu Schweden bestalter Ober Krieges
Commissarius.

2.

Wir Carl Gustav von Gottes Gnaden der Sveden, Goten und Wenden König, Grossfürst in Finlandt, Herzog zu Ehesten, Carelen, Bremen, Vferden, Stetin, Pomeran, der Casuben und Wenden, Fürst zu Rügen, Herr über Ingermanlandt und Wismaer, wie auch Pfaltzgrauff bey Rhein in Beyeran, zu Jülich, Cleve und Bergen Hertzog: Thuen kundt hiermit, demnach wihr nachgesetzte Personen, Matz Povelsen, Niels Bentssen und Clement Clementsen, zusamt den ihrigen und ihnen zustendigen Mobilien, Haab und

Gütern in unserm special schutz, schirm und protection auff und angenommen, masen ein solches hiermit würchlig geschiehet: Alss befehlen wir hiemit allen und ieden unserer Generalität hohen und niedrigen Officiren, zusamt gemeiner Soldatesque zu ross und fues, und anderen unss angehörigen, gnedigst und ernstlich, das sie eingangs ermelte Personen, nebenst ihrer angehörigen, wie auch Fornüssen (!) Haab und Gütern, Getreydigt, Pferden, Dragen (!), kleyn und grossen Vieh, sonsten allen, wie das immer Nahmen haben mach, nicht alleyn im geringsten nicht beleydigen, vielmehr bey dieser unser Salva Gvardia allerdings ruhig und ungekrencket seyn und verbleiben; Sondern auch, da sie wieder nacher Juthlandt verreysen mochten, frey, sicher und unangetastet passiren lassen, und darwieder, unter was schein und prætext es geschehen möchte, mitt eigenwilligen Einquartirungen und selbst angemassen Contributionen und andern Kriagsbeschwerden nicht graviren oder belegen, noch sie mit raub, nahm oder plünderungen geringsten nicht verunruhigen, weiniger diese unsere Salva Gvardie in einigerley wege violiren, sondern viell mehr selbigen respectiren und ehren, und mehrgedachte Personen wieder alle gewalth und thäthlichkeit gebührent maintainiren und schützen. Hieran geschiehet unser gnedigster wille und ernstlicher befehlich. Uhrkundtlich haben wir dieses eigenhändig unterschrieben, und mit unsern Königl. Secret Innsiegel bekräftigen lassen. So geschehen in unserem hauptquartier Kiöge den 14 Februarii Anno 1658.

Carll Gustav.

3.

Demnach, Ihr: Königl: May^{tt} allergnädigsten befehl zufolge, die Geistlichen und andere privilegirte persohnen wiederumb von allen Krieges beschwerungen, einquartirungen und auflagen, wie solches nahmen haben mag, gänzlich frey und eximiret bleiben sollen, und dan unter

solcher exemption der hiesiger statt Medicus H. Dr. Niels Benssen wegen seiner profession mitgehöret: Als wirdt auf höchstgedachte Ihr: Königl: May^{tt} allergnädigster befehl hie mit zu eines ieden wissenschaft hinterbracht, das bis zu Ihr: Königl: May^{tt} anderwertigen verordnung der H. Doctor von allen einquartierungen und krieges oneribus verschonet und befreyet bleiben möge. Aalburgh d. 25 Aug. 1658.

A. Siltman,

Ihrer Königl. May^{tt} zu Schweden bestalter Ober Kriegs
Commissarius.

Vi have tidligere i disse Samlinger meddelt adskillige Breve, der vise, hvorledes D. Anders Andersen stillede sig til særlige Tilfælde, som Krigstilstanden foraarsagede med Hensyn til Præstekaldelse i hans Stift ¹⁾. Her skulle vi derfor ikke paany dvæle derved, men fremdrage en anden Sag, der ganske vist har forvoldt den gode Biskop megen Ærgrelse.

I Aaret 1654 døde Hr. Anders Thomsen Hjøring, Præst i Horne og Asdal, og efterfulgtes af Hr. Claus Hansen Bang ²⁾. Denne var en Borgmesterson fra Bogenese, der allerede forlængst var optraadt som Poet i den smagløseste Stil ³⁾. Et Bryllupsvers, hvormed han under Poetnavnet Dorus, som han senere stadig brugte, betænkte en af sine Slægtninge i Ribe, havde nær vakt slemme Ubehageligheder, da Biskop Kragelund fandt, at flere Ytringer deri indeholdt Stiklerier paa ham ⁴⁾. Hvorledes nu denne gamle Studiosus blev Præst i Horne, vide vi ikke; men saa meget er vist, at han kun lidet egnede sig til den Gjerning. Med Formandens Enke kom han snart i en

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 96—101. V, 681—8.

²⁾ Saml. til jydsk Hist. og Topogr. V, 89.

³⁾ Wad meddeler i sit Skrift »Rektorerne paa Herlufsholm«, S. 91—3, et Digt fra 1640 af Stud. theol. Claus Bang, og betegner det med Rette som »et Mesterstykke af Smagløshed«.

⁴⁾ Bloch, Den fynske Gejstligheds Hist. I, 402—3.

forargelig Strid. Om denne, som trak sig ud i mange Aar, navnlig paa Grund af, at Krigsbegivenhederne ikke tillod Afholdelsen af nogen Herredag, der kunde afsige Domme i højeste Instans, have vi fundet følgende Oplysninger, der tillige vise, hvor besværet Biskop Anders Andersen fandt sig ved den Trods, Claus Bang viste imod hans Befalinger, især da Bispen, paa Grund af at Fjenden var Herre i Landet, savnede Lovens Arm til at tvinge den gjenstridige Præst.

1.

Memoriale.

Att erindre hans Magnificentze Her Cantzeler om den Sags Omstender, huor om Jeg i gaar refererede.

Præsten Her Claus Hansen Bang til Asdal og Horn Kircker i Horns herret i Wendsyssel. Præste Encken, som hannem mett process tiltaler, Maren Hanszdatter.

Sagen, for nogle ærerørige Ord, hand beskyldis hende at haffue paasagt.

Processen dreffuit til Landstingsdom, som formelder, hannem at bør at bevise eller lide, som ved bør, effter Recessen.

Er indsteffnet for Lensmanden af Mig paa hans Kald och Embede, och opsatt til den 28 Martij førstkommende. Att en i Lensmandens Sted maatte forordnis derpaa at kiende etc.

Stykket, der findes i »Jydske Indlæg« for 1657 i Gehejmearkivet, mangler Underskrift, men er formodentlig skrevet af Biskop Anders Andersen. Nedenunder er med en anden Haand, ventelig Kansler Christen Thomesen Sehesteds, skrevet:

Jeg meener, Manderup Due kand selv best forrette; ellers er Christen Lange der jegne¹⁾, effter som Manderup Due er tiit i Kiøbenhaffn.

¹⁾ D. e. Jevne — der i Nærheden.

2.

Christen Lange fick Bref anlangende tillige med D. Anders Andersen at dømme imellem Her Claus Hansen Bang oc en Præste-Enche ved Nafn Maren Hansdater.

Fr. 3tius. V. G. t. Vi bede dig oc Naadigst ville, at du retter din Leylighed efter udi afgangne Erick Juels sted med os Elskel. Hæderlig oc Høylærd D. Anders Andersen, Superintendent udi Aalborgstift, at dømme udj den Sag, som til dend 28 Martij førstkommendes er indstefnt, [oc] er opsat imellem Hæderlige oc Vellærd Her Claus Hansen Bang, Sognepræst til Arsdal oc Horen Kircke, i Hornsherret i Vort Land Wensyssel, oc Præste-Encken Maren Hansdater, gifuendes Parterne under Eders hænder beskrefuit, som i ville ansvare oc bekiendt were, hvis j dennem imellem kiendendes eller dømmendes vorder. Dermed etc. Glycksborg dend 12 Martij 1657 ¹⁾).

3.

Næst al salig Velstands Ønske til Sjæl og Liv (etc.). Gode Erik Krag, meget gunstige Ven og Befordrer, eftersom en af Præsterne i Vendsyssel ved Navn Her Claus i Horne er for rum Tid siden beskyldt at skal have ført den afdøde Præstes, hans Formands, Enke udi Vanrygte, og Processen mod hannem er saa vidt drevet, at han ved Landsdommeres Kjendelse er tildømt at lide som vedbør, og efter Landstings Dom til Herredsting delt offentlig for en Løgner: og jeg, der for^{ne} Landsdommeres Afsigt var mig af sl. Erik Juel, da Stiftslensmand, tilskikket, strax befalede for^{ne} Her Claus, han sig fra Prædikestolen og al Præstetjeneste skulde entholde, haver han nogenstund pareret og sig ikke med Præsteembede befattet; men som han nu en Tidlang derefter haver indstevnet Sagen for Herredage, haver han, strax efter at Stevningen var forkyndt, sig understaaet at prædike og betjene Embedet som

¹⁾ Jydske Tegnelse.

tilforn, uanset Sagen ikke var kommen til Forhør, meget mindre han sig for ærerørig Beskyldning og Overbevisning havde purgeret (om han sig kan purgere, skal Tiden udvise), eller denne afsagte Dom og Dele svækket og infirmeret. Der jeg saadan Insolens og grove Dumdristighed af Provstens Skrivelse havde fornummet, haver jeg strax befaleet Provsten at skikke tvende Mænd til hannem, som baade mundtligen og efter medgiven skriftlig Instruction skulle paany forbyde hannem Præsteembedet at betjene; hvilket ogsaa sket er. Men H. Claus er bleven halsstarrig og fremturende i sin Fortrædelighed og mod sin Ed, om tilbørlig Lydighed Retten og sine Superioribus at bevise, ikke til denne Dag haver villet fra sin Motvillighed og Trods afstaa, men endnu farer fort med Rettens og Højhedens Foragt, det højværdige Ministerii Beskjæmmelse og mange af den gemene Almue deres største Forargelse. Jeg haver strax i disse besværlige Tiders Begyndelse skrevet til sl. Herre Her Kansler Thomesen herom, men baade (som jeg mig indbilder) formedelst den sl. Herres Svaghed, saa og andre højvigtige Sager, ingen Besked paa min Skrivelse bekommet. Jeg haver nogen Tid derefter skrevet til sl. Christen Skiel og Otte Krag samtlige i samme Mening; men Tilstanden haver forhindret den Udretning, jeg havde formodet. Hvorfor jeg haver været forarsaget nu igjen at gjøre Ansøgning med flittig Begjæring, at slig Ulydighed, Foragt, Trods og Gjenstridighed maatte dæmpes, og grove deraf voxende Forargelser afskaffes, hvortil jeg ser ingen Middel uden Øvrighedens Magt og endelig Befaling, efterdi alle Paamindelser og lovlig Proces ere forgjæves. Jeg tvivler ikke, at jo bliver ført Raad mod saadan Enormitet, og slig ubørt Gjenstridighed denne Gang exemplariter dæmpet, og saaledes i Fremtiden forekommet, naar Sagen bliver Hs. Kgl. Maj. forebragt (etc.).

Kjøbenhavn den 8. Sept. 1660.

Hans Velb. tjenstvilligste altid

Anders Andersen.

Udskrift: Erlig og velbyrdig Mand Erik Krag til Bramminge, Kgl. Maj's øverste Sekretær og Befalingsmand paa

Lundenæs, min meget gunstige Ven og gode Befordrer tjenstvilligen tilskrevet.

4.

Ønskes Hans Magnificente Velstand og Salighed til Sjæl og Liv etc. Erindres hannem tjenstvilligen:

1. Om Skolemesteren i Aalborg, at han maa nyde uden Forhindring og Indpas de Tiender i Øster og Vesterhassing Sogne, efter Kgl. Benaadning, eftersom hans Formand dem haft haver sex fulde Aar, efterat han Skoletjenesten havde resigneret, og saa længe han levede ¹⁾. Og itzige Rector desmidler haver været ringe aflagt, og er nu dette Aar det første, han Tienderne nyde kan etc.

2. Om Skolemesteren i Nykjøbing, M. Jens Pedersen, hvis Supplication er overleveret Hr. Secretario, at den fattige betrængte Mands Sag maatte befordres, og mod Uvenner og Misundere forsvares; ja og nogen god Svar af den høje Øvrighed naadigst erholdes ²⁾.

3. Om den Studioso Anders Jensen Halsio, at Hs. Kgl. Maj. naadigst vilde være dermed tilfreds, at han uden Ophold maatte blive ordineret til en Præstetjeneste, til hvilken han fordres, efterdi hannem fattes ikke mere i sine femogtyve Aar end fra denne Dag og til den 10 Januarii førstkommendes; og Personen er ellers skikkelig og haver vel studeret ³⁾.

¹⁾ Det er den ovenfor, S. 679—91 omtalte M. Hans Ægtdlisen — der altsaa er død 1659 — som Bispnen hentyder til. Hans Eftermand var Mag. Christen Mortensen, om hvem der findes Efterretninger i Program fra Aalborg Skole, 1869, S. 9—13.

²⁾ Den 10de Juni 1661 fik Jørgen Seefeld og D. Anders Andersen Kongebrev, at eftersom Skolemesteren i Nykjøbing paa Mors, M. Jens Pedersen, havde beklaget, at de Bønder og Skoletjenere, af hvilke han skulde have Ydelser i Penge og Korn, havde vist sig uvillige til at udrede, hvad de vare pligtige, og han forgjæves havde søgt dem: saa skulde Bispnen og Lensmanden undersøge Forholdet og sørge for, at Skolemesteren fik sin tilbørlige Løn. Jydske Tegn. XV, 32—3. Se forøvrigt om Rektor M. Jens Pedersen Program fra Aalborg Skole 1871, S. 16—17.

³⁾ Den 15. Sept. 1660 fik han kgl. Tilladelse til at lade sig høre og kalde til Præstekald, uagtet han manglede 4 Maaneder i 25 Aar (Jydske Reg. 13, 180).

4. Om den Præst, Hr. Claus i Horne, som betjener Præsteembedet mod lovlig og nødvendig Forbud ¹⁾).

5. Om de tvende vacerende Præstekald i Mors, at de forsynes, og i Sønderlighed at den fattige Capellan, som det ene saalænge med stor Flid betjent haver, maatte det nyde ²⁾).

Med tjenstvilligst Begjæring, at Hr. Secretarius efter sit gode Løfte vil lade sig dette være anliggende, drive derpaa og mig til godt Svar at erlange gunstigen være befordrerlig.

Dat. Kjøbenhavn 12 Sept. An. 1660.

Hans Magnificentses tjenstvilligste

Anders Andersen.

P. S. Jeg vil forvente efter Hs. Kgl. Maj^s naadigste Betænkende Hr. Secretarii gode Resolution det snarest muligt er og før min Afrejse herfra.

5.

Gud i Himlen velsigne Kongen med Liv og Fred. For E. K. M. kan jeg ikke noksom klageligen i tilbørlig Underdanighed andrage den store og tilforn uhørte Insolentie, som af en Præst i Vendsyssel, ved Navn Hr. Claus Bang i Horne, begaaes dermed, at han mod Forbud, som ikke alene en og anden, men og for nogle Dage siden tredie Gang (efterat jeg haver ved Provsten vist hannem en Kopi under min Haand af Kgl. Missive til velb. Kaj Lykke, hvorudi befales, at forskrevne H. Claus skal alvorligen af velbemeldte Kaj Lykke tilholdes, ikke med Præsteembedet sig at befatte, førend Sagens endelige Uddrag til Herredage) lovligen gjort er, endnu dumdristigen og halsstarrigen understaar sig Præstetjenesten at forrette. Da efterdi saadan trodsig Mutvillighed strider mod Retten og consequenter mod Højheden (hvilket ingen cordatus kan

¹⁾ Lensmanden Kaj Lykke fik 15. Sept. 1660 kongelig Befaling om alvorlig at tilholde Hr. Claus i Horne, at han ikke maatte befatte sig med Præsteembedet.

²⁾ Herom udgik den 20. Sept. 1660 Kongebrev til Bispen.

eller bør fordrage) og kan geraade hos de gemene og enfoldige til det hellige Embedes Foragt, hvoraf foraarsages grove og mangfoldige Forargelser: nødes jeg til højstbemeldte E. K. M. sligt underdanigst supplicando at føre til naadigst Betænkende, paa det saadan ufordragelig Trods og Ulydighed kan blive engang dæmpet, og han, som sig saa utilbørligen anstiller, exemplariter blive sat til Rette. Jeg vil alle Dage i tilbørlig Underdanighed forvente et naadigt Svar (etc.). Aalborg den 7 Decemb. 1660.

Hans Kongl. Maj^s
 allerunderdanigste Tjener
 og tro Forbeder

Anders Andersen.

Vedlagt findes en Skrivelse af samme Dato fra Biskop Anders Andersen til den kgl. øverste Sekretær Erik Krag til Bramminge, hvori han bedes om at tage sig af Sagen. »Jeg kan,« skriver Bispen, »ikke noksom berette, hvor mutvillig det Menneske beviser sig, og hvor mange sig paa saadan hans trodsige Forhold storligen forundrer og forarger. Skal mig sligt længe vederfares, nødes jeg, dersom Helbredden det nogenlunde kan taale, og Livet varer, selv højstbemeldte Hs. Kgl. Maj. derom at anmelde« ¹⁾.

Enden paa Sagen blev, at Hr. Claus Bang endelig 1662 maatte vige fra Kaldet. Formodentlig er han bleven afsat ved en Højesteretsdom. Siden skal han have trøstet sig ved Flasken, som han vel allerede tidligere har været hengiven til. Sit følgende Liv tilbragte han i Kjøbenhavn som Lejlighedspoet, men høstede just ikke stor Berømmelse som saadan, skjønt hans Vers skulle have været talrige nok ²⁾. Han døde den 9de December 1682 ³⁾.

¹⁾ Originalerne til de her meddelte Breve gjemmes i Jydske Indlæg i Gehejmearkivet.

²⁾ Nyerup og Rahbek, Den danske Digtekunsts Hist. III, 272—73. Worms Lex. I, 60.

³⁾ Antegnelse af M. N. C. Kall-Rasmussen i hans Exemplar af Worms Lexicon.

Som D. Anders Andersens ovenfor meddelte Breve vise, opholdt Biskoppen sig i Begyndelsen af September 1660 i Kjøbenhavn; men da han allerede den 12te stod i Begreb med at rejse hjem, kan han neppe have deltaget sønderligt i Forhandlingerne paa den berømte Rigsdag. Om hans senere Aar er intet mærkeligt at berette. Pontoppidan, der har kjendt hans Visitatsbog, omtaler ham som en flittig og aarvaagen Biskop ¹⁾. Hans Skribentvirksomhed indskrænkede sig til ni trykte Ligprædikener over adelige Personer, der i hans Tid begravedes i Aalborg Stift ²⁾. Han døde, 71 Aar gl., den 11te Oktober 1668, efter at have været Biskop i 26 Aar. Hans Hustru overlevede ham tre Aar og døde den 16de Oktober 1671. Hendes Broder og andre Slægtninge satte hende og hendes Husbonde et Mindesmærke i Vor Frue Kirke i Aalborg ³⁾.

Af sit første Ægteskab havde D. Anders Andersen Ringkjøbing en Søn af samme Navn, der 1645 blev Student fra Aalborg Skole, men siden voldte Faderen mange Sorger. Han lod sig nemlig hverve til Rytter, og Faderen skal to Gange have maattet løse ham ud af Tjeneste. Endelig kom der dog saa megen Skik paa ham, at han fik Attestats, hvorpaa han 1652 kaldtes til Præst i Bøddum, Ydby og Hurup i Thy. Men sine gamle Lyster havde han dog ikke glemt, naar det er sandt, hvad der fortælles, at da Faderen engang vilde besøge ham i hans Præstegaard, traf han ham til Hest i Ryttermundering, hvorved Sønnen paadrog sig en meget stræng Straffetale af Faderen. Han døde før denne, i Aaret 1666 ⁴⁾.

¹⁾ Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. IV, 196.

²⁾ Worms Lexicon II, 270—1.

³⁾ Nova lit. 1706, p. 269. Thura, Series episcop. dioec. Vansal. p. 26. Marmora Dan. II, 246. Gjessing, Jubellærere I, 295.

⁴⁾ Tauber, Biogr. Notitser om Disciple, dim fra Aalb. Kathedralskole, I, 111. III, 33.